

รายงานการวิจัย

เรื่อง

รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย

371.384
ว 761 3

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

รายงานการวิจัย

เรื่อง

รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
จันทบุรี

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

371.1 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ส 691 ร รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย

กรุงเทพฯ : สกศ. 2548.

100. หน้า

ISBN : 974-559-809-7

1. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์-วิจัย 2. ภูมิปัญญากับวิถีชีวิต-วิจัย 3. ชื่อเรื่อง

รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ

สิ่งพิมพ์ สกศ.

อันดับที่ 95/2548

พิมพ์ครั้งที่ 1

กันยายน 2548

จำนวนพิมพ์

2,000 เล่ม

จัดพิมพ์และเผยแพร่

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

ถนนสุขุมวิท เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทร. 0-2668-7110-24 ต่อ 2513, 2515

โทรสาร 0-2243-1129

Web site : <http://www.onec.go.th>

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

เลขห้อง

๑๗

เลขหมู่

๓๗.๓๘๔

๑๕๖๑๕

เลขทะเบียน

NATIONAL LIBRARY OF THAILAND

31111007668062 ๑๗

คำนำ

หนังสือรายงานการวิจัย เรื่อง **รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย** เล่มนี้เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ขึ้นตามโครงการวิจัยเพื่อส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ ที่สำนักเลขาธิการสภาการศึกษาได้ร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 175 เขต สถานศึกษา แหล่งภูมิปัญญาไทย องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และองค์กรเอกชน ใน 4 ภูมิภาค เพื่อร่วมกันศึกษา สำรวจ รวบรวมข้อมูล องค์ความรู้ แนวคิดและการดำเนินงานของสถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ 9 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ด้านโภชนาการ ที่มีการพัฒนาแหล่งภูมิปัญญาไทยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยทั้ง 9 ด้าน พร้อมทั้งได้มีการพัฒนาแหล่งภูมิปัญญาไทย ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านภูมิปัญญาแก่ผู้เรียนในระบบ ผู้เรียนนอกระบบ และผู้เรียนตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นอีกมิติหนึ่งของการปฏิรูปการเรียนรู้แบบบูรณาการ ที่รวมพลังจากทุกภาคส่วนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของชาติให้ก้าวไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่อไปในอนาคต

รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ที่ปรากฏในรายงานการวิจัยเล่มนี้ เป็นบทสรุปจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิด ประสบการณ์ ความรู้ของแหล่งภูมิปัญญาไทยและสถานศึกษาที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ซึ่งได้พัฒนาแหล่งภูมิปัญญาให้เป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละชุมชนได้อย่างเหมาะสม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา หวังว่า หนังสือรายงานการวิจัย เรื่อง **รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย** เล่มนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการส่งเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยในทุกภูมิภาคพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียนในระบบ ผู้เรียนนอกระบบ และผู้เรียนตามอัธยาศัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย

อ. ๐๘๓

(นายอรุณ จันทวานิช)

เลขาธิการสภาการศึกษา

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	III
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	VIII
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	2
1.3 ขอบเขตการวิจัย	2
1.4 คำถามการวิจัย	3
1.5 นิยามศัพท์	3
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย	3
1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	5
บทที่ 2 แนวคิด หลักการ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 สาระตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545	6
2.2 นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทย	6
2.3 นโยบายรัฐบาลด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว	7
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ (Ecotourism)	9
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	22
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	25
3.1 ขั้นตอนการวิจัย	25
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล	26
3.2.1 สถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการจัด การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ	26

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.2.2 การศึกษาดูงานในพื้นที่เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานของ สถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย	26
3.2.3 การประชุมระดมความคิดเพื่หารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ ใน 4 ภูมิภาค	27
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	28
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	29
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม สถานศึกษาและแหล่ง ภูมิปัญญาไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทย	30
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาดูงานในพื้นที่ของสถานศึกษาและ แหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ	36
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากความเห็นและข้อเสนอแนะของ ผู้เข้าร่วมการประชุมระดมความคิดเพื่หารูปแบบการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ ใน 4 ภูมิภาค	38
ตอนที่ 4 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน	41
1. ด้านเกษตรกรรม	43
2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	46
3. ด้านการแพทย์แผนไทย	48
4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	51
5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน	54

	หน้า
6. ด้านศิลปกรรม	56
7. ด้านภาษาและวรรณกรรม	59
8. ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี	62
9. ด้านโภชนาการ	64
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะจากการวิจัย	66
5.1 สรุปรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย	67
1. รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ที่น่าสนใจแก่นักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยว	67
2. รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทย	67
3. รูปแบบการจัดกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทย	68
4. แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย	68
5.2 ข้อเสนอแนะ	68
5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	69
ภาคผนวก	
✱ รายชื่อสถานศึกษาที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย	70
✱ รายชื่อแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย	77
คณะผู้จัดทำ	84

สารบัญ แผนภาพ

แผนภาพที่ 1	กรอบแนวคิดการดำเนินงานศึกษาวิจัย	4
แผนภาพที่ 2	ภาพรวมของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย	42
แผนภาพที่ 3	รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ด้านเกษตรกรรม	44
แผนภาพที่ 4	รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	46
แผนภาพที่ 5	รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ด้านการแพทย์แผนไทย	49
แผนภาพที่ 6	รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	52
แผนภาพที่ 7	รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน	54
แผนภาพที่ 8	รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ด้านศิลปกรรม	57
แผนภาพที่ 9	รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม	60
แผนภาพที่ 10	รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี	62
แผนภาพที่ 11	รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ด้านโภชนาการ	64

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การดำเนินงานโครงการวิจัยเพื่อส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ ครั้งนี้ มุ่งศึกษา สำรวจ รวบรวมข้อมูล องค์ความรู้ การดำเนินงานของสถานศึกษา และแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยเพื่อให้ได้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ด้านโภชนาการ

ในการดำเนินงานดังกล่าว ได้ขอความร่วมมือจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา ครูภูมิปัญญาไทย เพื่อตอบแบบสอบถาม แบบสำรวจ ศึกษาดูงานในพื้นที่ และเชิญผู้แทนหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้อง ทั้งด้านการศึกษา ด้านการท่องเที่ยว ด้านภูมิปัญญาไทย มาร่วมประชุมระดมความคิด ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้จัดใน 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลางและตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ หลังจากนั้น ได้นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ สังเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน

ผลการศึกษาวิจัย

1. สถานศึกษาที่มีดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย

ผลการสำรวจข้อมูลสถานศึกษาที่มีดำเนินการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 54 แห่ง ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดต่างๆ ของภาคเหนือมากที่สุด 20 แห่งหรือร้อยละ 34.8 และดำเนินงานโดยมีโครงการรองรับ เช่น โครงการมัคคุเทศก์น้อย มีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิปัญญาไทยและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และพบว่าสถานศึกษาจัดนำชมแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมมากที่สุด ส่วนการนำชมด้านภาษาและวรรณกรรมนั้นพบน้อยมาก สาระโดยสรุปดังนี้

1. วิธีการถ่ายทอดให้ความรู้แก่ผู้เรียนในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย รวมทั้งนักท่องเที่ยว ได้แก่

๑. เชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้และจัดอบรมแก่นักเรียนในโครงการมัคคุเทศก์น้อย

๔. บูรณาการเข้ากับการจัดการเรียนการสอนใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้

๕. อธิบายและนำชมแหล่งภูมิปัญญาไทย

๖. จัดทำวีซีดีเพื่อให้นักเรียนนักท่องเที่ยวได้ศึกษาและเข้าใจแหล่งภูมิปัญญานั้นๆก่อนที่จะเยี่ยมชม

๗. จัดทำนิทรรศการทางวิชาการ แผ่นพับข้อมูลต่างๆ

๘. เตรียมความพร้อมให้กับชุมชนโดยจัดอบรมให้ความรู้ข้อมูลท้องถิ่นแก่คนในชุมชน

๙. ตั้งชมรมต่างๆ เช่น ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชมรมเกษตร

2. การจัดกิจกรรม ส่วนใหญ่สถานศึกษาจัดนำชมศึกษาขั้นตอนและวิธีการทำงานของแหล่งภูมิปัญญาไทย และจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมการเดินสำรวจเชิงนิเวศ

3. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก สถานศึกษาส่วนใหญ่มีประสานและร่วมกับแหล่งท่องเที่ยวหรือหน่วยงานอื่นในการจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น จัดทำแผ่นพับ แผนที่แหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยของหมู่บ้าน โปรแกรมการท่องเที่ยว เป็นต้น

4. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของสถานศึกษา พบว่า นักเรียนบางส่วนยังขาดความเข้าใจและตระหนักเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มัคคุเทศก์น้อย สามารถใช้ข้อมูลได้เฉพาะภาษาไทย ขาดบุคลากรที่จะทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ การรวบรวมข้อมูลในตำบล/หมู่บ้านยังไม่เป็นระบบ ชุมชนยังไม่เข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองและไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม ขาดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงาน นักท่องเที่ยวขาดจิตสำนึกด้านการรักษาความสะอาด

2. แหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า แหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาต่างๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุดคือร้อยละ 44 รองลงมาคือเขตพื้นที่การศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก ร้อยละ 30 ที่เหลือกระจายอยู่เขตพื้นที่ภาคเหนือและภาคใต้ โดยสรุปดังนี้

1. แหล่งภูมิปัญญาไทยส่วนใหญ่ใช้บริเวณบ้านที่อยู่อาศัยของตนเป็นสถานที่ดำเนินการภูมิปัญญานั้นๆ มีเส้นทางคมนาคมสามารถเข้าถึงแหล่งภูมิปัญญาไทยได้สะดวก โดยกลุ่มที่มาท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักเรียนจากสถานศึกษาต่างๆ กลุ่มประมาณ 31 คนขึ้นไป

2. วิธีการให้ความรู้ของแหล่งภูมิปัญญาไทยแก่นักท่องเที่ยวหลากหลายวิธี ขึ้นอยู่กับสาขาหรือลักษณะของแหล่งภูมิปัญญาด้านนั้นๆ ได้แก่

๔. บรรยายและเปิดโอกาสให้ผู้เข้ามาเยี่ยมชมร่วมสนทนาซักถามแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

๕. สาธิตขั้นตอนการผลิต และนำชมเพื่อศึกษาจากของจริง ให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้และทดลองปฏิบัติ

๔. จัดทำแผนภาพแสดงขั้นตอนการดำเนินงาน หรือกระบวนการผลิต

3. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยว พบว่า แหล่งภูมิปัญญาส่วนใหญ่ได้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไว้บริการ เช่น จัดทำแผ่นป้ายความรู้ แผ่นพับ บริการน้ำดื่ม บริการห้องน้ำที่สะอาด จัดถึงรองรับขยะ

4. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของแหล่งภูมิปัญญาไทย ได้แก่ สถานที่คับแคบไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ดีเท่าที่ควร จัดเตรียมแผ่นพับ ป้ายความรู้ต่างๆ ไว้มีจำนวนที่ค่อนข้างน้อย เนื่องจากขาดทุนทรัพย์ การบริการน้ำดื่ม ห้องน้ำ ถึงรองรับขยะ มีไม่เพียงพอ เป็นต้น

3. ภูมิปัญญาที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย

ผลการวิจัยพบว่าภูมิปัญญาไทยมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยจำนวนรวม 8 คน มีการดำเนินงานดังนี้

1. วิธีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว จะบรรยายให้ทราบเกี่ยวกับสิ่งที่ภูมิปัญญาทำทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และนำชมขั้นตอนการผลิต เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น

2. การบริหารจัดการ พบว่าภูมิปัญญาไทยส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินการโดยลำพัง แต่ได้ขอความร่วมมือจากชุมชน มีการประสานความร่วมมือกับแหล่งภูมิปัญญาไทยอื่นๆ ทั้งภายในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียงเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกัน สิ่งสำคัญคือ มีการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับชุมชนและสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชน มีการบริหารงานอย่างมีส่วนร่วม โดยแบ่งงานกันทำประจำแต่ละจุด เช่น จุดต้อนรับนักท่องเที่ยว นำชม อธิบาย สาธิต เป็นต้น

3. มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการ เช่น จัดสถานที่ต้อนรับและห้องน้ำที่สะอาด การจัดทำเอกสารแนะนำ จัดห้องบรรยายสรุป จัดทำของที่ระลึกเพื่อจำหน่าย จัดสถานที่จำหน่ายผลผลิต จัดจุดสาธิตการเรียนรู้ จัดทำแผนการท่องเที่ยวหรือโปรแกรมเส้นทางการท่องเที่ยวตามเทศกาล ตามฤดูกาล เป็นต้น

4. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานคือ ขาดผู้นำหรือแกนนำที่มีวิสัยทัศน์และความรู้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ขาดองค์ความรู้ประสบการณ์ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ต้องเรียนรู้จากปัญหาและประสบการณ์เอง รวมถึงการสนับสนุนจากภาครัฐมีน้อยและไม่ต่อเนื่องส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้และการจัดการของชุมชน

สำหรับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน สรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบการก่อเกิดเชิงอนุรักษและวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม

1.1 รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมให้เป็นที่น่าสนใจ ควรจัดให้สัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ จัดทำป้ายสื่อความหมายต่างๆ เช่น ป้ายชื่อพันธุ์ไม้ ป้ายกติกาทือข้อปฏิบัติตนในชมการเกษตรกรรม ป้ายบอกทาง จุดสาธิตการเรี่ยนรู้ จัดแปลงทดลอง จุดพักนักท่องเที่ยว จุดบริการที่สามารถให้ข้อมูลได้ จัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น โต๊ะ-ม้านั่ง ห้องน้ำ ถังขยะ จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย มีอาหารรับรองเน้นคุณภาพและราคายุติธรรม มีคำแนะนำพืชผักที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ จัดซุ้มผลิตภัณฑ์การเกษตรเพื่อจำหน่ายและเป็นของที่ระลึก มีสมุดเยี่ยมชมสำหรับให้นักท่องเที่ยวแสดงข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็นต่างๆ

1.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม

ควรมีการถ่ายทอดความรู้ให้นักท่องเที่ยวโดยการบรรยายแนะนำให้ความรู้ นำชมแหล่งภูมิปัญญา มีการสาธิตและใช้สื่อหรือคู่มือ วัสดุอุปกรณ์ที่สัมพันธ์กับภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม ให้นักท่องเที่ยวลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ มีการสรุปประเด็นการนำไปใช้ในวิถีชีวิตในชุมชน จัดเวทีชาวบ้าน เพื่อถ่ายทอดความรู้ปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาภูมิปัญญาไทย รวมถึงการเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียน อบรมมัคคุเทศก์ ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีความรู้และเกิดทัศนคติที่ดี ร่วมกันทำงานเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ และกลับมาเที่ยวอีก

1.3 รูปแบบของกิจกรรมที่จัดด้านเกษตรกรรม สรุปได้ดังนี้ จัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม เช่น ร่วมปลูกต้นไม้ การทำอาหารจากพืชเกษตร จัดให้มีชมรมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร กิจกรรมส่งเสริมด้านการขายให้นักท่องเที่ยวรับประทานผลไม้ โดยคิดเป็นรายหัว เป็นต้น

1.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านเกษตรกรรม ควรจัดอบรมพัฒนาบุคลากรท้องถิ่น ผู้นำชุมชนให้มีความรู้ จัดเวทีประชุมร่วมกับชาวบ้านเพื่อกำหนดระเบียบการปฏิบัติตน จัดให้นักท่องเที่ยวมีกิจกรรมร่วมกับชุมชน ส่งเสริมการสร้างเครือข่าย ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด

2. รูปแบบการก่อเกิดเชิงอนุรักษและวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

2.1 รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวของภูมิปัญญาไทยด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ควรจัดโดยการคงเอกลักษณ์ดั้งเดิมของท้องถิ่น จัดให้มีสื่อ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ มีป้ายบอกชี้ทาง มีความพร้อมในด้านต่างๆ สินค้าได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับ สะอาด

2.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาไทยด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ควรมีการบรรยาย ถ่ายทอดความรู้ บรรยายสรุป และนำชมผลผลิตของภูมิปัญญาไทย มีการสาธิตขั้นตอนการผลิต และให้ทดลองปฏิบัติ เป็นวิทยากรบรรยายแก่นักเรียนและหน่วยงานต่างๆ จัดการอบรมชาวบ้าน เพื่อให้

เกิดค่านิยมที่ดี เกิดความภูมิใจในภูมิปัญญาไทย จัดเผยแพร่ทางเว็บไซต์เพื่อแนะนำให้ความรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

2.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมที่ของภูมิปัญญาไทยด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

มีจัดนำชมผลงานของภูมิปัญญาไทย และจัดให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน

2.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ควรประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายวิธี ผลิตรายการที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน จัดตลาดสินค้าเพื่อส่งเสริมผลิตภัณฑ์ผลงานด้านหัตถกรรมพื้นบ้านของภูมิปัญญาไทยเป็นที่รู้จักและเกิดการยอมรับ ร่วมส่งเสริมผลงานของภูมิปัญญาไทย ขอความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชนในท้องถิ่นให้สนับสนุนสินค้าภูมิปัญญาไทย และประสานศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง

3. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์แผนไทย

3.1 รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์แผนไทย โดย

จัดแสดงพืชสมุนไพร แสดงเทคนิคการแพทย์แผนไทย มีจุดสาธิต จัดแสดงวัตถุดิบ ตัวยาสมุนไพรแต่ละชนิดโดยมีป้ายความรู้ติดไว้ที่ผลิตภัณฑ์ เตรียมสถานที่ (เช่น สมุนไพรสถานที่บริการนวดแผนไทย บริการอบสมุนไพร แปลงทดลอง) เตรียมเครื่องมือ (ตำรา สิ่งพิมพ์ แผ่นพับ แผนภูมิแสดงวิธีการรักษา เช่น การนวดแผนไทยแสดงจุดต่างๆ ในร่างกายมนุษย์)

3.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์แผนไทย

การขยายให้ความรู้ แนะนำ สรรพคุณสมุนไพร บอกประโยชน์/สรรพคุณของสมุนไพร นำชมสวนสมุนไพร แหล่งผลิตตัวยา พร้อมทั้งอธิบาย สาธิต เทคนิคการแพทย์แผนไทย การนวดแผนไทย เตรียมเครื่องมือเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทดลอง เช่น มีแปลงทดลอง ตำรา สิ่งพิมพ์ เครื่องบันทึกเสียง VDO

3.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมของภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์แผนไทย โดย จัดบริการนวดแผนไทย จัดนำชมสวนสมุนไพร

3.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านด้านการแพทย์แผนไทย โดยจัดสัปดาห์ภูมิปัญญาไทยทุกสาขาในระดับอำเภอหรือจังหวัด สนับสนุนให้ปลูกพืชสมุนไพรในท้องถิ่นครบวงจร จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการสุขภาพ สร้างระบบเครือข่าย ร่วมทำวิจัยเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาไทย

4. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

4.1 รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นที่น่าสนใจ

จัดระบบความปลอดภัยเช่น มีเสื้อชูชีพบริการ ให้มีนักเรียน นักศึกษาและชุมชนร่วมเป็นภาคี
จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย มีกิจกรรมที่สร้างความมีส่วนร่วมของ
นักท่องเที่ยว กำหนดเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีจุดสนใจของแหล่งท่องเที่ยว จุดขาย จุดสาธิต
จัดเป็นศูนย์บริการการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกัน จัดบริการล่องเรือเพื่อศึกษาและชมระบบนิเวศ ป่าชายเลน
จัดแสดงนิทรรศการ จัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

4.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มีการบรรยาย ถ่ายทอดความรู้ ชักถามและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน มีการสาธิต จัด
นำชมโดยผ่านสื่อ เช่น จัดทำป้ายชี้พินิจไม่ตามหลักพฤกษศาสตร์ ระบบนิเวศวิทยา สนับสนุนการจัดทำ
หลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษา

4.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมของภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มีการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ เช่น กิจกรรมสำรวจ
เชิงนิเวศ การปลูกป่าร่วมกัน กิจกรรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

4.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โดยมีการอบรมและประชาสัมพันธ์ให้ผู้คนได้รับรู้ ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาให้ชาวบ้านทำ
ร่วมกันระหว่างชุมชน หน่วยงานราชการ สถานศึกษา และองค์กรส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้
บุคคลอื่นได้รับทราบ และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและจัดแผนงานอย่างเป็นระบบ

5. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยกับกองทุนและธุรกิจชุมชน

5.1 รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทย

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนให้เป็นที่น่าสนใจ
โดยมีการตั้งกฎระเบียบข้อบังคับกองทุน จัดแสดงข้อมูลแผนภูมิการดำเนินงานที่ชัดเจน จัดให้มีกลุ่มแม่บ้าน
กลุ่มสหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน จัดแสดงผลงาน ผลผลิตที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน จัดทำเอกสาร แผ่นพับ
แนะนำแหล่งภูมิปัญญา

5.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

ถ่ายทอดความรู้โดยบรรยายการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน อธิบาย ชักถาม มีแผนภูมิ องค์ความ
รู้ ข้อมูลต่างๆ มีข้อมูลชัดเจน เข้าใจง่าย

5.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน หน่วยงาน
ราชการให้การสนับสนุนการดำเนินงาน มีการระดมทุนด้านปัญญา เงิน หรือสถานที่ จัดตั้งกองทุนโดยชุมชน
มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ สร้างเครือข่ายโดยใช้แผนงาน/โครงการเป็นเครื่องมือ ร่วมทำและร่วมแก้ปัญหา

มีการจัดศึกษาดูงานในพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สนับสนุนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้เยาวชน ผู้เรียนเกิดความซึมซับ ตลอดจนการประเมินผลการปฏิบัติงาน ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ จัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานซึ่งกันและกัน อย่างสม่ำเสมอ

6. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม

6.1 รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทย ด้านศิลปกรรม มีดังนี้

ดำเนินการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น แผนที่ทางภูมิศาสตร์ เส้นทางการเดินทาง เชื่อมโยงหมู่บ้านใกล้เคียง จัดบริการน้ำดื่ม ห้องน้ำที่สะอาด มีการต้อนรับที่สร้างสัมพันธ์ไมตรีต่อกันบริการของที่ระลึก พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้น่าสนใจ มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ จัดทำเอกสาร แผ่นพับ แนะนำสำหรับบริการนักท่องเที่ยว จัดห้องหรือมุมแสดงผลงานให้นักท่องเที่ยวชม เพื่อเผยแพร่

6.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม

มีการบรรยาย ถ่ายทอดความรู้ บอกเล่าเรื่องราวสาระสำคัญ ประวัติ ความเป็นมา โดยผ่านสื่อที่หลากหลาย ผ่านวรรณกรรม ผ่านหมอลำ ผ่านศิลปะการแสดงดนตรีพื้นเมือง การฟ้อนรำ เป็นต้น ให้ความรู้แก่นักเรียนในสถานศึกษา และจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษา จัดประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลทางสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีการจัดทำแผ่นพับ ข้อมูลในรูปซีดี ผ่านอินเทอร์เน็ต บอกเล่าเรื่องราวให้บุคคลที่มีภูมิความรู้ สืบทอด ร่วมทำการวิจัยเผยแพร่องค์ความรู้

6.3 รูปแบบการกิจกรรมของแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม มีการนำชมขั้นตอนวิธีการผลิต จัดแสดงศิลปะ วัฒนธรรม แสดงดนตรีพื้นบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว

6.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม ควรจัดทำแผนอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการต้อนรับ การบริการ การสาธิต จุดแสดงการทำงาน สร้างความร่วมมือของชุมชน จัดการท่องเที่ยวที่ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน จัดการท่องเที่ยวครบวงจร มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้เชื่อมสัมพันธ์กับแหล่งภูมิปัญญาไทย ขอความร่วมมือ ร่วมวางแผน ร่วมสร้างความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องในการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทย สนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นเอกเทศ ให้ชุมชนได้มีการเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ควรพัฒนารูปแบบสินค้าให้ทันสมัย การให้บริการ ท้นต่อกระแสความนิยมของผู้บริโภค ให้มีเอกลักษณ์และมีคุณภาพ ศึกษาตลาดสินค้าเพื่อกำหนดรูปแบบของสินค้าให้ได้มาตรฐานสากล การอบรมเพื่อให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น เกิดค่านิยมที่ดี ภูมิใจในสินค้าภูมิปัญญาไทย มีการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว

7. รูปแบบการก่อเกิดเชิงอนุรักษและวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรม

7.1 รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม โดยการจัดแสดง มีผลงานของภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม มีมัลติมีเดีย ให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติหรือมีส่วนร่วมในโอกาสอันสมควร มีกิจกรรมที่ท้าทายหรือแข่งขัน มีคำถามที่น่าสนใจ พร้อมทั้งข้อเฉลย ทำการประเมินผลระหว่างผู้เกี่ยวข้องเป็นระยะๆ เพื่อปรับปรุงกิจการให้ก้าวหน้า

7.2 รูปแบบการให้ความรู้ของภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรม มีการถ่ายทอดโดยการบอกเล่าของภูมิปัญญาไทย หรือถ่ายทอดผ่านสื่อวรรณกรรม มีตำราเกี่ยวกับภาษาถิ่น ประกอบการอธิบาย และให้เห็นของจริง ซักถาม พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ และการฝึกให้คิด ตั้งประเด็นโจทย์ปัญหา ให้มีการฝึกปฏิบัติให้อ่าน และเขียน

7.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมของภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรม จัดให้มีร่วมสำรวจแหล่งภูมิปัญญา จัดประกวดผลงานด้านภาษา จัดกิจกรรมฝึกคิด ตอบปัญหา

7.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรม โดยมีการบรรจุเนื้อหาสาระของภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรมลงในบทเรียนเพื่อให้ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษาเป็นพื้นฐานเบื้องต้น มีหน่วยงานรับผิดชอบหรือศูนย์การท่องเที่ยวในทุกระดับ มีคณะทำงานหรือกรรมการที่มาจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือผู้ทำงานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ มีแผนงานโครงการระยะสั้น-ระยะยาวเพื่อสำรวจ จำแนกประเภท จัดหมวดหมู่ของภาษา และขึ้นทะเบียนแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นอย่างถูกต้องและเป็นปัจจุบัน จัดหาวิทยากร มัลติมีเดีย ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าร่วมงาน รวมถึงจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีการประชุม ฝึกอบรมหรือให้ความรู้และทักษะแก่นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอยู่เสมอ และจัดศึกษาดูงาน

8. รูปแบบการก่อเกิดเชิงอนุรักษและวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี

8.1 รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี

เตรียมสถานที่ จัดบริการอำนวยความสะดวก ต่างๆ จัดทำแผ่นพับ แผ่นภาพ แสดงเกี่ยวกับปรัชญา ประเพณี วัฒนธรรม จัดทำของที่ระลึก จัดทำสมุดเยี่ยมชม

8.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาไทยด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี โดยการบรรยายถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ปรัชญา ศาสนา วิถีชีวิต คติธรรม ความเชื่อของท้องถิ่นแก่นักเรียนและนักท่องเที่ยว และนำชมแหล่งภูมิปัญญา เขียนบทความผ่านสื่อหรือวารสารต่างๆ

8.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมของภูมิปัญญาไทย ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ส่วนใหญ่เป็นการจัดร่วมกับชุมชนในท้องถิ่น เช่น กิจกรรมงานเทศกาล

8.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของภูมิปัญญาไทยด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี

ประสานงานกับภาครัฐและเอกชน กำหนดให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อปรับปรุง พัฒนาแหล่งภูมิปัญญา ส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษา สร้างเครือข่าย ความร่วมมือต่างๆ มีนักเขียนร่วมถ่ายทอดองค์ความรู้

9. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านโภชนาการ

9.1 รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยด้านโภชนาการ โดยเตรียมสถานที่ให้ สะอาด เรียบร้อย มีการต้อนรับที่ดี วัตถุดิบที่ใช้ในการโภชนาการต้องปลอดสารพิษ จัดทำอาหารหรือ ผลิตภัณฑ์เน้นคุณภาพและรูปแบบมีเอกสารแนะนำ ขั้นตอนวิธีการประกอบอาหาร ผลิตภัณฑ์ จัดบริการ อำนวยความสะดวกต่างๆ จัดทำโปรแกรมท่องเที่ยว มีแผนที่ตั้ง จัดทำของที่ระลึกและจำหน่าย จัดทำ สมุดเยี่ยม

9.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาไทยด้านโภชนาการ โดยการบรรยายและสาธิต การวิธีทำอาหาร แปรรูปผลผลิต ให้ความรู้ เอกลักษณะของอาหารพื้นบ้าน คุณค่า คุณประโยชน์ในด้านโภชนาการ และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ซักถาม มีสื่อ วัสดุทัศนียภาพขั้นตอนการผลิต การแปรรูป จัดวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ที่สัมพันธ์กับแหล่งภูมิปัญญาเพื่อสื่อสารเข้าใจง่าย ก่อนนำชมของจริง และให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมใน การทดลองประกอบอาหาร เป็นการเรียนรู้ของจริง

9.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมของภูมิปัญญาไทยด้านโภชนาการ ได้แก่ การจัดแสดงผลิตภัณฑ์ ด้านโภชนาการในโอกาสต่างๆ

9.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และภูมิปัญญาไทยด้านโภชนาการ ควรจัด มหกรรมภูมิปัญญา ประกวดผลผลิต สร้างเครือข่ายถ่ายทอดความรู้ ศึกษาดูงานนอกสถานที่ พัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัย มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งรายการวิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการอนุรักษ์ ฟื้นฟู การพิทักษ์ ปกป้อง สืบสาน ส่งเสริมในเรื่องของภูมิปัญญาไว้ถึง 4 มาตรา ได้แก่ มาตรา 46 69 81 และมาตรา 289

มาตรา 7 23 27 29 และมาตรา 57 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้เน้นให้การจัดการศึกษามุ่งส่งเสริม เรียนรู้ เลือกสรร และนำประสบการณ์ความรู้ของผู้ทรงภูมิปัญญาไปใช้ในการจัดการศึกษา

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2542 ได้เห็นชอบให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

นโยบายคณะรัฐมนตรี ซึ่งแถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้กำหนดนโยบายดังกล่าวไว้ 5 ข้อ นโยบายข้อ 4 กำหนดให้เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์การท่องเที่ยวและการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว

เพื่อเป็นการส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวด้วยการปลูกฝังแนวคิด วิสัยทัศน์สำหรับการพัฒนาความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ใหม่ส่งเสริมให้ประชาชนในทุกพื้นที่ของประเทศไทยอนุรักษ์ ฟื้นฟู สร้างสรรค์ และพัฒนาภูมิปัญญาไทยให้เป็นแหล่งการเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตามวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษา

และวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ด้านโภชนาการ ผ่านการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงได้ดำเนินงานโครงการวิจัยเพื่อส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ ขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูล เอกสาร องค์ความรู้ เกี่ยวกับแนวคิดและการดำเนินงานของสถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเกษตรกรรม 2) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม 3) ด้านการแพทย์แผนไทย 4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน 6) ด้านศิลปกรรม 7) ด้านภาษาและวรรณกรรม 8) ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี 9) ด้านโภชนาการ

2.2 เพื่อส่งเสริม สนับสนุน ให้สถานศึกษามีส่วนร่วมในการสำรวจแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการท่องเที่ยวและแหล่งภูมิปัญญาที่มีศักยภาพพอที่จะพัฒนาเป็นเกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน และร่วมเสนอแนะความคิดเห็นต่างๆ เพื่อพัฒนาแหล่งภูมิปัญญาไทยดังกล่าว

2.3 เพื่อจัดทำข้อเสนอในภาพรวมของการพัฒนาแหล่งภูมิปัญญาไทยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน และใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านภูมิปัญญาไทย ให้แก่ผู้เรียนในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ดำเนินการศึกษาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2547 ถึงกันยายน 2548 มีขอบเขตในการศึกษาดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา : เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสำรวจของสถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย โดยขอความร่วมมือจากสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาจำนวน 175 เขต และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้เข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็นใน 4 ภูมิภาค ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร/ผู้แทนสถานศึกษา ครูภูมิปัญญาไทย ผู้แทนแหล่งภูมิปัญญาไทย นักวิชาการ ผู้แทน อบต. องค์กรเอกชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย

3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ : เลือกกลุ่มเป้าหมายในจังหวัดที่มีสถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่หลากหลายสาขา ได้แก่ ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดนครราชสีมา) ภาคกลางและภาคตะวันออก (จังหวัดสระบุรี) และภาคใต้ (จังหวัดตรัง)

1.4 คำถามการวิจัย

กรอบคำถามการวิจัยกำหนดขอบเขตในเรื่องการส่งเสริมสนับสนุนแหล่งภูมิปัญญาไทย ให้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนการศึกษาในระบบ นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัย โดยดำเนินการวิจัยเพื่อตอบคำถามในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. เขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดใดบ้างที่มีสถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย
2. สถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยควรมีรูปแบบการดำเนินงานและมีการส่งเสริม สนับสนุนอย่างไร เพื่อให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

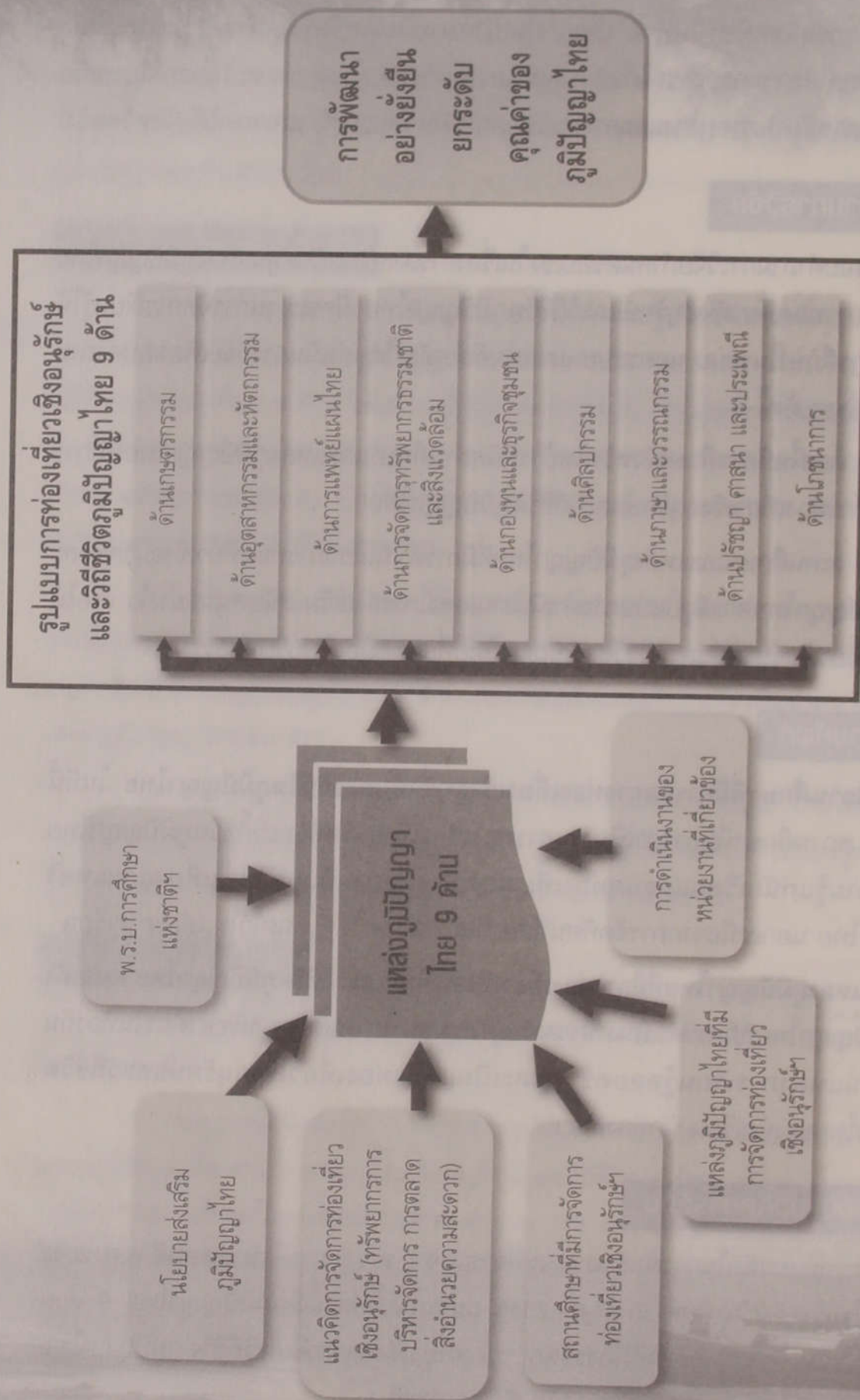
1.5 นิยามศัพท์

สถานศึกษาที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ในที่นี้หมายถึง สถานศึกษาที่มีการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย โดยให้ความรู้แก่นักเรียนและนักท่องเที่ยวและนำชมสถานที่แหล่งท่องเที่ยวและแหล่งภูมิปัญญาไทย นอกเหนือจากการจัดทัศนศึกษาที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ในแต่ละภาคเรียน

แหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย หมายถึง แหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการดำเนินงานร่วมกับผู้นำชุมชน สถานศึกษา หรือองค์กรในท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยของนักเรียน นักท่องเที่ยว

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน จะพิจารณาจาก พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 แนวนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน การดำเนินงานของสถานศึกษาที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ตามกรอบแนวคิดการดำเนินงานศึกษาวิจัย ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการดำเนินงานศึกษาวิจัย

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

7.1 การวิจัยครั้งนี้จะเกิดประโยชน์ต่อสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาต่างๆ ในการเรียนรู้และมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาแหล่งภูมิปัญญาไทยในพื้นที่ให้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย

7.2 แหล่งภูมิปัญญาไทยมีแนวทางสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแหล่งภูมิปัญญาของตนให้เป็นแหล่งที่น่าสนใจและก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ตลอดจนมีแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย

7.3 การวิจัยนี้ จะก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายที่เชื่อมโยงกันระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้งหน่วยงานด้านการศึกษา สถานศึกษา แหล่งภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน และองค์กรเอกชน ประมาณ 300 แห่ง ที่จะช่วยเผยแพร่องค์ความรู้ แนวคิด การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยผ่านการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยในทุกภูมิภาคของประเทศไทย

บทสรุป 2 การส่งเสริม การสร้าง และ การวิจัย ภูมิปัญญา ใน การ ศึกษา

บทสรุป 3 การส่งเสริม การสร้าง และ การวิจัย ภูมิปัญญา ใน การ ศึกษา

บทสรุป 4 การส่งเสริม การสร้าง และ การวิจัย ภูมิปัญญา ใน การ ศึกษา

บทสรุป 5 การส่งเสริม การสร้าง และ การวิจัย ภูมิปัญญา ใน การ ศึกษา

บทสรุป 6 การส่งเสริม การสร้าง และ การวิจัย ภูมิปัญญา ใน การ ศึกษา

แนวคิด หลักการ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินงานโครงการฯ ได้รวบรวมข้อมูล และองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากเอกสารและการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อนำแนวคิด หลักการมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยสรุปดังนี้

2.1 สารตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

มาตรา 7 23 27 29 และมาตรา 57 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้เน้นให้การจัดการศึกษาความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย มุ่งส่งเสริม สถานศึกษา ชุมชน องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา และสถาบันสังคมอื่น ร่วมกันส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ เลือกรองร นำประสบการณ์ความรอบรู้ ความชำนาญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดการศึกษา

2.2 นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทย

2.2.1 ความหมายของ “ภูมิปัญญาไทย”

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรองร ประยุกต์ พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเพื่อให้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและ

เหมาะสมกับยุคสมัย มีลักษณะเป็นองค์รวม และมีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น ในวิถีชีวิตไทยซึ่งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่ออกมาขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญามีความเด่นชัดในหลายด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ

2.2.2 นโยบายภูมิปัญญาไทย

นโยบายภูมิปัญญาไทย ประกอบด้วย 4 แผนงาน ดังนี้

แผนงานที่ 1 การส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา เพื่อนำสาระและกระบวนการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และเพื่อพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาด้านภูมิปัญญา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เอกชน และภาครัฐ

แผนงานที่ 2 การส่งเสริม การสำรวจ และการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา เพื่อวิเคราะห์และประมวลข้อมูลภูมิปัญญาไทย ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยให้เป็นระบบ พัฒนารูปแบบการนำเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอดการเรียนรู้ภูมิปัญญามาใช้ในระบบการศึกษา

แผนงานที่ 3 การยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา เพื่อให้ครูภูมิปัญญาสามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาในระบบการศึกษานอกกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีศักดิ์ศรี

แผนงานที่ 4 การบริหารและจัดการในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การจัดการศึกษา เพื่อให้มีกลไกในการบริหารและจัดการที่มีประสิทธิภาพในการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษา เพื่อให้ประชาชน เอกชน และภาครัฐร่วมเป็นเครือข่ายดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

2.3 นโยบายรัฐบาลด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

2.3.1 นโยบายรัฐบาลเกี่ยวกับด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

รัฐบาลได้แถลงนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 ไว้ 5 ข้อ โดยนโยบายข้อ 4 กำหนดให้เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบ

ต่างๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์การท่องเที่ยว และการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว

นอกจากนั้น แนวทางการแก้ปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด ยังได้เน้นการสร้างรายได้เสริมจากการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยสนับสนุนสถาบันการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์และบริการของชุมชนมากขึ้น รวมทั้งสร้างนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องให้ทันการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันของตลาด (จากเอกสารประกอบการประชุมคณะรัฐมนตรีอย่างเป็นทางการ นอกสถานที่ จังหวัดเชียงราย วันที่ 11 มกราคม 2548)

2.3.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2547-2549

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (www.tourism.go.th/) ได้จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2547-2549 ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การกำหนดตำแหน่งยุทธศาสตร์ (Positioning) โดยปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การตลาดท่องเที่ยว กำหนดสินค้าทางการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว ได้โฆษณาประชาสัมพันธ์ยกระดับภาพลักษณ์ประเทศไทย เพิ่มช่องทางการตลาดในรูปแบบใหม่

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว มีการบูรณะและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ยกย่องมาตรฐานของสินค้าและบริการ เพิ่มมาตรฐานด้านการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การปรับเปลี่ยนอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ได้ขยายพื้นที่ท่องเที่ยว การบริหารจัดการใหม่ และส่งเสริมพัฒนาให้มีธุรกิจด้านการท่องเที่ยวและธุรกิจต่อเนื่องด้านการท่องเที่ยว สนับสนุนการส่งเสริมการลงทุนด้านการท่องเที่ยวให้กับ SMEs ในท้องถิ่น สนับสนุนการแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน

นอกจากนั้น ยังได้จัดทำยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ. 2547-2551 (ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 29 มิถุนายน 2547) มี 3 ยุทธศาสตร์ คือ

- 1) การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว
- 2) การพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว

3) การพัฒนาระบบบริหารจัดการแบบบูรณาการ

โดยเฉพาะยุทธศาสตร์พัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นกลไกหลักในการกระจายรายได้ และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน
- 2) เพื่อพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว
- 3) ให้สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวมีมาตรฐานสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว
- 4) เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความมั่นใจในมาตรการด้านการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ (Ecotourism)

2.4.1 นิยามและความหมายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ (Ecotourism)

สฤณี แสงอรุณ. (www.homestayfanclub.com) ได้รวบรวมความหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ดังนี้

Ceballos Lascurain กล่าวว่า เป็นการท่องเที่ยว รูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยไม่ให้เกิดการรบกวนหรือทำลายแก่ธรรมชาติ แต่มีวัตถุประสงค์ เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น

Elizabeth Boo ให้ความหมายว่า “การท่องเที่ยวแบบอิงธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีเงินทุนสำหรับการปกป้องดูแลรักษาพื้นที่ มีการสร้างงานให้กับชุมชนหรือท้องถิ่น พร้อมทั้งให้การศึกษและ สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม”

The Common wealt Department of Tourism ให้ความหมายว่า “เป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน ครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น การปันผล ประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ”

The Ecotourism Society กล่าวว่า “การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศและในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น”

จากความหมายข้างต้น สรุปความได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือทำลายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ ลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นด้วยแนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2.4.2 แนวคิดพื้นฐานและหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2539) ได้กล่าวถึงแนวคิดพื้นฐานและหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนี้

- 1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และทรงคุณค่าในพื้นที่นั้น
- 2) เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม มีการจัดการอย่างยั่งยืน ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบหรือส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมค่อนข้างต่ำและช่วยส่งเสริมการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืนตลอดไป
- 3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษา เกี่ยวกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความประทับใจ และประสบการณ์ที่มีคุณค่าเพื่อสร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น ตลอดจนผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง
- 4) เป็นการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การกระจายรายได้ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในภาคบริการต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นมากกว่าการท่องเที่ยวที่เคยส่งเสริมกันมาตั้งแต่อดีต

2.4.3 รูปแบบการท่องเที่ยวในศตวรรษที่ 21

การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเยื่อนอย่างสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย สำหรับรูปแบบการท่องเที่ยวในศตวรรษที่ 21 มีดังนี้ (โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (www.stou.ac.th/touris))

1.1 รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural based tourism)

1.1.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

1.1.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

1.1.3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรมสวนเกษตร สวนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้ มีประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

1.1.4 การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์ โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โลก ศักยภาพธรรมชาติของหิน ดิน แร่ต่างๆ และฟอสซิล ได้ความรู้ มีประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

1.1.5 การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการไปชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยจักรวาล มีความรู้ ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

1.2 รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural based tourism)

1.2.1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นพื้นฐาน

ของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

1.2.2 การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural & Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

1.2.3 การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism / Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้รับความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

1.3 รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special interest tourism)

1.3.1 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายใจได้รับความเพลิดเพลิน และสุนทรียภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน บางแห่งอาจจัดรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม

1.3.2 การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-meditation Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิตมีการฝึกทำสมาธิ เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน บางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทย การนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่าง และงานศิลปหัตถกรรมไทย การบังคับช้างและเป็นควาญช้าง เป็นต้น

1.3.3 การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของ

ชาวบ้าน วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่างๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ ฯลฯ เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสีเขียวและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

1.3.4 การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sportstourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัด ความสนใจในประเภทกีฬา เช่น กอล์ฟ ดำน้ำ ตกปลา กระดานโต้คลื่น ฯลฯ ให้ได้รับความเพลิดเพลินความสนุกสนานตื่นเต้น ได้รับประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสีเขียวและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

1.3.5 การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษที่นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวแล้วได้รับความสนุกสนานตื่นเต้นผจญภัย มีความทรงจำ ความปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่

1.3.6 การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ฟาร์มสเตย์ (Homestay & Farmstay) หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือน เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสีเขียวและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

1.3.7 การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Longstay) หมายถึงกลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบ้านปลายหลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่ห้าของชีวิตคือ การท่องเที่ยว โดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย 3-4 ครั้งต่อปี คราวละนานๆ อย่างน้อย 1 เดือน

1.3.8 การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive Travel) หมายถึงการจัดนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จ ในการขายสินค้าชิ้นๆ ตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมายตามที่บริษัทตั้งเป้าหมายไว้เป็นการให้รางวัลและจัดนำเที่ยว เป็นการจูงใจการพักผ่อนตั้งแต่ 2-7 วัน เป็นรายการนำเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ อาจเป็นรายการนำเที่ยวแบบผสมผสานหรือรายการนำเที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

นอกจากนี้ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (www.stou.ac.th/tourism/Acheive/May/Topic1.htm) ได้กล่าวถึงการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมาจัดรูปแบบการท่องเที่ยวก็เข้าหลักการการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท หลายรูปแบบ ได้แก่

- ๑ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)
- ๑ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism)
- ๑ การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geotourism)
- ๑ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historicaltourism)
- ๑ การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural&Traditional Tourism)
- ๑ การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism)
- ๑ การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-meditation Tourism)
- ๑ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sportstourism)
- ๑ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health tourism)
- ๑ การท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว (Longstay)

รูปแบบของการท่องเที่ยวทั้ง 10 ประเภทนี้ แต่ละประเภทยังสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว (Tourism activities) ได้หลายหลากเช่นกัน ได้แก่ การท่องเที่ยวเดินป่าชมและศึกษาพันธุ์ไม้ สมุนไพร การดูนกดูแมลง การพายแคนูและคายัก การปีนเขา การขี่จักรยานท่องเที่ยว การล่องแก่ง การล่องเรือยาง การวาดภาพและถ่ายภาพ การเรียนทำอาหาร เรียนศิลปะการแสดงสาขาต่างๆ การนวดแผนไทย การเรียนและฝึกสมาธิ เป็นต้น

การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว ทุกคนสามารถ “ร่วมใจและร่วมแรง” กระทำได้ ดังนี้

๑ ส่งเสริมและฟื้นฟูชนบทธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น ส่งเสริมและรักษาศิลปะหัตถกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของท้องถิ่นโดยการฟื้นฟู การผลิตของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว

๑ ปรับปรุงและสร้างเสริมสิ่งสาธารณูปโภคบริเวณแหล่งท่องเที่ยว เช่น พัฒนถนน ทำป้ายชี้บอกทาง ทำที่จอดรถ ทำห้องสุขา

๑ รักษาสภาพธรรมชาติให้คงความสมบูรณ์ให้มากที่สุด

๑ รักษาสภาพแวดล้อมรอบตัวเราไม่ให้เสื่อมโทรม มีธรรมชาติที่สวยงาม

๑ อำนวยความสะดวกให้คนในท้องถิ่นที่จะมาพักผ่อนหย่อนใจและนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่น

๑ คนในท้องถิ่นต้องร่วมกันรณรงค์ สร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของ การดูแลบำรุงรักษาเฝ้าระวัง รักษาความสะอาด ทรัพยากรการท่องเที่ยวถือว่าเป็นทุนทรัพย์ของชาติ เป็นมรดกล้ำค่าที่ตกทอดมาถึงเรา ทุนทรัพย์การท่องเที่ยวทำให้เกิดวงจรเศรษฐกิจที่ดีในกลุ่มคนหลาย

อาชีพ เช่น ร้านขายอาหาร ภัตตาคาร ขายของที่ระลึก ธุรกิจบันเทิง บริการขนส่ง ที่พักโรงแรม การบริการจัดนำเที่ยว เป็นต้น

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ดร.ชนันท์ เอ็มพันธ์ และสุรเชษฐ์ เชนฐมาส. (2539) กล่าวว่า โดยทั่วไป การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1) **ทรัพยากรการท่องเที่ยว** การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่ยังดำรงไว้ ซึ่งสภาพดั้งเดิมของระบบนิเวศ (first hand ecosystem) และวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2) **นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์** จะต้องมีความรู้ที่ผสมผสานกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาหาความรู้ และประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ จำแนกได้ 4 ประเภท คือ (1) นักท่องเที่ยวแบบหัวกระติ ที่เน้นความสำคัญในการศึกษาค้นคว้าขณะที่เที่ยวชมธรรมชาติ (2) นักท่องเที่ยวที่เน้นเจาะจงไปเที่ยวสถานที่ธรรมชาติโดยเฉพาะ เพื่อจะได้รู้ได้เข้าใจในธรรมชาติหรือประเพณีท้องถิ่น (3) นักท่องเที่ยวที่ชอบไปสถานที่แปลกๆ ที่ไม่เคยไปมาก่อน (4) เป็นนักท่องเที่ยวที่บังเอิญต้องไปชมธรรมชาติ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมท่องเที่ยวที่ตนได้เลือกไป

3) **การตลาด** นับเป็นส่วนสำคัญในการชักจูงนักท่องเที่ยวให้ไปท่องเที่ยว เป็นสื่อกลางระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และแหล่งท่องเที่ยว ในการให้ข้อมูลเพื่อเป็นการช่วยให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจว่ารูปแบบของการท่องเที่ยวในลักษณะเช่นนี้เหมาะสม กับความสนใจ และตรงตามความต้องการของตนเองหรือไม่ และสามารถยอมรับกฎ หรือกติกาของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้หรือไม่

4) **การบริการ** ต้องเน้นการให้ข้อมูลข่าวสารและบริการเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นท้องถิ่น เช่น บริการด้านสื่อความหมายธรรมชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น การจัดที่พักที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น มักคู่เทศก้นำทางในการเดินป่า เป็นต้น

นอกจากนั้น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2545) ได้รายงานสรุปแผนปฏิบัติการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ ควรมีองค์ประกอบที่ครอบคลุม 4 ด้าน

1) **ทรัพยากรการท่องเที่ยว** ได้แก่ การจัดการรักษาสภาพแวดล้อม การระมัดระวังให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด ความยั่งยืนของทรัพยากรท่องเที่ยว คุณค่าของธรรมชาติและวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ

2) การบริการต่างๆ ได้แก่ บริการกิจกรรมท่องเที่ยวและกิจกรรมการอนุรักษ์ บริการที่พัก อาหารและยานพาหนะในพื้นที่ การให้ความรู้ความเข้าใจผ่านการสื่อความหมายธรรมชาติ สิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

3) การบริหารจัดการ ได้แก่ ความร่วมมือทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการและหรือดำเนินการ การติดตามตรวจสอบ การเพิ่มพูนทักษะของบุคลากรในองค์กร องค์กรบริหารกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ การกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรม

4) การตลาด ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่สนใจกิจกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติและการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวิถีชีวิตท้องถิ่น

นอกจากนั้น กิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรต้องเป็นกิจกรรมที่มีโอกาสใกล้ชิดและได้รับประสบการณ์ตรงจากธรรมชาติและวิถีชีวิตท้องถิ่น มีโอกาสได้เข้าใจเรียนรู้และเกิดความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยวโอกาสสร้างงานและรายได้แก่คนท้องถิ่น เป็นกิจกรรมที่ส่งผลด้านการอนุรักษ์ ไม่กระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตท้องถิ่น

2.4.5 สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2545) ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิ่งอำนวยความสะดวก” ว่า หมายถึงสิ่งที่สร้างความสะดวกหรือทำให้การประกอบกิจกรรมต่างๆ มีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวกล่าวคือ เพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรมประโยชน์ในการใช้สอย ช่วยป้องกันรักษาทรัพยากร ไม่ให้เสื่อมโทรม ช่วยป้องกันอันตรายแก่นักท่องเที่ยวขณะประกอบกิจกรรม เป็นเครื่องมือหรือสื่อในการให้ความรู้ สร้างความประทับใจ ช่วยสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ได้ระบุว่า สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้และศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรม หมายถึง โปรแกรมสื่อความหมาย เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และโปรแกรมสื่อความหมายเป็นเครื่องมือที่สำคัญสามารถกระทำได้หลายรูปแบบดังนี้

1) คู่มือธรรมชาติ/วัฒนธรรมเป็นสิ่งพิมพ์เพื่อการสื่อความหมาย ป้ายนิทรรศการ และอื่นๆ เช่น คู่มือศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว

2) หมุดบอกตำแหน่งใช้คู่กับแผ่นพับ เพื่อการสื่อความหมายธรรมชาติและวัฒนธรรมศึกษา

3) นิทรรศการริมทาง เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น ตัวแผ่นป้ายที่มีเนื้อหาและภาพ

2.4.6 เกณฑ์กำหนดแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการจัดการที่ยั่งยืน

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจที่คุ้มค่านั้น ผู้รับผิดชอบในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวจะต้องมีเกณฑ์มาตรฐานเพื่อกำหนดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท โดยนำหลักการและขั้นตอนของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมาใช้แล้ว แต่ละแหล่งควรมีเกณฑ์ ดังนี้

1) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นดั้งเดิม มีความสะอาดร่มรื่น

2) มีความพร้อมในการบริหารจัดการ มีศูนย์ศึกษาธรรมชาติหรือวัฒนธรรม ภายในศูนย์มีบริการอำนวยความสะดวกเบื้องต้น มีเคาน์เตอร์บริการข่าวสาร มุมนิทรรศการ ห้องสุขา สะอาด มุมจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม มุมจำหน่ายของที่ระลึก รวมทั้งมีระบบบริการคนพิการ การบริหารจัดการในลักษณะการเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีความปลอดภัย สะดวกต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยวทุกระดับ ทั้งเยาวชน คนสูงอายุ และคนพิการ

3) มีการจัดทำเส้นทางศึกษาแหล่งท่องเที่ยว (ธรรมชาติและวัฒนธรรม) ทั้งเส้นทางไปและกลับทางเดิม เส้นทางเป็นแบบวงรอบหรือวงกลมอย่างน้อย 1 เส้นทาง การจัดทำเส้นทางศึกษาและท่องเที่ยวนั้น ต้องคำนึงถึงความสะดวกสำหรับคนพิการ ตามหลักสากล

4) มีป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางศึกษาเป็นระยะๆ เพื่อให้เกิดความรู้แก่นักท่องเที่ยว

5) มีแผนที่และคู่มือแนะนำเที่ยวประกอบป้ายสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้ต่อนักท่องเที่ยว

6) มีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ จำนวนนักท่องเที่ยวต่อครั้งต่อวัน

7) มีมัคคุเทศก์ หรือวิทยากร หรือนักสื่อความหมายท้องถิ่นที่รอบรู้ น่าชม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ความรู้ มีความเข้าใจ มีความทรงจำ ได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้น

8) มีการบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นและพหุภาคี เช่น องค์กรภาครัฐบาล องค์กรเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น และแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมและโปร่งใส

9) มีนโยบายและแผนงานต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งแผนงานการรักษาสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ระยะสั้น ระยะยาว เช่น แผนพัฒนา

แต่ละวิถีชีวิตท้องถิ่น มีโอกาสได้
รท่องเที่ยวโอกาสสร้างงานและราย
ไม่กระทบต่อสภาพแวดล้อมและ

เทศ

ความหมายของคำว่า “สิ่งอำนวยความสะดวก
ประกอบกิจกรรมต่างๆ มีบทบาท
รของนักท่องเที่ยวในการประกอบ
ฯ ไม่ให้เสื่อมโทรม ช่วยป้องกันอันตราย
รือสื่อในการให้ความรู้ สร้างความ

ษศาสตร์. ได้ระบุว่า สิ่งอำนวยความสะดวก
ม หมายถึง โปรแกรมสื่อความหมาย
ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับ
ความหมายเป็นเครื่องมือที่สำคัญ

รสื่อความหมาย ป้ายนิทรรศการ
แหล่งท่องเที่ยว

2) หมดบทบาทตำแหน่งใช้คู่กับแผ่นพับ เพื่อการสื่อความหมายธรรมชาติและวัฒนธรรมศึกษา

3) นิทรรศการริมทาง เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น ตัวแผ่นป้ายที่มีเนื้อหาและภาพ

2.4.6 เกณฑ์กำหนดแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการจัดการที่ยั่งยืน

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจที่คุ้มค่านั้น ผู้รับผิดชอบในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวจะต้องมีเกณฑ์มาตรฐานเพื่อกำหนดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท โดยนำหลักการและขั้นตอนของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมาใช้แล้ว แต่ละแหล่งควรมีเกณฑ์ ดังนี้

1) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นดั้งเดิม มีความสะอาดร่มรื่น

2) มีความพร้อมในการบริหารจัดการ มีศูนย์ศึกษาธรรมชาติหรือวัฒนธรรม ภายในศูนย์มีบริการอำนวยความสะดวกเบื้องต้น มีเจ้าหน้าที่บริการข่าวสาร มุมนิทรรศการ ห้องสุขา สะอาด มุมจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม มุมจำหน่ายของที่ระลึก รวมทั้งมีระบบบริการคนพิการ การบริหารจัดการในลักษณะการเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีความปลอดภัย สะดวกต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยวทุกระดับ ทั้งเยาวชน คนสูงอายุ และคนพิการ

3) มีการจัดทำเส้นทางศึกษาแหล่งท่องเที่ยว (ธรรมชาติและวัฒนธรรม) ทั้งเส้นทางไปและกลับทางเดิม เส้นทางเป็นแบบวงรอบหรือวงกลมอย่างน้อย 1 เส้นทาง การจัดทำเส้นทางศึกษาและท่องเที่ยวขึ้น ต้องคำนึงถึงความสะดวกสำหรับคนพิการ ตามหลักสากล

4) มีป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางศึกษาเป็นระยะๆ เพื่อให้เกิดความรู้แก่นักท่องเที่ยว

5) มีแผนที่และคู่มือแนะนำเที่ยวประกอบป้ายสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้ต่อนักท่องเที่ยว

6) มีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ จำนวนนักท่องเที่ยวต่อครั้งต่อวัน

7) มีมัคคุเทศก์ หรือวิทยากร หรือนักสื่อความหมายท้องถิ่นที่รอบรู้ น่าชม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ความรู้ มีความเข้าใจ มีความทรงจำ ได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้น

8) มีการบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นและพหุภาคี เช่น องค์กรภาครัฐบาล องค์กรเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น และแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมและโปร่งใส

9) มีนโยบายและแผนงานต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งแผนงานการรักษาสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ระยะสั้น ระยะยาว เช่น แผนพัฒนา

สิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการขยะ การจัดการน้ำเสีย การจัดการมลพิษต่างๆ ให้มีมาตรฐานสากล

- 10) มีแผนพัฒนาบุคลากรและการบริการสู่ระดับมาตรฐานสากล
- 11) แหล่งท่องเที่ยวที่มีที่พักแรมจะต้องเป็นที่พักแรมที่รักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 12) มีแผนงานการประเมินผลการปฏิบัติงาน ผลการบริการ เพื่อพัฒนาการจัดการได้ตามมาตรฐานสากล

2.4.7 การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๔. กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักบริหารการศึกษานอกโรงเรียน

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาและกระทรวงศึกษาธิการ ได้ตกลงความร่วมมือในการบูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงอนุรักษ์

ในส่วนของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาจะดำเนินการสนับสนุนการปฏิบัติงานของนักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์และเจ้าหน้าที่ จัดให้มีการอบรมยุวมัคคุเทศก์เพื่อเปิดโอกาสให้เด็ก เยาวชนและประชาชนที่สนใจ สนับสนุนการจัดกิจกรรมและอบรมความรู้ด้านการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตลอดจนสนับสนุนและมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในสถานศึกษาทุกระดับทุกประเภทที่จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ

สำหรับกระทรวงศึกษาธิการจะดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดย

- 1) ให้การสนับสนุนให้สถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา จัดกิจกรรมยุวมัคคุเทศก์ โดยเปิดชุมชน ชมรม คณะวิชา ฯลฯ ตลอดทั้งจัดให้มีการอบรมและลงมือปฏิบัติจริง
- 2) ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว
- 3) ส่งเสริมสนับสนุนให้ความร่วมมือในการอบรมและจัดกิจกรรมความรู้ทางด้านการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับครู อาจารย์ และบุคลากรในสถานศึกษา
- 4) ส่งเสริม สนับสนุนการจัดทำหลักสูตรทางด้านสาขาการท่องเที่ยวและสาขาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งหลักสูตรระยะสั้น ระยะยาวในสถานศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท

การดำเนินงานดังกล่าว สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ. (2547). จึงจัดทำโครงการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบเพื่อส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวขึ้น เพื่อฝึกอบรมครูการศึกษาจากระบบ ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน บรรณารักษ์/เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนและผู้แทนชุมชน จัดทำเอกสารแนวทางการอบรมครู การศึกษาออกโรงเรียนเพื่อส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยว สำหรับให้ศูนย์การศึกษาจังหวัดอื่นๆ ใช้เป็นแนวทางในการอบรมด้านการท่องเที่ยวแก่เด็กเยาวชนและประชาชน

การที่สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียนได้จัดการศึกษาให้กับประชาชนทั่วประเทศ และถ้ากลุ่มคนเหล่านั้นได้รับความรู้ ความเข้าใจนโยบายการท่องเที่ยว เป็นเจ้าบ้านที่ดี เป็น นักท่องเที่ยวที่ดี และมีจิตสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ ประยุกต์ใช้นโยบายการท่องเที่ยวให้เป็น ประโยชน์ต่อชีวิตการทำงานและการเรียนรู้ เป็นอาสาสมัครนำเที่ยวในชุมชนได้ ร่วมกับชุมชน และเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้ก็จะเป็นพลังยิ่งใหญ่ใน การผลักดันอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นไปตามเป้าหมาย ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศมากขึ้น ซึ่งเอกสารดังกล่าวมีเนื้อหาสาระเรื่อง ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และความรู้เพื่อการ จัดกิจกรรมใช้เป็นแนวปฏิบัติ

๔ กระทรวงศึกษาธิการ โดยศูนย์พิทักษ์เด็กและเยาวชน

กระทรวงศึกษาธิการ โดยศูนย์พัฒนาเด็กและเยาวชน. (2545). ได้ดำเนินงานโครงการ ท่องเที่ยวทัศนศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน “เที่ยวทั่วไทย ไปเพื่อเรียนรู้” โดยนำเด็กด้อยโอกาส 100,000 คน ทัศนศึกษาทั่วไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้ เด็กและเยาวชนด้อยโอกาสได้เรียนรู้และศึกษาความเป็นไทย เรียนรู้ในศิลปะและวัฒนธรรม อันล้ำค่าของไทย กระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาและฟื้นฟูเศรษฐกิจของแหล่ง ท่องเที่ยวภายในประเทศ และกระจายรายได้ไปสู่ประชาชน

การดำเนินงานโครงการดังกล่าว เป็นการสร้างแนวคิดใหม่ให้กับเด็ก ดังนี้

- 1) เด็กเรียนรู้ได้รับการแนะนำการเตรียมตัวเดินทางที่ปลอดภัยและอบอุ่นจากอาจารย์ การปรับตัวและการเตรียมตัวร่วมกับเพื่อนๆ
- 2) การผูกมิตรภาพเป็นเสมือนใยแมงมุมซึ่งจะโยงไปทางไหนก็ได้หากเต็มใจจะโยง
- 3) ได้เรียนรู้เรื่องเมืองไทยจากประสบการณ์ตรง ได้ชม ฟังสอบถาม ได้สัมผัสจริง
- 4) ได้เรียนรู้ถึงการตรงต่อเวลานัดหมาย
- 5) ได้ตั้งใจเรียน ตั้งใจทำงาน เป็นตัวอย่างแก่นักเรียนที่ไม่ได้คัดเลือกเป็นตัวแทน
- 6) ได้เล่าประสบการณ์ให้เพื่อนร่วมห้องฟังคือการได้เล่าประสบการณ์แบ่งปันกัน

7) ได้รับความสุขที่พ่วงพาความรู้ วิสัยทัศน์โลกทัศน์และทัศนคติใหม่ๆ

8) ปลุกฝังให้เด็กรู้จักรักธรรมชาติ รักษาความสะอาด

สำหรับเอกสารที่ได้เผยแพร่ ได้แก่

- คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวและแนวทางเกี่ยวกับเรียนรู้ความสุขสนุกกับการท่องเที่ยวสำหรับเด็กและเยาวชนครูผู้นำกิจกรรมท่องเที่ยวทัศนศึกษา
- คู่มือการจัดท่องเที่ยวทัศนศึกษา
- หนึ่งร้อยแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของไทย
- เรียงความบ้านฉันน่าเที่ยว บทกวีเที่ยวเมืองไทยไปเพื่อเรียนรู้ เป็นต้น

๔) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้ดำเนินงานพัฒนามาตรฐานการบริหารด้านการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดทำมาตรฐานโฮมสเตย์ มีการสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยตนเอง เช่น โครงการที่พักสัมผัสชนบท โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP เพื่อพัฒนาสินค้าจากระดับรากหญ้าสู่สากล มีการจัดอบรมด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ อบรมมัคคุเทศก์ อบรมต. และอาสาสมัครช่วยเหลือท่องเที่ยวในพื้นที่ 76 จังหวัด

นอกจากนั้น สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (www.tourism.go.th/tourism_village.php) ได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับผลิตภัณฑ์ OTOP ที่มีคุณภาพ มีลักษณะโดดเด่น ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบใหม่ เรียกว่า **หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP : OTOP Tourism Village** เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยมีแนวคิดในการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP ประกอบด้วย 6 P ดังนี้

1. Planning and Management คือ การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาสินค้าและบริการ มีการวางแผนที่เป็นระบบ โดยการจัดทำแผนปฏิบัติการกำหนดเป้าหมายการพัฒนา และตัวชี้วัดเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ชัดเจน

2. Place Development เป็นการพัฒนาสถานที่ในด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้น่าดูน่าชม เช่น การสร้างศูนย์ข้อมูล การจัดทำป้ายบอกทาง ห้องน้ำ-ห้องส้วม ถึงขยะ ศูนย์อาหาร เป็นต้น

3. Product Development เป็นการเพิ่มความหลากหลาย และยกระดับมาตรฐาน และคุณภาพสินค้าและบริการ เช่น การจัดให้มีการสาธิตกรรมวิธีการผลิตสินค้า การแสดงพื้นบ้านเพื่อแสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น การปรับปรุงด้านบริการอาหารและเครื่องดื่ม บริการเสริมอื่นๆ

4. People Development เป็นการพัฒนาศักยภาพบุคลากร โดยการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะในการให้บริการด้านการปฏิบัติงาน ทักษะด้านภาษา ด้านการท่องเที่ยว การบริหารจัดการ การสร้างจิตสำนึกและความรู้สึกมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

5. Promotion เป็นเรื่องการตลาดและการส่งเสริมการขาย โดยใช้วิธีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวกิจกรรมประจำปี การส่งเสริมการขายของตัวสินค้าและบริการ โดยผ่านตัวแทนบริษัทนำเที่ยว หรือกลุ่มเป้าหมาย

6. Post - Launch Management เป็นการศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการภายหลังจากการพัฒนาการตลาด การเงิน และบุคลากร มีการติดตามประเมิน และควบคุมมาตรฐานภายหลังจากพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

๔) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สกว. มีนโยบายในการทำวิจัยด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคต่างๆ เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ และเป็นการรักษาสีงแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้อารงอยู่ได้ โดยเน้นการสร้างกลไกในการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมโดยมีกรอบการวิจัยการท่องเที่ยว 4 ด้านหลัก ดังนี้

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการวิจัยที่เน้นการสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่นโดยใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อนำไปสู่การรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมทั้งการส่งผลต่อเศรษฐกิจของชุมชนในอนาคต

2. การพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน เพื่อสร้างธนาคารข้อมูล เน้นสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่เฉพาะในระดับต่างๆ

3. การพัฒนานโยบายและแผนการท่องเที่ยวมหภาค เน้นการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อพัฒนาแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระดับชาติในประเด็นเร่งด่วน และการกำหนดยุทธศาสตร์ทิศทางของการท่องเที่ยว ตลอดจนผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในระดับประเทศ

4. การสร้างระบบสนับสนุนการตัดสินใจเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยว เน้นประเด็นการวิจัยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อนำผลมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการทางการท่องเที่ยวตามเงื่อนไขของพื้นที่และสถานะแวดล้อม

สำหรับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรมีการกำหนดทิศทาง เช่น

1) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จะต้องคำนึงถึงศักยภาพความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งต้องมีแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปกับแผนพัฒนา

2) การส่งเสริมและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จะต้องอยู่ภายใต้กรอบของการอนุรักษ์ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3) แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการจัดการสภาพแวดล้อมให้อยู่ในระดับมาตรฐานที่ดี มีการบริหารจัดการน้ำเสีย ขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ รวมทั้งควบคุมสภาพอากาศและเสียง

ฯลฯ

๔. มุลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม

มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (www.ecotour.in.th/thai) เป็นองค์กรที่ดำเนินงานโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ โดยคำนึงถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกวิธี โดยใช้หลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความรับรู้และความเข้าใจของคนสังคมในเรื่องวัฒนธรรมชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชาวบ้าน ภายใต้บรรยากาศการเรียนรู้ที่เข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยการพักอาศัยร่วมชายคา ซึ่งกิจกรรมที่สำคัญคือ 1) สร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว 2) การให้บริการงานฝึกอบรม 3) การจัดการศึกษาดูงาน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

เกศสุดา สลิทธิสันติกุล (<http://cvt.vijai.org/information/article/education.htm>) ได้กล่าวถึง “บทบาทสถาบันการศึกษา...กับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ซึ่งได้จากผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ “ท่องเที่ยวโดยชุมชน : ทางเลือก เครือข่าย และธุรกิจของท้องถิ่น” โดยสรุปดังนี้

บทบาทของสถาบันการศึกษาต่อการเรียนการสอนและการเรียนรู้

1. พัฒนาหลักสูตรหลากหลายสาขา เช่น ภูมิศาสตร์ โบราณคดี ฯลฯ นำไปสู่แผนปฏิบัติหรือกิจกรรมที่สามารถเชื่อมกับชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดองค์ความรู้ท้องถิ่น วิธีการจัดการในชุมชน เกิดตำนานการท่องเที่ยว และวิถีชุมชน

2. มีการพัฒนาหลักสูตรการเป็นนักท่องเที่ยวที่ดี
3. มีการนำนักเรียน นักศึกษาเข้าไปเรียนรู้ชุมชนในพื้นที่
4. ปูพื้นฐานเรื่องการท่องเที่ยว เพื่อปลูกฝังตั้งแต่ในวัยเด็ก/วัยประถม
5. สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันสองทางระหว่าง ครู นักเรียน ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และควรเรียนรู้ทั้งการเป็นนักท่องเที่ยวและการบริการ

การศึกษาในระบบควรมีการสร้างการเรียนรู้ในท้องถิ่นแต่ระดับที่ผสมผสานความรู้เข้ากับความรู้ท้องถิ่น เพื่อการประกอบอาชีพในท้องถิ่นอย่างมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ หนุนเสริมการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

- 1) ระดับประถม สร้างจิตสำนึก และความรักท้องถิ่น
- 2) ระดับมัธยม เรียนรู้ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นของตนเอง
- 3) ระดับอาชีวะ เรียนรู้จิตสำนึกการบริการ
- 4) ระดับมหาวิทยาลัย ปรินญาตรัควรรู้การจัดการท่องเที่ยวกับชุมชน ปรินญาโทควรรู้จากการทำงานวิจัยกับชุมชน ถึงระดับปรินญาเอกควรเป็นเรื่องการวิจัยและพัฒนา

การศึกษานอกระบบ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษานอกโรงเรียน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเรียนรู้กับชุมชนด้วย และควรมีการอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว การเสริมความรู้ด้านการจัดการผสมผสานกับองค์ความรู้ หรือภูมิปัญญาเดิมที่อยู่ในท้องถิ่น ให้ชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองได้ดีมากยิ่งขึ้น

บทบาทสถาบันการศึกษาต่อการท่องเที่ยวของชุมชน ควรส่งเสริมโดยให้ชุมชนให้มีความตระหนักด้านการบริการ สร้างความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวที่ชัดเจนตรงกัน เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้กับสถาบันการศึกษาในระบบ และให้ชุมชนสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการจัดการทรัพยากร และวิถีชุมชนโดยไม่มุ่งเน้นเป็นรายได้หลัก

ทัศนีย์ ลิ้มสุวรรณ. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (www.stou.ac.th/tourism/Series/Mar/Mar3.asp) ได้อ้างถึงงานวิจัย "อาหารไทยกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว" พบว่านักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติส่วนใหญ่สนใจอาหารในท้องถิ่นทั้งที่เป็นอาหารพื้นบ้านและอาหารที่มีมากในท้องถิ่นนั้นๆ มีความต้องการทดลองชิม อยากรู้ส่วนประกอบ ชุมชนใดที่มีร้านอาหารที่สะดวก ง่าย ดูดี และสะอาดจะมีนักท่องเที่ยวมาก นักท่องเที่ยวนิยมซื้อสินค้าอาหารหลายชนิดกลับไป เพราะรสชาติดี บรรจุกว้างสวยงาม มีความประณีตในการจัด ดังนั้น อาหารท้องถิ่น อาหารพื้นบ้านหรืออาหารที่ชุมชนคิดค้นขึ้นมาใหม่มีศักยภาพนั้นสามารถส่งเสริมและทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายมากขึ้น

ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ. (2546) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลักษณะการใช้จ่ายเพื่อซื้อผลิตภัณฑ์และความต้องการใช้บริการของนักท่องเที่ยวต่างชาติ เพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากประเทศญี่ปุ่น อเมริกา จีน สิงคโปร์ฮ่องกง อังกฤษ เกาหลี เยอรมัน ต้องการให้ปรับปรุงในเรื่องของสถานที่ท่องเที่ยวความสะดวก ห้องสุขามีเพียงพอ มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีข้อมูลด้านการท่องเที่ยว จัดทำแผนที่และป้ายบอกทาง มีข้อมูลหรือคำแนะนำเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ญี่ปุ่น เป็นต้น ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสธรรมชาติและวิถีชีวิตแบบไทย เน้นเรื่องการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวให้ยั่งยืน ควรมีการกำหนดมาตรฐานราคาที่ชัดเจนผู้ประกอบการควรจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีคุณภาพไว้บริการนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับราคาที่ค่อนข้างสูง

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2545). ได้จัดทำแผนปฏิบัติการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบครบวงจรในพื้นที่นาร่อง 5 พื้นที่ ได้แก่ อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา อ.ภูพาน จ.ขอนแก่น อ.แม่จริม จ.น่าน บ้านดอนมูล จ.น่าน บ้านโคกโก่ง อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ โดยมีข้อเสนอแนะสรุปได้ดังนี้

๔ การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ นับเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งสมาชิกในชุมชนไม่อาจมีความรู้ความเข้าใจที่เท่าเทียมเสมอไป การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว จึงเป็นเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้พัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนได้เป็นอย่างดี

๕ การเชื่อมโยงทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในชุมชน ควรเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยวที่เป็นวงรอบและจะต้องสอดคล้องกับปริมาณของแหล่งท่องเที่ยวระยะทางที่จะสามารถเชื่อมถึงกัน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่เข้าสู่ระบบตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาพรวมของประเทศได้ นอกจากนั้น การที่ชุมชนในพื้นที่มีความตั้งใจที่จะรื้อฟื้นวัฒนธรรมไทลื้อ ตั้งแต่ ภาษา การแต่งกาย ประเพณีและความเป็นอยู่เพื่อสืบทอดไปยังลูกหลานไม่ให้สูญหายไป สามารถเป็นฐานของทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

๖ การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวชุมชน-วิถีชีวิต-วัฒนธรรม สำหรับกิจกรรมท่องเที่ยวที่เหมาะสม ได้แก่ การแสดงวัฒนธรรมไทลื้อ จัดขันโตก การทอผ้า-ขายผ้าไทลื้อ ล่องแพลำน้ำน่าน กิจกรรมการพักผ่อนในชุมชน การศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่และกิจกรรมการเกษตรของชาวไทยชนบทภาคเหนือ การเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ป่าของชุมชน เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับไม้ป่าที่เป็นอาหาร การร่วมกิจกรรมปลูกป่า และการเดินป่า เป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวิธีการดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และ วิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ดังนี้

3.1 ขั้นตอนการวิจัย

- 1) ศึกษาเอกสาร สังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และ วิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน
- 2) กำหนดรายละเอียดประเด็นปัญหาการวิจัยและการจัดทำเค้าโครงงานวิจัย
- 3) จัดทำแบบสำรวจเกี่ยวกับสถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ โดยประสานขอความร่วมมือจากเขตพื้นที่การศึกษารวม ทั้งสิ้น 175 เขต และสถานศึกษาเพื่อร่วมสำรวจ และจัดทำรายงาน
- 4) จัดทำแบบสอบถามเพื่อขอความร่วมมือครูภูมิปัญญาไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน
- 5) ศึกษาดูงานในพื้นที่ในสถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ เพื่อสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติม
- 6) จัดประชุมระดมความคิดเพื่อหาแนวทางรูปแบบการท่องเที่ยวนำเสนอเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลางและตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้

7) วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลที่ได้จากรายงานผลการสำรวจของสถานศึกษา จากการศึกษาดูงานในพื้นที่ จากข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เข้าร่วมประชุมระดมความคิด 4 ภูมิภาค

8) จัดทำรายงานผลการวิจัย รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ เพื่อเผยแพร่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี ประกอบด้วย

3.2.1 สถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ ดำเนินการโดย

1) จัดส่งแบบสอบถาม โดยประสานขอความร่วมมือจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 175 เขต เพื่อแจ้งให้สถานศึกษาที่ประสงค์ร่วมสำรวจและจัดทำรายงานการดำเนินงานของสถานศึกษา/แหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ ซึ่งมีสถานศึกษาตอบกลับมาจำนวน 1,056 แห่ง ในจำนวนนี้เป็นสถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย จำนวน 110 แห่ง

2) แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยของครูภูมิปัญญาไทย รุ่น 1-4 ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จำนวน 8 คน

3.2.2 การศึกษาดูงานในพื้นที่เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานของสถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ

สำนักงานฯ ได้ดำเนินการพิจารณาข้อมูลเบื้องต้นจากแบบสำรวจ หลังจากนั้นได้เลือกกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ เพื่อศึกษาดูงาน ในสถานศึกษาแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ เพื่อสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม ระหว่างวันที่ 16 พฤษภาคม 2548 - 4 มิถุนายน 2548 ดังนี้

๔ ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดพะเยา)

๕ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดนครราชสีมา)

๖ ภาคกลาง (จังหวัดสระบุรี)

๗ ภาคใต้ (จังหวัดตรัง)

3.2.3 การประชุมระดมความคิดเพื่หารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ

สำนักงานฯ ได้จัดประชุมระดมความคิดเพื่หารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ ขึ้น ใน 4 ภูมิภาค ในรูปแบบของการบูรณาการความคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกัน ระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ ผู้แทนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา แหล่งภูมิปัญญาไทย ครูภูมิปัญญาไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงาน ททท.ภาค องค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรเอกชน ภาคละ 40 คน ดังนี้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ระหว่างวันที่ 18-20 กรกฎาคม 2548
ณ โรงแรมสีมาธานี จังหวัดนครราชสีมา

ภาคเหนือ : ระหว่างวันที่ 26-28 กรกฎาคม 2548
ณ โรงแรมเดอะแกรนด์ ริเวอร์ไซด์
จังหวัดพิษณุโลก

ภาคกลางและภาคตะวันออก : ระหว่างวันที่ 3-5 สิงหาคม 2548
ณ บ้านชมเดือน จังหวัดสมุทรสงคราม

ภาคใต้ : ระหว่างวันที่ 9-11 สิงหาคม 2548
ณ โรงแรมวังใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ประเด็นที่ผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอความเห็นร่วมกัน 3 ประเด็น คือ

1) วิธีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยให้เป็นที่น่าสนใจของนักเรียน นักศึกษาและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ

2) วิธีการถ่ายทอดความรู้ เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ ให้นักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจ แนะนำเพื่อน และกลับมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอีก

3) แผนการส่งเสริมแหล่งภูมิปัญญาไทยให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้จากสถานศึกษา ครูภูมิปัญญาไทย แหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ด้านต่างๆ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ

2) วิเคราะห์ ข้อมูลจากการศึกษาดูงานสถานศึกษา/แหล่งภูมิปัญญาไทย ในพื้นที่ ได้แก่ วิธีการถ่ายทอดความรู้ การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม การจัด สิ่งอำนวยความสะดวก

3) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมประชุม ระดมความคิด 4 ภูมิภาค

4) สังเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน แต่ละด้านจะนำเสนอ 3 ประเด็น ดังนี้

(1) รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยให้เป็นที่น่าสนใจของ นักเรียน นักศึกษาและ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ

(2) วิธีการถ่ายทอดความรู้ของแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทย

(3) แผนการดำเนินงานในการส่งเสริมแหล่งภูมิปัญญาไทยให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยที่เหมาะสม กับบริบทชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

หอสุมุดแห่งชาติ

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้รูปแบบในการส่งเสริมแหล่งภูมิปัญญาไทยให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ นั้น จะเสนอผลการวิเคราะห์ เป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามสถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาดูงานในพื้นที่ของสถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลจากข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมประชุมระดมความคิดเพื่อหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ ใน 4 ภูมิภาค

ตอนที่ 4 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามสถานศึกษาและแหล่ง ภูมิปัญญาไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ

1.1 สถานศึกษาที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามของสถานศึกษาที่มีดำเนินการ
การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย จำนวน 54 แห่งพบว่า
ส่วนใหญ่อยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดต่างๆ โดยภาคเหนือมากที่สุด คือ
ร้อยละ 34.8 รองลงมาตั้งอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดภาคกลางและ
ภาคตะวันออก ร้อยละ 30.3 (รายละเอียดดังตารางที่ 1 ในภาคผนวก)

การดำเนินงานของสถานศึกษาดังกล่าว สามารถสรุปได้ดังนี้

1) การดำเนินงานของสถานศึกษา

สถานศึกษาที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิต
ภูมิปัญญาไทย พบว่า ดำเนินงานโดยมีโครงการรองรับ และร้อยละ 79.3 เป็น
โครงการมัคคุเทศก์น้อย หรือโครงการอื่นที่สถานศึกษาจัด เช่น โครงการ
ยุวมัคคุเทศก์ โครงการอาสาสมัครมัคคุเทศก์ โครงการมัคคุเทศก์น้อย เพื่อความ
เป็นเจ้าบ้านที่ดี โครงการมัคคุเทศก์รักษาสีเสื้อแวดล้อม โครงการมัคคุเทศก์น้อย
ตามรอยวัฒนธรรมชุมชนคนยี่สาร โครงการมัคคุเทศก์น้อยนักสื่อความหมาย
ธรรมชาติ ฯลฯ โดยมีครู ชุมชน กรรมการสถานศึกษา ร่วมกันเพื่อวางแผน
กำหนดแนวทางการบริหาร วิธีการ แนวทางจัดการท่องเที่ยว รวมถึงการ
สนับสนุนการจัดกิจกรรมต่างๆ

2) ความเชื่อมโยงในการจัดการท่องเที่ยวของสถานศึกษาและแหล่ง ภูมิปัญญาไทย

สถานศึกษาส่วนใหญ่จัดเส้นทางท่องเที่ยวให้มีความเชื่อมโยงกับ
แหล่งภูมิปัญญาไทยและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง
เช่น แหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น อุทยานประวัติศาสตร์
พิพิธภัณฑสถาน วัด ตลอดจน การชมวิถีชีวิตชุมชน ศิลปะวัฒนธรรม และ
ประเพณีต่างๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

สำหรับเส้นทางที่สถานศึกษาจัดไปเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิปัญญาไทยนั้น ส่วนใหญ่เป็นแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมมากที่สุด เช่น การทำเกษตร ผสมผสาน การทำปุ๋ยชีวภาพ การเพาะเห็ด การนำชมด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เช่น การทอผ้า การจักสาน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การมัตย้อมสีธรรมชาติ ด้านศิลปกรรม เช่น การแสดงดนตรีพื้นบ้าน สะล้อ ซอ ซึง และดนตรีไทย ส่วนการนำชมแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรมนั้นพบน้อยมาก

3) วิธีการให้ความรู้แก่นักเรียนในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย รวมทั้งนักท่องเที่ยว

การถ่ายทอดให้ความรู้ของสถานศึกษาที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พบว่าสถานศึกษามีวิธีการอย่างหลากหลาย ดังนี้

(1) สถานศึกษาจะเชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้ จัดอบรมแก่นักเรียนในโครงการมัคคุเทศก์น้อย โดยเน้นฝึกให้ความรู้ความสำคัญ เห็นคุณค่า และสาระของภูมิปัญญาไทย ฝึกการแนะนำ การบริการ หน้าที่ของมัคคุเทศก์น้อย บทบาทการเป็นเจ้าของบ้านที่ดี เพื่อให้ให้นักเรียนมีการเรียนรู้ สามารถแนะนำ อธิบายกับผู้มาเยี่ยมชมและนักท่องเที่ยวได้

(2) บุคลากรเข้ากับการจัดการเรียนการสอนใน 8 สาระวิชา เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และทักษะ โดยให้ศึกษา ค้นคว้า และร่วมสำรวจข้อมูล ภูมิปัญญาไทย ซึ่งจะนำไปสู่การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

(3) สถานศึกษาให้ความรู้โดยการอธิบายและนำชมแหล่งภูมิปัญญาไทย มีโรงเรียนหลายแห่ง ได้จัดทำ แนะนำในรูปแบบของวีซีดีซึ่งได้จัดทำไว้ เพื่อให้ นักเรียนได้ศึกษาและเข้าใจแหล่งภูมิปัญญานั้นๆ ก่อนที่จะเยี่ยมชม เช่น โรงเรียน บ้านฉางหลวง โรงเรียนวัดเจ็ดยอด โรงเรียนบ้านธารปราสาท

(4) ถ่ายทอดความรู้ โดยการจัดทำนิทรรศการทางวิชาการ แผ่นพับ ข้อมูลเรื่องราว ประวัติความเป็นมา การดำเนินงานของแหล่งภูมิปัญญาและแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นข้อมูลความรู้เผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป

(5) เตรียมความพร้อมให้กับชุมชน โดยจัดอบรมให้ความรู้ ข้อมูล ท้องถิ่นแก่คนในชุมชน ให้สามารถบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง และถ่ายทอดให้ นักท่องเที่ยว

(6) ตั้งชมรมต่างๆ เช่น ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชมรมเกษตร

4) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมที่สถานศึกษาจัดส่วนใหญ่ เป็นการนำชม ศึกษาขั้นตอนและวิธีการทำงานของแหล่งภูมิปัญญาไทย บางแห่ง จัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม เช่น การจัดพิธิบายศรีสู่ขวัญ กิจกรรม การเดินสำรวจเชิงนิเวศ กิจกรรมบวชป่า การจัดประกวดคำขวัญแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมเก็บขยะรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

5) การจัดสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า สถานศึกษา ส่วนใหญ่มีการประสานและร่วมกับแหล่งท่องเที่ยวในการจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น จัดทำแผ่นพับ แผนที่แหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยของหมู่บ้าน/ตำบล โปรแกรมการท่องเที่ยว การบริการด้านห้องน้ำ การบริการน้ำดื่ม อาหารท้องถิ่น จัดห้องหรือมุมสำหรับแสดงสินค้าที่ระลึก เป็นต้น นอกจากนั้นพบว่า มีสถานศึกษา 6 แห่ง (หรือร้อยละ 10) ที่ร่วมกับชุมชนในการจัดบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักค้างคืน เช่น โรงเรียนบ้านธารปราสาท จ.นครราชสีมา โรงเรียนบ้านปางตอง จ.แม่ฮ่องสอน โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 จ.เชียงใหม่ เป็นต้น

6) ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของสถานศึกษา พบว่า

(1) นักเรียนบางส่วนยังขาดความเข้าใจและตระหนักเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ต้องจัดอบรมหลายครั้ง

(2) มัคคุเทศก์น้อย สามารถใช้ข้อมูลได้เฉพาะภาษาไทย

(3) ขาดบุคลากรที่จะทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้/การท่องเที่ยวในท้องถิ่น

(4) การรวบรวมข้อมูลในตำบล/หมู่บ้าน ยังไม่เป็นระบบ ไม่สามารถจะเผยแพร่บอกกล่าวให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบ บางพื้นที่หรือบางหน่วยงานมีข้อมูลไม่เพียงพอในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

(5) การประสานผลประโยชน์ระหว่างองค์กรภาครัฐและชุมชนทำได้ไม่ดีเท่าที่ควรสาเหตุเกิดจากชุมชนยังไม่เข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง และไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม ชุมชนขาดความพร้อมในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

(6) ขาดงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงานตามโครงการอย่างต่อเนื่อง เช่น ค่าเดินทาง ค่าใช้จ่ายเรื่องการโฆษณา และการอบรมมััคคุเทศก์

(7) นักท่องเที่ยวขาดจิตสำนึกด้านการรักษาความสะอาด

- (8) นักท่องเที่ยวบางกลุ่มใหญ่เกินไป ทำให้การต้อนรับไม่ดีเท่าที่ควร
- (9) นักท่องเที่ยวยังไม่รู้จักแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากการคมนาคมไม่

สะดวก

1.2 แหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิต - ภูมิปัญญาไทย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า แหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด คือ ร้อยละ 44 รองลงมาอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดภาคกลางและภาคตะวันออก ร้อยละ 30 (ดังตารางที่ 2 ในภาคผนวก) การดำเนินงานของแหล่งภูมิปัญญาไทย สรุปได้ดังนี้

1) สภาพทั่วไป

แหล่งภูมิปัญญาไทยส่วนใหญ่ใช้บริเวณบ้านที่อยู่อาศัยของตนเป็นสถานที่สำหรับดำเนินการภูมิปัญญานั้นๆ บางแห่งแบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งของตัวบ้านเพื่อทำงาน บางแห่งมีการรวมกลุ่มกันโดยจัดอาคารแยกต่างหาก เช่น กลุ่มทอผ้า นอกจากนั้น พบว่าการเดินทางมีเส้นทางคมนาคม สามารถเข้าถึงแหล่งภูมิปัญญาไทยได้สะดวก

สำหรับกลุ่มผู้มาท่องเที่ยวเยี่ยมชม ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนจากสถานศึกษาต่างๆ นักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัด และชุมชนที่อยู่ภายในท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาความรู้และเพื่อการท่องเที่ยว มาเป็นกลุ่มๆ ละประมาณ 31 คนขึ้นไป ส่วนใหญ่เป็นช่วงระหว่างวันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ โดยแหล่งภูมิปัญญาเหล่านั้นไม่เก็บค่าธรรมเนียมค่าเข้าชมใดๆ

2) วิธีการให้ความรู้ของแหล่งภูมิปัญญาไทยแก่นักเรียนในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัย รวมทั้งนักท่องเที่ยว

แหล่งภูมิปัญญาไทยมีวิธีการถ่ายทอดให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวหลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับสาขาหรือลักษณะของแหล่งภูมิปัญญาด้านนั้นๆ ในภาพรวมพบว่ามีการให้ความรู้ดังนี้

(1) บรรยายและเปิดโอกาสให้ผู้เข้ามาเยี่ยมชมร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

(2) บรรยาย แนะนำ สาธิตขั้นตอนการผลิต และนำชมเพื่อศึกษาจากของจริง ให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้และทดลองปฏิบัติ

(3) จัดทำแผนภูมิแสดงขั้นตอนการดำเนินงาน กระบวนการจัดทำ เพื่อสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว

3) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยว

แหล่งภูมิปัญญาส่วนใหญ่ได้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆไว้บริการ เช่น จัดทำแผ่นป้ายความรู้ แผ่นพับ บริการน้ำดื่ม บริการห้องน้ำที่สะอาด จัดถึงรองรับขยะ

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของแหล่งภูมิปัญญาไทย ซึ่งสถานศึกษาที่ร่วมสำรวจได้แสดงความคิดเห็น สรุปได้ดังนี้

(1) สถานที่ของแหล่งภูมิปัญญาไทยมีจำกัดไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน และหากมีนักท่องเที่ยวหรือนักเรียนกลุ่มใหญ่เกินไปจะไม่สามารถรองรับได้เท่าที่ควร

(2) สิ่งที่แหล่งภูมิปัญญาไทยได้จัดเตรียมไว้มีจำนวนที่ค่อนข้างน้อย ได้แก่ จัดทำแผ่นพับแนะนำภูมิปัญญาไทย การจัดนิทรรศการความรู้ จัดโต๊ะ ที่นั่ง เฝิงหรือที่ปักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากขาดทุนทรัพย์และข้อจำกัดบริเวณพื้นที่แหล่งภูมิปัญญา นอกจากนั้น อุปกรณ์ที่ใช้สาธิตมีค่อนข้างจำกัด

(3) การบริการน้ำดื่ม ห้องน้ำ ถึงรองรับขยะ มีไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว

(4) แหล่งภูมิปัญญาไทยบางแห่งมีการจัดการแบบคนเดียว ทำให้ต้องทำหรือจัดการทุกหน้าที่ไปพร้อมๆ กัน

1.3 การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยของ ครุภูมิปัญญาไทย รุ่น 1- 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสอบถามการดำเนินงานของครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1-4 ซึ่งได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) จำนวน 8 คน ได้แก่ ครูสรณพงษ์ บัวโรย (ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) ครูสมทรง แสงตะวัน (ด้านการเกษตร) ครูบุญเลิศ ไทยหัตถกุล (ด้านการเกษตร) ครูวีระ มีเหมือน (ด้านศิลปกรรม) พระสุธรรมนาถ (ด้านการแพทย์แผนไทย) ครูสมใจ ภูผาสุข (ด้านเกษตรกรรม) ครูบุญเกิด พิมพ์วรเมธากุล (ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี) จำสับเอกทวี บุรณเขตต์ (ด้านศิลปกรรม) สรุปได้ดังนี้

1) **วิธีการให้ความรู้** พบว่า ครุภูมิปัญญาไทยมีวิธีการให้ความรู้แก่ผู้มาท่องเที่ยว โดยอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาที่ทำอยู่ ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ พร้อมทั้งพานำชมขั้นตอนการผลิต มีการสาธิต ตอบข้อซักถามให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และทดลองปฏิบัติ นอกจากนี้ยังได้จัดทำป้ายองค์ความรู้เพื่ออธิบายและสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยวให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น

2) **วิธีการจัดการ** ครุภูมิปัญญาไทยส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินการโดยลำพังแต่ได้ขอความร่วมมือจากชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ สรุปได้ดังนี้

(1) จัดเวทีชาวบ้าน โดยเชิญสมาชิกกลุ่มองค์กร ผู้นำชุมชน สถานศึกษา มาร่วมหารือ เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อดี-ข้อเสีย อุปสรรคและโอกาส หาจุดขายของการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับชุมชน และสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

(2) มีการประสานความร่วมมือกับแหล่งภูมิปัญญาไทยอื่นๆ ทั้งภายในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียงเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกัน เช่น ครูสรณพงษ์ บัวโรย ที่จังหวัดสมุทรสงคราม มีการจัดท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับครูสมทรง แสงตะวัน จังหวัดสมุทรสงคราม และ ครูมนรัตน์ สารภาพ ซึ่งเป็นครุภูมิปัญญาไทยด้านโภชนาการ ที่จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

(3) มีการบริหารงานโดยการแบ่งงานกันทำในแต่ละจุดที่ตั้งของแหล่ง ภูมิปัญญาไทย เพื่อให้ชุมชนแต่ละกลุ่มมีบทบาทร่วมกัน เช่น ให้การต้อนรับ นักท่องเที่ยว การนำชม อธิบาย สาธิต และการจำหน่ายสินค้าประจำแต่ละจุด

(4) จัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความ ประทับใจ เช่น จัดสถานที่ต้อนรับและห้องน้ำที่สะอาด การจัดทำเอกสารแนะนำ จัด ห้องหรือมุมสำหรับประชุมบรรยายสรุป จัดบริการสาธารณสุขโรค เช่น บริการน้ำดื่ม จัดทำของที่ระลึกเพื่อจำหน่าย จัดสถานที่จำหน่ายผลผลิต จัดจุดสาธิตการเรียนรู้

(5) จัดทำแผนการท่องเที่ยวหรือโปรแกรมเส้นทางการท่องเที่ยวตาม เทศกาล ตามฤดูกาล จัดจุดบริการอาหารว่างในราคาถูกเน้นคุณภาพและ คุณประโยชน์ของอาหารเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

3) การจัดกิจกรรม ครูภูมิปัญญาไทยมีการจัดกิจกรรมที่มุ่งให้นักเรียน นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมและเห็นสภาพจริงเพื่อที่จะสรุปเป็นบทเรียนและทำให้เกิด ความประทับใจ ได้แก่ จัดตลาดนัดทางปัญญา จัดประกวดการแปรรูปอาหาร จัดประกวดดอกไม้

4) ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน คือ ขาดผู้นำหรือแกนนำที่มีวิสัย ทัศน์และความรู้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ขาดองค์ความรู้ประสบการณ์ใน การจัดการแหล่งท่องเที่ยว ต้องเรียนรู้จากปัญหาและประสบการณ์เอง รวมถึง การสนับสนุนจากภาครัฐมีน้อยและไม่ต่อเนื่องส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้และ การจัดการของชุมชน

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากศึกษาดูงานในพื้นที่ของสถานศึกษา และแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย

จากการศึกษาดูงาน ในพื้นที่ 4 ภูมิภาค สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1 สถานศึกษาที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่า

(1) สถานศึกษาจัดการท่องเที่ยวโดยมีโครงการมัคคุเทศก์น้อย ฝึกอบรมนักเรียนของตน ซึ่งเป็นนักเรียนระดับประถมศึกษา ป.5-ป.6 ประมาณ 5-10 คน ให้เรียนรู้และรู้จักบทบาทของการเป็นมัคคุเทศก์ การต้อนรับ การเป็น

เจ้าบ้านที่ดี การอธิบายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ทำให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ ประสพการณ์ และมีรายได้สู่ครอบครัว

(2) จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับภูมิปัญญาไทย โดยบูรณาการสอดแทรกเนื้อหาสาระในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ เพื่อให้แก่นักเรียนได้เรียนรู้ เกิดจิตสำนึก เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาด้านต่างๆ นอกจากนั้น นักเรียนยังสามารถนำความรู้ไปสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้

(3) การจัดระบบเครือข่าย สถานศึกษาส่วนใหญ่ได้ประสานความร่วมมือกับชุมชน วัด แหล่งท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ อุทยานแห่งชาติ ศูนย์กลางท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และแหล่งภูมิปัญญาภายในชุมชน เพื่อร่วมกันจัดการท่องเที่ยว ร่วมต้อนรับนักท่องเที่ยว และพานำชม แหล่งภูมิปัญญาไทย

(4) การจัดระบบการรักษาความปลอดภัย โดยสถานศึกษาขอความร่วมมือจากชุมชนในลักษณะเครือข่ายระดับหมู่บ้าน เช่น ผู้นำชุมชน รมภ. หมู่บ้าน สถานีตำรวจ ในตำบล เป็นต้น บางแห่งมีการตั้งผู้นำชุมชนร่วมเป็นคณะกรรมการบริหาร คณะกรรมการอำนวยความสะดวกและเพื่อรักษาปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว

2.2 แหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่า

(1) แหล่งภูมิปัญญาไทยมีวิธีการดำเนินงานโดยการประสานขอความร่วมมือกับผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัด เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณและวิชาการ เช่น ขอรับการสนับสนุนในการจัดทำแผ่นป้ายความรู้ การส่งเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานมาเป็นวิทยากรบรรยาย นอกจากนั้น มีการประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียง ในการให้มัคคุเทศก์น้อยนำชมช่วยอธิบายภูมิปัญญาไทยด้วย เป็นต้น

(2) วิธีการให้ความรู้ เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาชม เจ้าของหรือครูภูมิปัญญาไทยจะเป็นผู้บรรยายนำชมให้ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนวิธีการทำ เช่น ชมลักษณะการจัดวางพื้นที่เกษตรผสมผสาน ชมโรงเรือนเพาะเห็ด การทำปุ๋ยชีวภาพ บางแหล่งอธิบายโดยมีการจัดทำบอร์ดความรู้ แผนภูมิขั้นตอนกระบวนการผลิตผลงาน/ผลิตภัณฑ์ของภูมิปัญญาติดไว้ตามผนังและโรงเรือน ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น สำนักงานเกษตรในพื้นที่

ภูมิปัญญาบางแห่งดำเนินการจัดทำอรรถความรู้โดยใช้ทุนทรัพย์ของตนเอง พร้อมทั้งมีการสาธิต ให้ดูตัวอย่างประกอบ

(3) กิจกรรมที่แหล่งภูมิปัญญาไทยจัด ได้แก่ การนำชมและให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ จัดศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับแหล่งภูมิปัญญาอื่น

(4) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งภูมิปัญญาไทย ส่วนใหญ่จัดสถานที่และบริการต่างๆ เช่น จัดบริการน้ำดื่ม ห้องน้ำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้จัดไว้ตามปกติในวิถีชีวิตประจำวันอยู่แล้ว แต่พบว่าการจัดทำแผนพับเนื้อหาของการดำเนินงานเพื่อเผยแพร่แก่ผู้ไปเยี่ยมชมหรือนักท่องเที่ยวในจำนวนที่ค่อนข้างน้อย สาเหตุประการหนึ่งอาจเนื่องจากต้องมีค่าใช้จ่ายในการจัดทำ ประกอบกับแหล่งภูมิปัญญามีเงินทุนไม่มากนัก

(5) การสร้างเครือข่าย ส่วนใหญ่จะมีสมุดไว้สำหรับผู้มาเยี่ยมชมเขียนเสนอความคิดเห็นต่างๆ ยังไม่มีการสรุปหรือจัดระบบข้อมูลเครือข่ายสำหรับค้นหาได้สะดวกนัก

(6) ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของแหล่งภูมิปัญญาไทย พบว่าแหล่งภูมิปัญญาไทยจะเป็นผู้บรรยายและนำชมให้เกิดการเรียนรู้ในผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญานั้นๆ ด้วยตนเอง หากมีนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมจำนวนมาก อาจจะดูแลไม่ทั่วถึง สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการบรรยาย และสาธิต ซึ่งจะช่วยให้เกิดความชัดเจนในการให้ความรู้ของแหล่งภูมิปัญญาไทยมีน้อยมาก นอกจากนั้นการบริการน้ำดื่ม ห้องน้ำ ถึงรองรับขยะ มีไม่เพียงพอ เป็นต้น

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากความเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ร่วมประชุมระดมความคิดเพื่อหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ ใน 4 ภูมิภาค

จากการสังเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้จากการประชุมระดมความคิดเพื่อหา รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ 4 ภูมิภาค ได้ข้อสรุป 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

3.1 การจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน ให้เป็นที่น่าสนใจของนักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ ในภาพรวมดำเนินการโดย

1) ปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความร่มรื่นเหมาะสม ชวนให้ดูชม ปรับปรุงพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน มีระบบน้ำ ห้องน้ำที่สะอาดและเพียงพอ

2) จัดระบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยว มีโทรศัพท์สาธารณะ จัดที่พักไว้บริการ

3) จัดแสดงแหล่งภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ได้อย่างตื่นเต้น ตื่นตา ตื่นใจ ได้ทั้งสาระ ความรู้ และความจรรโลงใจ

4) จัดระเบียบการเข้าชมที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงองค์ประกอบด้านสถานที่ เวลา และงบประมาณ จัดสถานที่ให้สามารถรองรับผู้คนที่เข้าไปเป็นกลุ่มได้

5) จัดให้มีสื่อมัลติมีเดียต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ (ทั้งภาษาไทย อังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น) และมีระบบประชาสัมพันธ์ที่ดี มีความทันสมัยใช้สื่อและเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดแรงจูงใจสูง เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่อง เป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้มีรายได้ และสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน

6) จัดให้มีมัคคุเทศก์น้อย แนะนำเสนอแหล่งภูมิปัญญาไทยความรู้ต่างๆ ให้ผู้ที่สนใจ

3.2 วิธีการถ่ายทอดความรู้ของแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน ในภาพรวมควรดำเนินการดังนี้

1) จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อบูรณาการแทรกความรู้ในการจัดการเรียนการสอน ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ โดยอิงหลักสูตรที่มีอยู่

2) บรรยายให้ความรู้กับผู้เข้าชมอย่างไม่ปิดบังองค์ความรู้ นำชม และสาธิต ยกตัวอย่างประกอบ ให้แก่ผู้ชม นักท่องเที่ยว รวมถึงการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้

3) สร้างเสริมประสบการณ์ตรง โดยให้มีการสาธิต สัมผัส และเรียนรู้จากสถานการณ์จริงอย่างมีจิตสำนึกและมีความรับผิดชอบต่อแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญา

4) ให้ความรู้แก่คนทุกระดับ เช่น นักเรียน เยาวชนกลุ่มคนหนุ่มสาว จัดระบบการให้ความรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาทักษะ ทักษะคติ สร้างจิตสำนึกที่เหมาะสมกับนักเรียน ประชาชน ชุมชนในท้องถิ่น

3.3 แผนการดำเนินงานในการส่งเสริมแหล่งภูมิปัญญาไทยให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน

จากการประชุมระดมความคิด มีความคิดเห็น สรุปโดยดังนี้

1) มีโครงการสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายการศึกษาทุกระดับ จะต้องมีการโยงโยกันเป็นเครือข่ายให้ได้ เช่น เมื่อเข้าไปหมู่บ้าน คนทั้งหมู่บ้านจะรู้ว่า มีจุดเด่น มีของดีอยู่ ที่ไหน ทำอะไรบ้าง

2) มีระบบการบริหารจัดการแหล่งภูมิปัญญาไทยอย่างถูกหลักวิชาการ โดยร่วมกับภูมิปัญญาไทย

3) จัดทำเว็บไซต์แนะนำแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาโดยสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ ที่มีคุณภาพ ไม่ควรพัฒนาอย่างก้าวกระโดด แต่ต้องพัฒนาหรือทำให้พอเหมาะจากสิ่งที่มีอยู่

4) จัดทำแผนงาน โครงการร่วมกับคนในชุมชน ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล/จังหวัด ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่น ยุทธศาสตร์ของจังหวัด และนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของชาติ เพื่อขอรับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณและด้านวิชาการ

5) การจัดระบบเครือข่าย เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมและรับรู้ เพื่อร่วมกิจกรรม เช่น เตรียมผลิตภัณฑ์มาขายในงานเทศกาล ร่วมรักษาความสะอาดกวาดถนนซึ่งจะช่วยทำให้มีภูมิทัศน์สวยงามน่าท่องเที่ยว

6) บริหารโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มต้น ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มประชาชน มีกระบวนการศึกษาเปิดเผย และเลือกเทคนิคการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม

ตอนที่ 4 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน

ผลการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดจากแบบสอบถาม จากการศึกษาดูงานในพื้นที่ และความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมใน 4 ภูมิภาค สามารถสรุปเป็นภาพรวมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน ดังแสดงในแผนภาพที่ 3 จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอแนะภาพรวมของแหล่งภูมิปัญญาไทยมีวิธีการดำเนินงานที่สอดคล้องกันในเรื่องต่อไปนี้

๔ วิธีการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งได้แก่ การบรรยาย อธิบาย บอกเล่า เรื่องราวความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา ที่ทำมีการสาธิตขั้นตอนการทำงาน พร้อมทั้งพาชมของจริง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มาชมได้ร่วมทดลองปฏิบัติจริง และจัดกิจกรรมต่างๆ ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการมีส่วนร่วมในแหล่งภูมิปัญญานั้นๆ

๕ ในการดำเนินงานให้มีการท่องเที่ยว ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการนำชมแหล่งภูมิปัญญาไทย ด้วยการจัดให้มีโครงการ มัคคุเทศก์น้อย จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น บูรณาการเนื้อหาสาระเข้ากับการเรียน การสอน การเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากร

๖ แหล่งภูมิปัญญาไทยจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยวโดยจัดให้มีป้ายองค์ความรู้เพื่อสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจชัดเจนขึ้น จัดทำแผ่นพับแนะนำ จัด โต๊ะ ม้านั่ง เพื่อรองรับแก่นักท่องเที่ยว

๗ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควรให้นักท่องเที่ยวได้มีการเรียนรู้การอนุรักษ์ของแต่ละท้องถิ่น และควรให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ด้วยจะทำให้การท่องเที่ยวเกิดความน่าสนใจและเป็นเสน่ห์ของการท่องเที่ยว โดยการเรียนรู้จากการดำเนินการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ทำอยู่แล้ว

๘ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น อบต. อบจ. ททท. ให้การสนับสนุนทางวิชาการและการเงินในการพัฒนาและปรับปรุงแหล่ง รวมทั้งช่วยในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่

สำหรับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย
แต่ละด้าน มีรายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม

1.1 รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมให้เป็น
ที่น่าสนใจของนักเรียน นักศึกษาและ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ

1. จัดการท่องเที่ยวให้สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ใน
ชีวิตประจำวัน

2. ปรับปรุงภูมิทัศน์จัดทำป้ายบอกทาง จัด
ทำป้ายชื่อพันธุ์ไม้ ระบุชื่อพื้นเมือง และประโยชน์ของพืช
ชนิดนั้นๆ

3. จัดให้มีจุดพักนักท่องเที่ยว จุดสาธิตการ
เรียนรู้ จุดบริการที่สามารถให้ข้อมูลได้

4. จัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น โต๊ะ
ม้านั่ง ที่รองรับนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม มีห้องน้ำเพียงพอ
มีการวางถังขยะเป็นระยะๆ เพื่อนำไปทำปุ๋ยหมัก

5. จัดแปลงทดลองเพื่อให้ผู้มาเที่ยวได้
สัมผัสของจริง

6. มีอาหารรับรอง เป็นอาหารที่มีคุณภาพ
และราคายุติธรรม เช่น จัดอาหารด้วยพืชผักปลอดสารพิษ
มีคำแนะนำพืชผักที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย

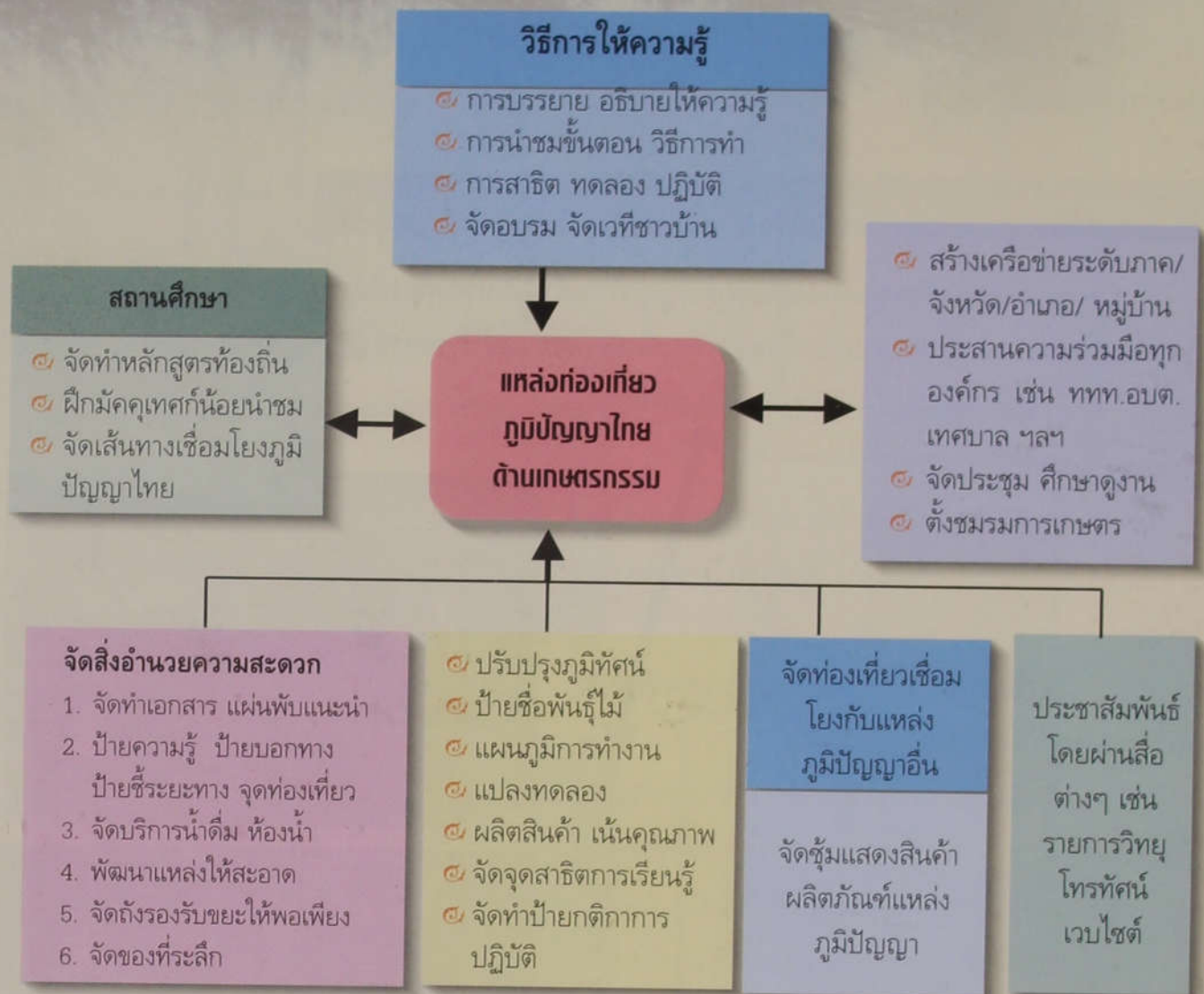
8. จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวให้ตรงกับ
กลุ่มเป้าหมายหรือความต้องการของผู้เรียน

9. จัดทำป้ายกติกา ข้อปฏิบัติตนในชมการเกษตรกรรมของแหล่ง
ภูมิปัญญาไทยให้นักท่องเที่ยวทราบ และปฏิบัติตาม

10. จัดซุ้มสินค้าผลิตภัณฑ์การเกษตรที่ทำขึ้นเองเพื่อจำหน่ายและเป็น
ของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยว

11. จัดเตรียมสมุดเยี่ยมไว้สำหรับให้นักท่องเที่ยวแสดงข้อเสนอแนะ/
ข้อคิดเห็นต่างๆ

แผนภาพ 3 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม

1.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม

- 1) บรรยาย แนะนำให้ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม และนำชมแหล่งภูมิปัญญา เช่น การเพาะเห็ด การปลูกพืชปลอดสารพิษ
- 2) สาธิตในลักษณะเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง สรุปประเด็นการนำไปใช้ในวิถีชีวิตในชุมชน
- 3) ถ่ายทอดความรู้ให้แก่แก่นักเรียนในสถานศึกษา
- 4) อธิบาย ถ่ายทอดโดยมีสื่อ หรือคู่มือ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่สัมพันธ์กับแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม เพื่อให้สามารถสื่อสารเข้าใจง่ายขึ้น

5) จัดอบรมมัคคุเทศก์ และอบรมผู้นำชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีความรู้และเกิดทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวไว้คอยต้อนรับและให้ความรู้ แนะนำ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ และกลับมาเที่ยวอีก

6) จัดเวทีชาวบ้านเพื่อถ่ายทอดความรู้ ประโยชน์ของการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคต่างๆ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย

1.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมของแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม

1) การจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่จัด เช่น ร่วมปลูกต้นไม้ การทำอาหารจากพืชเกษตร

2) จัดให้มีชมรมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร จัดจุดสนใจแสดงสินค้าด้านเกษตร เกษตรอินทรีย์

3) จัดกิจกรรมส่งเสริมด้านการขายให้นักท่องเที่ยวรับประทานผลไม้ โดยคิดเป็นรายหัว เป็นต้น

1.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม

1) จัดอบรมพัฒนาบุคลากรท้องถิ่น มีการอบรมผู้นำชุมชน ให้มีความรู้ เช่น อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ครู มัคคุเทศก์ชุมชน

2) จัดเวทีประชุมร่วมกับชาวบ้านเพื่อวางกฎระเบียบการปฏิบัติตน เช่น เมื่อเข้าไปในแปลงเกษตร หากทำลายกล้าไม้หรือทิ้งขยะจะปรับขึ้นละ 200 บาท เป็นต้น

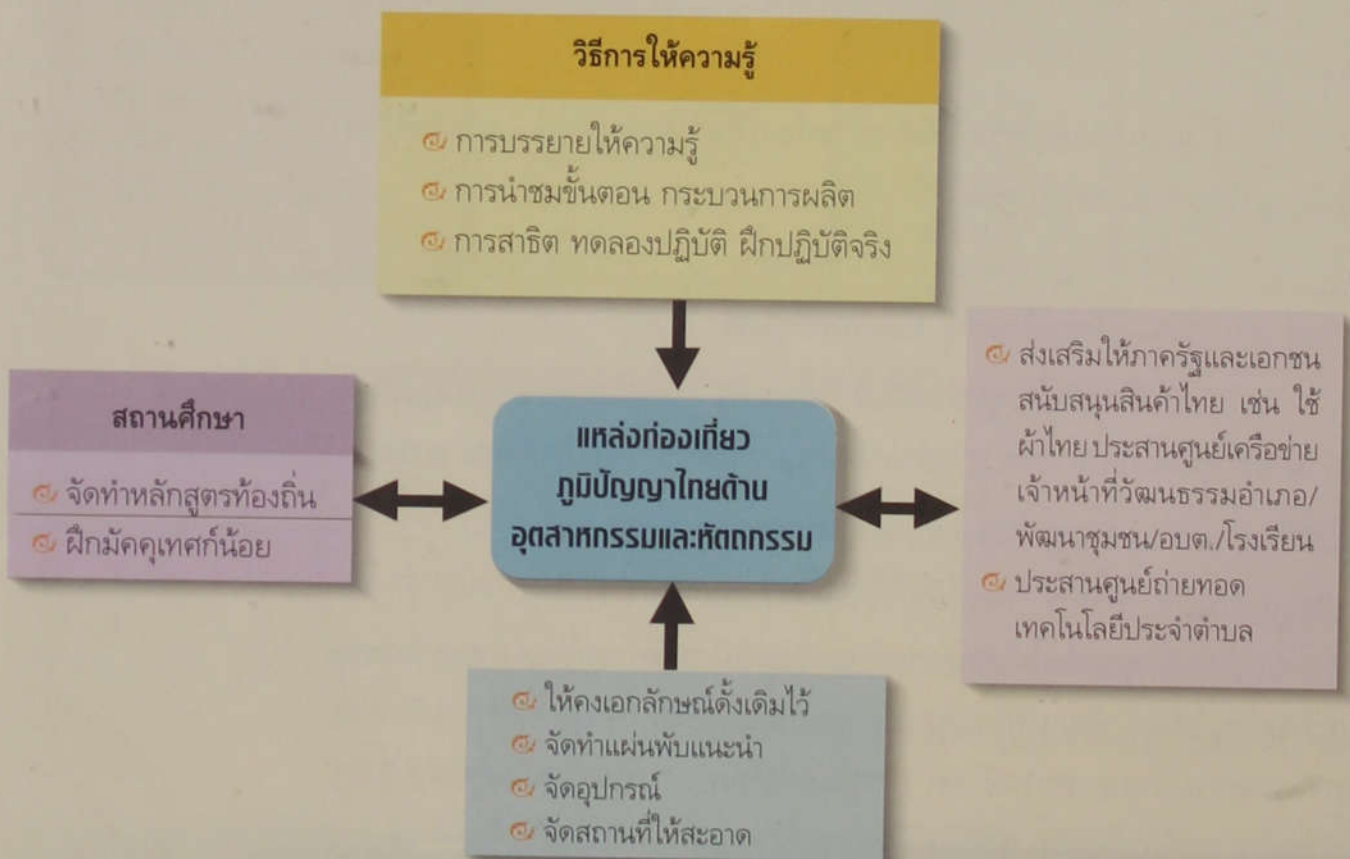
3) จัดให้นักท่องเที่ยวมีกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น การปลูกต้นไม้

4) ส่งเสริมให้เกิดการสร้างเครือข่าย ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ได้แก่ พัฒนาการอำเภอ เกษตรอำเภอในพื้นที่ อุทยานธรรมชาติวิทยาวัฒนธรรมอำเภอ สถานศึกษา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในภูมิภาคนั้นๆ ผู้นำชุมชน องค์กรท้องถิ่น กลุ่มแม่บ้านเกษตร กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

2. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

2.1 รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมให้เป็นที่น่าสนใจ

- 1) จัดแหล่งภูมิปัญญาไทยให้คงเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้ เช่น ลวดลายผ้าของแต่ละท้องถิ่น
- 2) จัดให้มีสื่อ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ให้เห็นของจริง สามารถสื่อสารให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น
- 3) ศึกษาความพร้อม เช่น การเดินทางที่สะดวก มีป้ายบอกชี้ทาง มีความพร้อมในด้านต่างๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทย สินค้าภูมิปัญญาไทย ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับ สะอาด ร่มรื่น ฯลฯ

แผนภาพ 4 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

2.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาไทยด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม

- 1) บรรยาย ถ่ายทอดความรู้ บรรยายสรุปขั้นตอนกระบวนการผลิตของภูมิปัญญาไทย เช่น กระบวนการทอผ้าไหม ผ้าพื้นเมือง การจักสาน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ และนำชมผลผลิตของภูมิปัญญาไทย
- 2) สาธิตขั้นตอนการผลิต และให้นักท่องเที่ยวได้ทดลอง ปฏิบัติจริง
- 3) เป็นวิทยากรบรรยายแก่นักเรียน และหน่วยงานตามสถานที่ต่างๆ
- 4) จัดการอบรมชาวบ้านในชุมชน เพื่อให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น แหล่งภูมิปัญญาไทยที่บรรพบุรุษได้ส่งสมมา และสืบทอดให้เป็นมรดกของท้องถิ่น ให้เกิดค่านิยมที่ดี ภูมิใจในสินค้าภูมิปัญญาไทย และช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ใช้สินค้าในท้องถิ่น มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองเกิดความภาคภูมิใจ
- 5) จัดเผยแพร่ทางเว็บไซต์ เพื่อแนะนำความรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

2.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมของภูมิปัญญาไทยด้านอุตสาหกรรมและ หัตถกรรม

- 1) จัดนำชมผลงานของภูมิปัญญาไทย
- 2) จัดให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน และทดลองปฏิบัติจริง

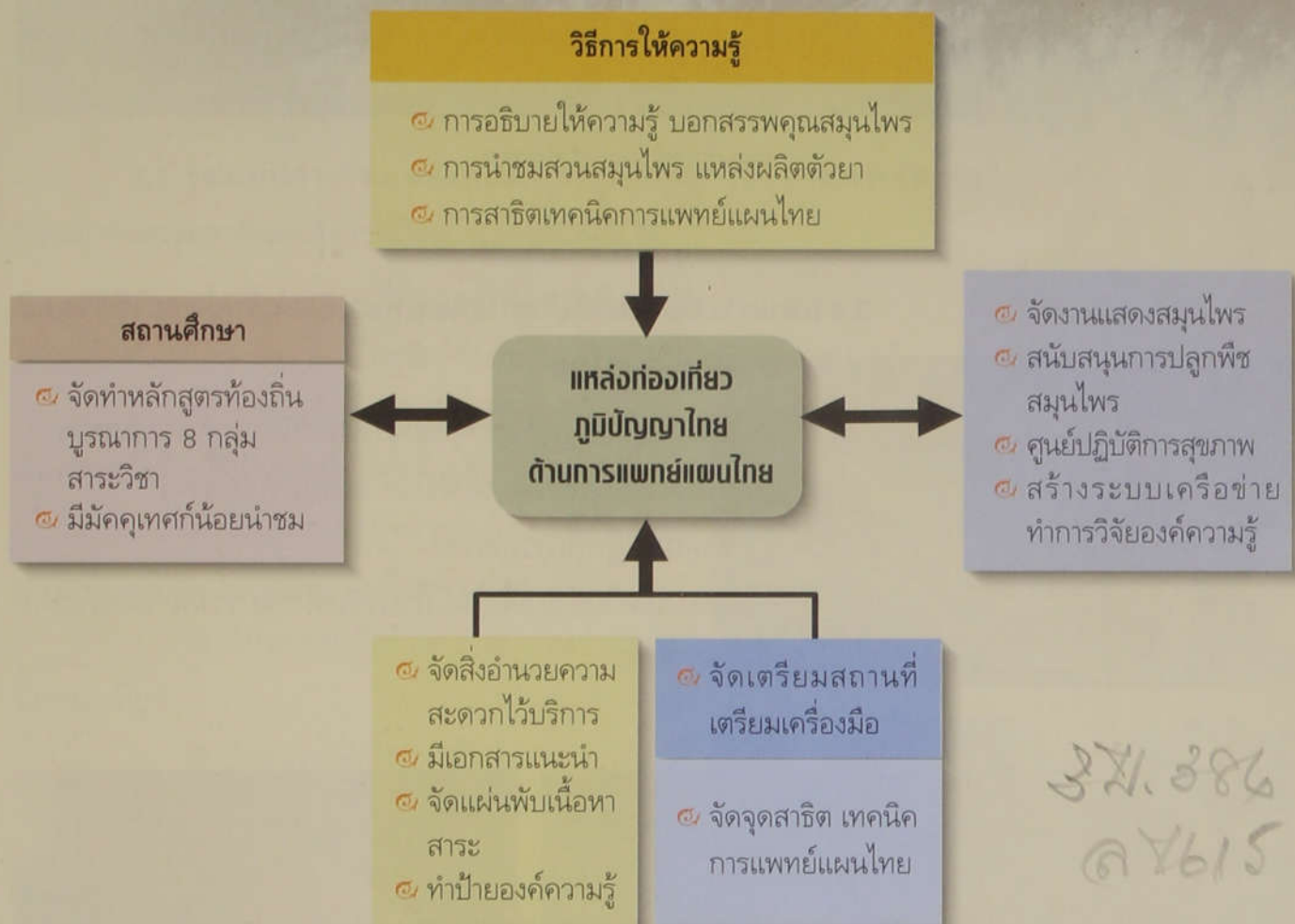
2.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

- 1) ประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายวิธี เพื่อให้คนทั่วไปได้รู้จักสินค้าผลงานของภูมิปัญญาไทย และร่วมการส่งเสริมแหล่งภูมิปัญญาไทยให้มีการท่องเที่ยว
- 2) จัดตลาดสินค้าเพื่อส่งเสริมสินค้าภูมิปัญญาไทยในชุมชน หรือท้องถิ่น ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จัก และเป็นที่ยอมรับ เช่น ผลิตภัณฑ์ผลงานด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน
- 3) ผลิตสินค้ามีคุณภาพได้มาตรฐานเพื่อให้สินค้าภูมิปัญญาไทยเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายให้คนได้มากขึ้น
- 4) รณรงค์ขอความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชนในท้องถิ่น เพื่อ สนับสนุนสินค้าภูมิปัญญาไทย
- 5) ประสานศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง

3. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์แผนไทย

3.1 รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์แผนไทยให้เป็นที่น่าสนใจ

- 1) จัดแสดงพืชสมุนไพร แสดงเทคนิคการแพทย์แผนไทย จัดจำหน่าย
- 2) จัดจุดสาธิต พร้อมทั้งจัดแสดงวัตถุดิบ ตำรายาสมุนไพรแต่ละชนิด โดยมีป้ายความรู้ติดไว้ที่ผลิตภัณฑ์
- 3) จัดเตรียมสถานที่ เช่น สมุนไพรสถานที่บริการนวดแผนไทย บริการอบสมุนไพร แปลงทดลอง
- 4) จัดเตรียมเครื่องมือ ได้แก่ ตำรา สิ่งพิมพ์ แผ่นพับแนะนำ แผนภูมิขั้นตอน แสดงวิธีการรักษาให้เห็นชัดเจน เช่น การนวดแผนไทยแสดงจุดต่างๆ ในร่างกายมนุษย์ เป็นต้น

แพทเทิร์นที่ 5 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์แผนไทย

3.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์แผนไทย

- 1) บรรยายให้ความรู้ แนะนำ สรรพคุณสมุนไพร บอกประโยชน์/สรรพคุณของสมุนไพรแต่ละจุดให้เข้าใจ
- 2) ภูมิปัญญาไทยนำชมสวนสมุนไพร แหล่งผลิตตัวยา พร้อมทั้งอธิบาย
- 3) การสาธิต เทคนิคการแพทย์แผนไทย เช่น การนวดแผนไทย
- 4) ถ่ายทอดความรู้ และเตรียมเครื่องมือ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ทดลอง เช่น มีแปลงทดลอง ตำรา สิ่งพิมพ์ เครื่องบันทึกเสียง VDO

3.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมของแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์แผนไทย

- 1) จัดบริการนวดแผนไทย
- 2) จัดนำชมสวนสมุนไพร

3.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์แผนไทย

- 1) จัดสัปดาห์ภูมิปัญญาไทยทุกสาขาในระดับอำเภอหรือจังหวัด
- 2) สนับสนุนให้ปลูกพืชสมุนไพรในท้องถิ่นครบวงจร
- 3) จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการสุขภาพ
- 4) สร้างระบบเครือข่าย เพื่อให้มีส่วนร่วม ทำวิจัยร่วมทำวิจัยเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาไทย

4. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.1 รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นที่น่าสนใจ

- 1) สร้างความมั่นใจและความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว เช่น จัดเสื้อชูชีพไว้บริการ
- 2) จัดนักเรียน นักศึกษา ชุมชน เป็นมัคคุเทศก์หรือผู้ชี้ทางคอยให้ความรู้
- 3) จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ตรงกับความต้องการของนักเรียน นักศึกษา
- 4) มีกิจกรรมที่สร้างความมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว
- 5) กำหนดให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีจุดสนใจของแหล่งท่องเที่ยว จุดขายจุดสาธิต การบริการประทับใจ
- 6) จัดบริการล่องเรือเพื่อศึกษาและชมระบบนิเวศ ป่าชายเลน
- 7) จัดเป็นศูนย์บริการการท่องเที่ยว ให้สมาชิกที่หลากหลาย เชื่อมโยงกัน (บูรณาการ) โดยมีหลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินการ แผนการดำเนินการ จัดตั้งคณะทำงาน กำหนดศูนย์การเรียนรู้ จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม มีศูนย์ปฏิบัติ กิจกรรมภายในศูนย์
- 8) จัดแสดงนิทรรศการ จัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น แผ่นพับ

4.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- 1) การบรรยาย ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ชักถามและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

แผนภูมิ 6 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย
ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- 2) จัดนำชม แหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยโดยผ่านสื่อ เช่น จัดทำป้ายชื่อพันธุ์ไม้ตามหลักพฤกษศาสตร์ ระบบนิเวศวิทยา และสาธิต
- 3) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไป ประยุกต์ใช้

4.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมของภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมสำรวจเชิงนิเวศ การปลูกป่าร่วมกัน กิจกรรม

อนุรักษ์ป่าต้นน้ำ และเมื่อถึงวันเกิดของนักท่องเที่ยวก็กลับมาดูได้ โดยพวกเราจะ
ช่วยกันดูแลรักษา ซึ่งในการจ้างดูแลรักษาก็สามารถให้เด็กหรือชุมชนดูแลมี
รายได้เพิ่มขึ้นได้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวกลับมาอีกครั้ง

4.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

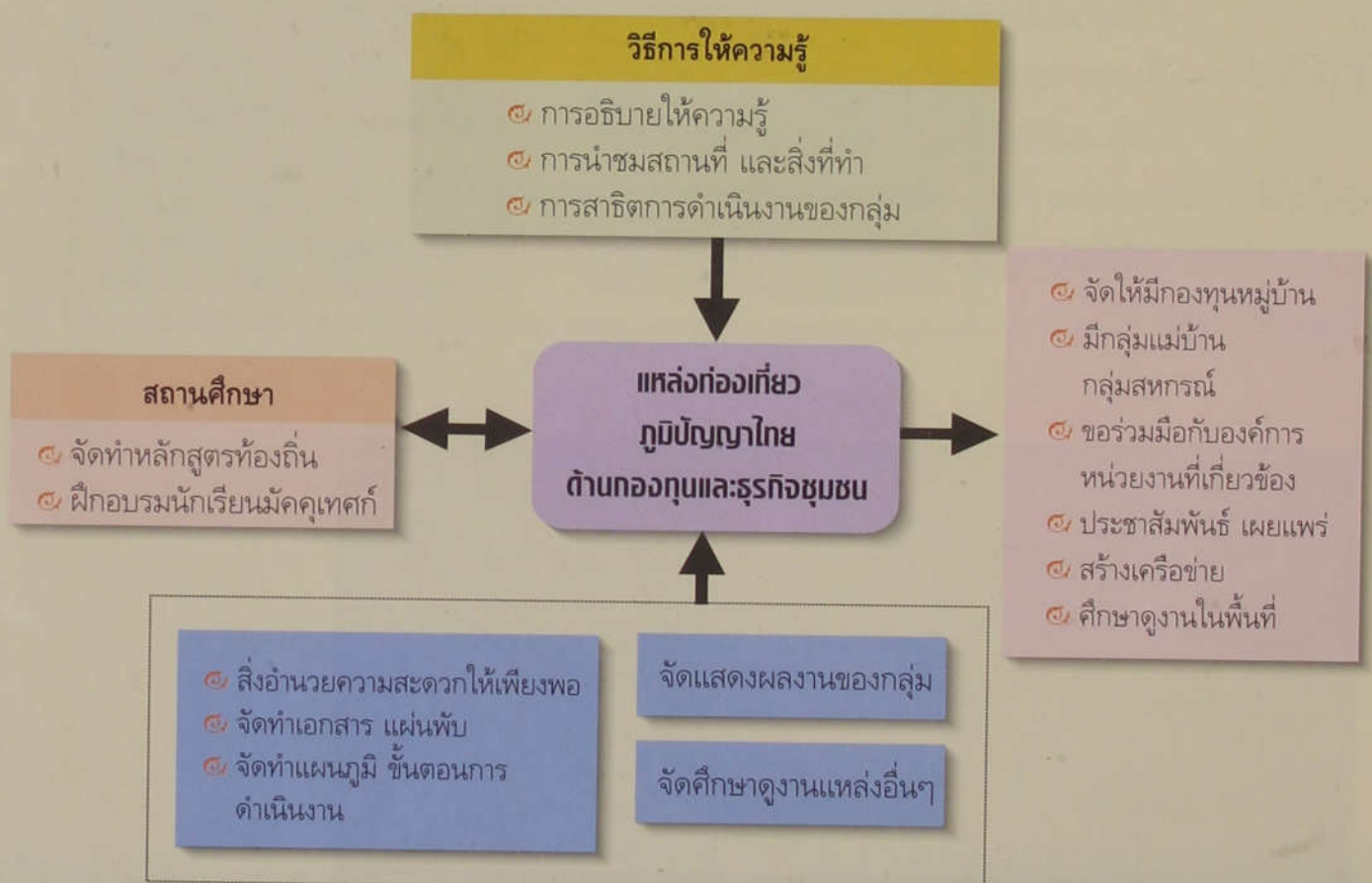
- 1) จัดแหล่งการเรียนรู้ โดยมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่าง
ยั่งยืน ให้มีการอบรมและประชาสัมพันธ์ต่างๆ ให้ผู้คนได้รับรู้
- 2) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาให้ชาวบ้านทำร่วมกันระหว่างชุมชน
ชุมชนและหน่วยงานราชการ สถานศึกษา และองค์กรส่วนท้องถิ่น
- 3) ส่งเสริมประชาสัมพันธ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้บุคคลอื่นได้ทราบ
และเข้าใจมากขึ้น
- 4) ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรให้
มีจุดยืนที่ชัดเจนในการส่งเสริมภูมิปัญญา
- 5) มีแผนการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เป็นที่ยอมรับ สร้างความ
มั่นใจให้กับนักท่องเที่ยว เช่น มีข้อตกลง กติกาของศูนย์และนักท่องเที่ยว มี
เอกสารคำแนะนำที่เป็นปัจจุบัน เข้าใจง่าย มีการรายงานผลการปฏิบัติงานเพื่อการ
พัฒนาปรับปรุง

5. รูปแบบการท่องเที่ยวนิเวศอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

5.1 รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทย ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนให้เป็นที่น่าสนใจ

- 1) ตั้งกฎระเบียบข้อบังคับกองทุน
- 2) จัดแสดงข้อมูลแผนภูมิการดำเนินงานที่ชัดเจน
- 3) จัดให้มีกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน
- 4) จัดแสดงผลงาน ผลผลิตที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน
- 5) จัดทำเอกสาร แผ่นพับ แนะนำแหล่งภูมิปัญญา

แผนภาพที่ 7 รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

5.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาไทยด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

1) มีการบรรยาย ถ่ายทอดความรู้การดำเนินงานแต่ละขั้นตอนของกองทุนธุรกิจ ให้ชัดเจน

2) อธิบาย ซักถาม โดยมีแผนภูมิ องค์ความรู้ ข้อมูลต่างๆ มีข้อมูลชัดเจน เข้าใจง่าย

3) ส่งเสริมสนับสนุนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้ผลิตหรือสิ่งที่ภูมิปัญญาในท้องถิ่นนั้น ได้สอดแทรกความรู้ให้กับเยาวชน ผู้เรียน

5.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมของแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

กิจกรรมที่ภูมิปัญญาไทยจัด เป็นการนำชมการจัดการและเอกสารหลักฐานที่จัดทำไว้

5.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

1) หน่วยงานราชการให้การสนับสนุนการดำเนินงาน
2) ระดมทุน ทั้งทุนด้านปัญญา และทุนที่เป็นตัวเงิน หรือสถานที่
3) จัดตั้งกองทุน โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมากขึ้น

4) สร้างเครือข่ายให้เพิ่มขึ้น โดยใช้แผนงาน-โครงการเป็นเครื่องมือสร้างเครือข่าย มีการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหา

5) ควรมีการจัดให้ศึกษาดูงานในพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานซึ่งกันและกัน

6) ส่งเสริมสนับสนุนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย

6. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม

6.1 รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม ให้เป็นที่น่าสนใจ

- 1) จัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น แผนที่ทางภูมิศาสตร์ เส้นทางการเดินทาง การติดต่อเชื่อมโยงหมู่บ้านใกล้เคียง บริการน้ำดื่ม ห้องน้ำที่สะอาด
- 2) มีการต้อนรับที่ สร้างสัมพันธ์ไมตรีต่อกันบริการของที่ระลึก
- 3) พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้น่าสนใจ มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ
- 4) จัดทำเอกสาร แผ่นพับ แนะนำสำหรับบริการนักท่องเที่ยว
- 5) จัดห้องหรือมุมแสดงผลงานให้นักท่องเที่ยวชม เพื่อเผยแพร่

6.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม

- 1) มีการบรรยาย ถ่ายทอดความรู้ บอกเล่าเรื่องราวสาระสำคัญ ประวัติ ความเป็นมา โดยผ่านสื่อที่หลากหลาย ซึ่งเป็นสื่อพื้นบ้าน ผ่านวรรณกรรม ผ่านหมอลำ ผ่านศิลปะการแสดงดนตรีพื้นเมือง การฟ้อนรำ เป็นต้น
- 2) ถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนโดยร่วมจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษา
- 3) จัดประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ ข้อมูลทางสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีการจัดทำแผ่นพับ ข้อมูลในรูปซีดี ผ่านอินเทอร์เน็ต
- 4) บอกเล่าเรื่องราว ให้บุคคลที่มีภูมิความรู้ สืบทอด ร่วมทำการวิจัย เผยแพร่องค์ความรู้

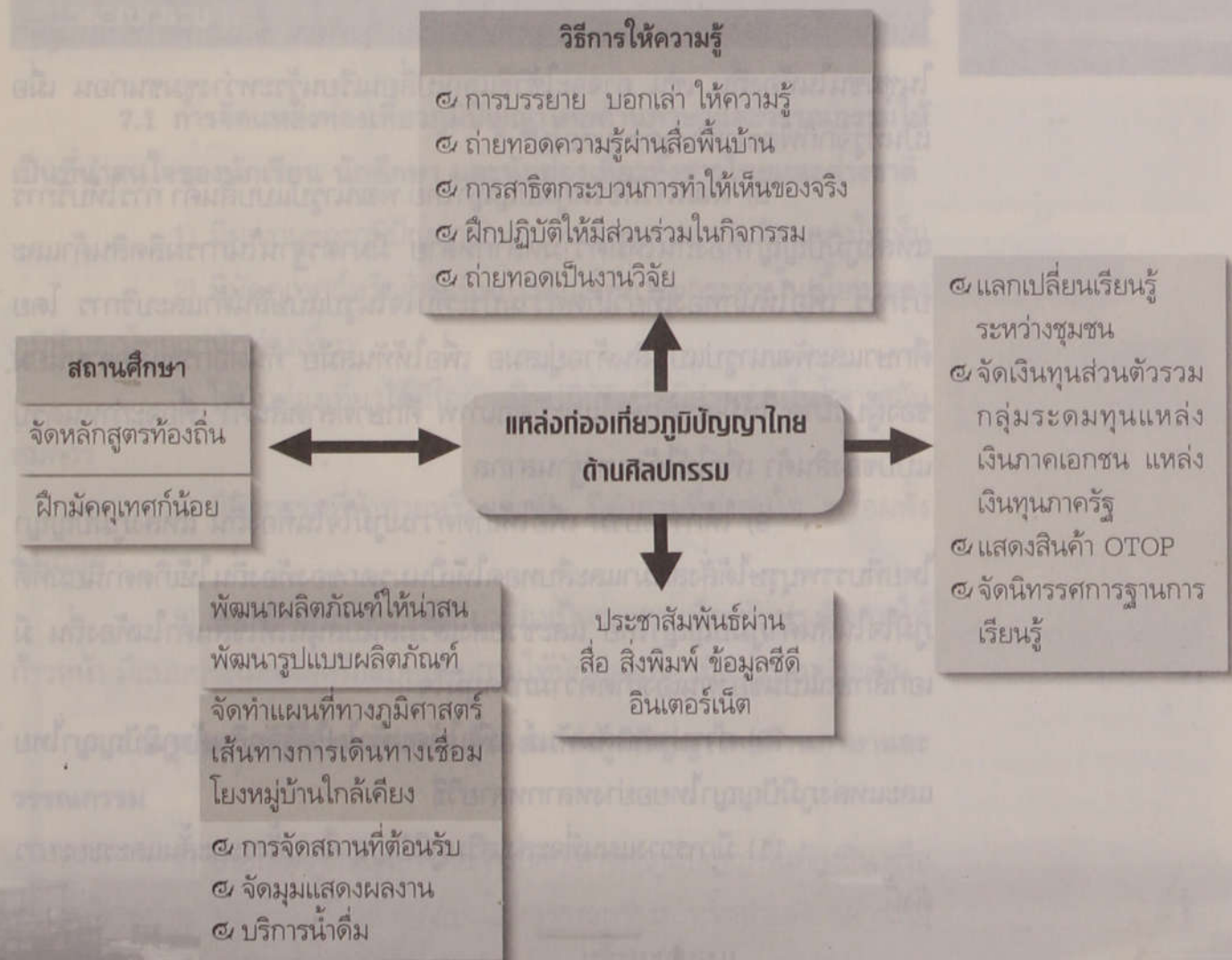

6.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมของแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม

ส่วนใหญ่เป็นการนำชมขั้นตอนการดำเนินการ วิธีการผลิตของภูมิปัญญาไทย จัดแสดงศิลปะ วัฒนธรรม แสดงดนตรีพื้นบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว

6.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม

- 1) จัดทำแผนอย่างเป็นระบบในเรื่องของการต้อนรับ การบริการ การสาธิต จุดแสดงการทำงานเหมาะกับชุมชน
- 2) การเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชน
- 3) จัดการท่องเที่ยวที่ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

แผนภูมิที่ 8 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม

4) การพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญา สามารถนำการถ่ายทอดความรู้ได้ชัดเจนถูกต้อง

5) การจัดการท่องเที่ยวครบวงจร มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ เชื่อมสัมพันธ์กันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญา ขอความร่วมมือ /ร่วมวางแผน/สร้างความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพชุมชน

6) สนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นเอกเทศ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดหาสินค้าพื้นบ้าน เพื่อให้เกิดรายได้ในชุมชน

7) ส่งเสริมให้ชุมชนได้มีการเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เพื่อส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยให้ศึกษาถึงจุดเด่นที่ควรเน้นและจุดที่ควรปรับปรุงพัฒนาขึ้นมาเพื่อให้เป็นที่ยู่งักในชุมชนในท้องถิ่น เช่น อาจจะใช้วิธีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนก่อน เมื่อเป็นที่ยู่งักก็พัฒนาเป็นจุดขายต่อไป

8) พัฒนาวถีชีวิตภูมิปัญญาไทย พัฒนารูปแบบสินค้า การให้บริการแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความหลากหลาย มีมาตรฐานในการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในรูปแบบสินค้าและบริการ โดยศึกษาและพัฒนารูปแบบสินค้าอยู่เสมอ เพื่อให้ทันสมัย ทันต่อกระแสดความนิยมของผู้บริโภค ให้มีเอกลักษณ์และมีคุณภาพ ศึกษาตลาดสินค้า เพื่อกำหนดรูปแบบของสินค้า เพื่อให้ได้มาตรฐานสากล

9) ให้การอบรม เพื่อให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น แหล่งภูมิปัญญาไทยที่บรรพบุรุษได้สั่งสมมาและสืบทอดให้เป็นมรดกของท้องถิ่นให้เกิดค่านิยมที่ดีภูมิใจในสินค้าภูมิปัญญาไทย และช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ใช้สินค้าในท้องถิ่น มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองเกิดความภาคภูมิใจ

10) การประชาสัมพันธ์ เพื่อให้คนทั่วไปได้รู้จักสินค้าภูมิปัญญาไทย และแหล่งภูมิปัญญาไทยอย่างหลากหลายวิธี

11) มีการวางแผนที่จะส่งเสริมภูมิปัญญาไทยทั้งระยะสั้นและระยะยาว ดังนี้

แผนระยะสั้น

๔ จัดนิทรรศการสร้างฐานการเรียนรู้

- ๔ สร้างเครือข่ายถ่ายทอดองค์ความรู้
- ๕ การพาบุคคลกรของศูนย์ไปศึกษาดูงานนอกสถานที่
- ๖ การประกวดผลงานของแหล่งเรียนรู้

แผนระยะยาว

- ๔ การสร้างเครือข่ายปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน
- ๕ การพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัย
- ๖ การประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง
- ๗ การเชิดชูเกียรติ การยกย่องภูมิปัญญาไทย

7. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรม

7.1 การจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรมให้เป็นที่น่าสนใจของนักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ

- 1) มีผลงานของภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรมจัดแสดงให้เห็น
- 2) มีมัคคุเทศก์หรือผู้ดำเนินการต้องให้ความกระจ่างในเนื้อหาของภูมิปัญญาไทยแก่นักท่องเที่ยว
- 3) ให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติหรือมีส่วนร่วมในโอกาสอันสมควร
- 4) มีกิจกรรมที่ทำทายหรือแข่งขัน มีคำถามที่น่าสนใจ พร้อมทั้งข้อเฉลย
- 5) ประเมินผลระหว่างผู้เกี่ยวข้องเป็นระยะๆ เพื่อปรับปรุงกิจการให้ก้าวหน้า มีแบบประเมินผลหรือแบบสอบถามให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมประเมิน

7.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรม

- 1) ถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยการบอกเล่าของภูมิปัญญาในท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความรู้ในด้านภาษาและวรรณกรรม หรือถ่ายทอดผ่านสื่อวรรณกรรม

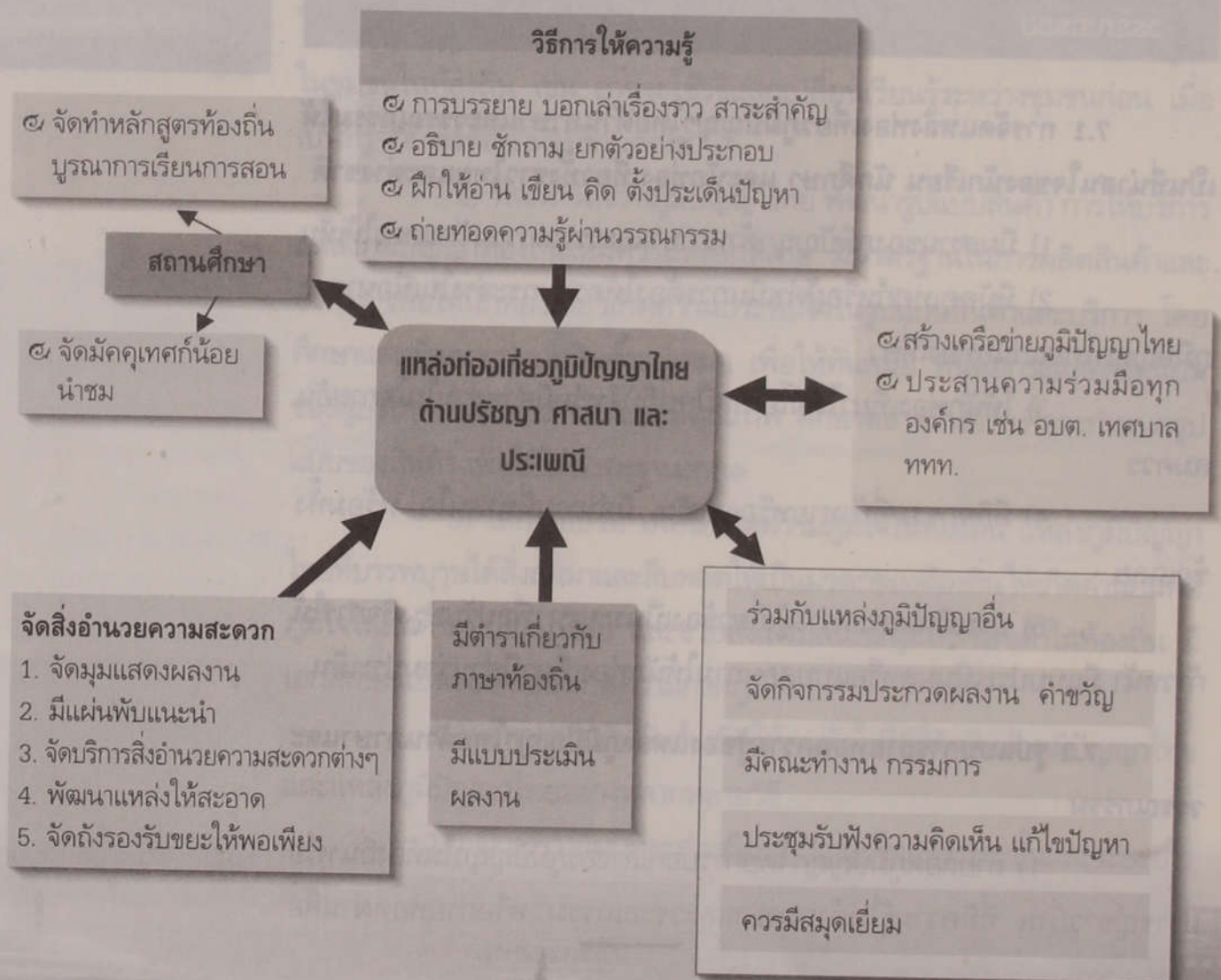
2) อธิบาย ชักถาม พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ และการฝึกให้คิด ตั้งประเด็นโจทย์ปัญหา

3) ถ่ายทอดความรู้โดยมีตำราเกี่ยวกับภาษาถิ่น ประกอบการอธิบาย และให้เห็นของจริง

4) ให้มีการฝึกปฏิบัติจริง เช่น ฝึกอ่าน และเขียนภาษาไทย-ยวน เป็นต้น

7.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมของแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรม

จัดให้มีร่วมสำรวจแหล่งภูมิปัญญา จัดประกวดผลงานด้านภาษา จัดกิจกรรมฝึกคิด ตอบปัญหา

แผนภาพที่ 9 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรม

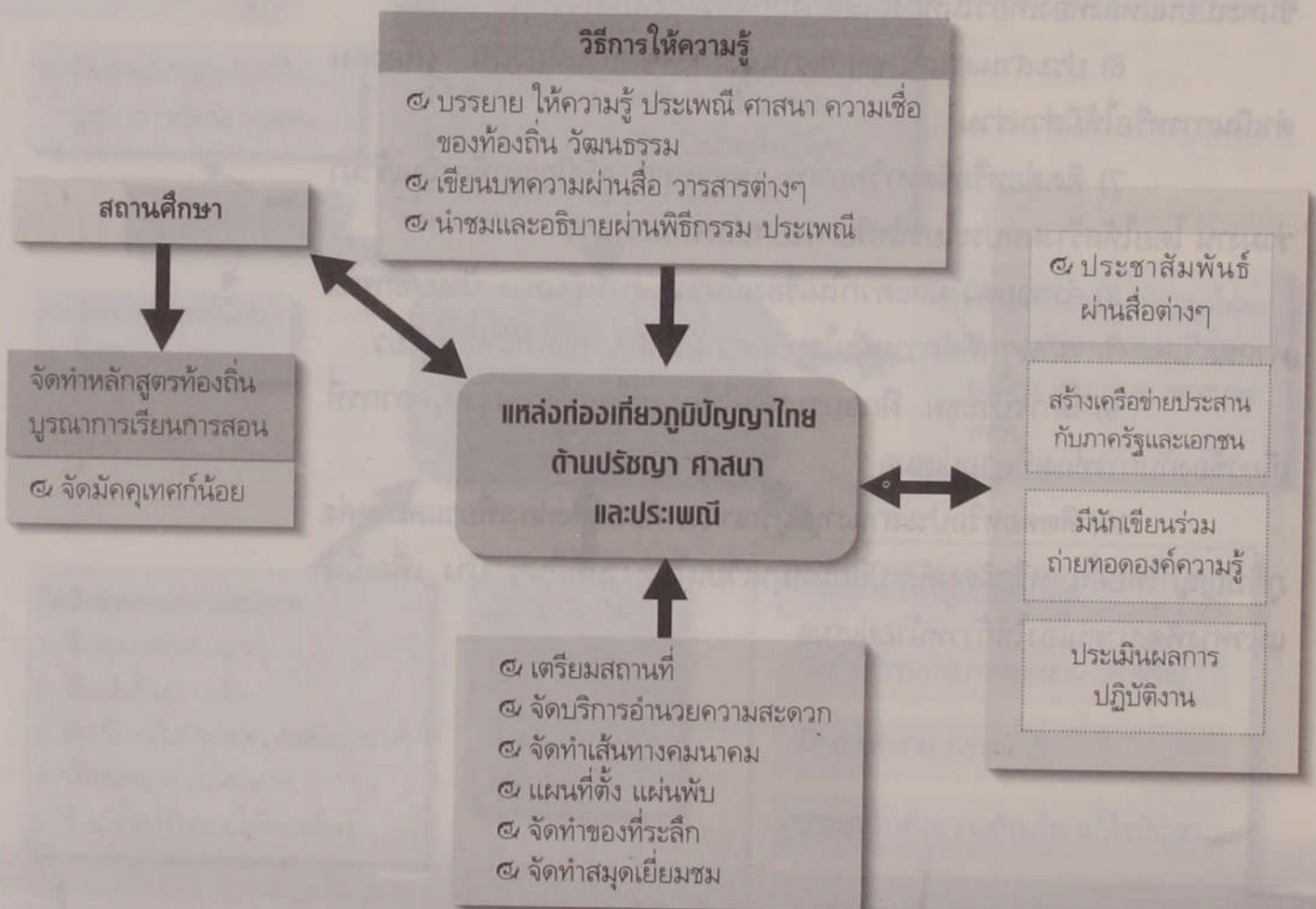
7.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรม

- 1) ควรมีการบรรจุเนื้อหาสาระของภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรมลงในบทเรียนเพื่อให้ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษาเป็นพื้นฐานเบื้องต้น
- 2) มีหน่วยงานรับผิดชอบหรือศูนย์การท่องเที่ยวในทุกระดับ โดยกำหนดผู้รับผิดชอบและกิจกรรมชัดเจน มีคณะทำงานหรือหน่วยงานรับผิดชอบชัดเจน
- 3) คณะทำงานหรือกรรมการที่มาจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือผู้ทำงานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ
- 4) มีแผนงาน โครงการระยะสั้น-ระยะยาวชัดเจน
- 5) มีการสำรวจ จำแนกประเภท จัดหมวดหมู่ของภาษา และขึ้นทะเบียนแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นอย่างถูกต้องและเป็นปัจจุบัน
- 6) ประสานงานกับหน่วยงานผู้รับผิดชอบในท้องถิ่น เพื่อร่วมดำเนินการหรือให้มีส่วนร่วม
- 7) ติดต่อหรือจัดหาวิทยากร มัคคุเทศก์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าร่วมงาน โดยให้สร้างผลประโยชน์หรือการยกย่องตามสมควร
- 8) อำนวยความสะดวกในเรื่องเส้นทาง การเดินทาง ป้ายบอกทาง พาหนะ และบริการอื่นๆ เพื่อความมั่นใจหรือความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
- 9) มีการประชุม ฝึกอบรมหรือให้ความรู้และทักษะแก่นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอยู่เสมอ
- 10) ติดต่อหรือประสานงาน บุคลากร กับแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งภูมิปัญญาไทยอื่น หรือจัดผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปปฏิบัติงานที่อื่นๆ บ้าง เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

8. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี

8.1 รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ให้เป็นที่น่าสนใจ

- 1) เตรียมสถานที่ จัดบริการอำนวยความสะดวกต่างๆ
- 2) จัดทำแผ่นพับ แผ่นภาพ แสดงเกี่ยวกับปรัชญา ประเพณี วัฒนธรรม ที่สืบทอดกันมา
- 3) จัดทำของที่ระลึกเพื่อสร้างไมตรีที่ดีต่อกัน
- 4) จัดทำสมุดเยี่ยมชม

แผนภาพที่ 10 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี

8.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาไทยด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี

- 1) มีการบรรยาย ถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ปรัชญา ศาสนา วิถีชีวิต คติธรรม ความเชื่อของท้องถิ่นแก่นักเรียนและนักท่องเที่ยว
- 2) ภูมิปัญญาหรือผู้รู้ในท้องถิ่น อธิบาย และนำชมแหล่งภูมิปัญญา
- 3) เขียนบทความผ่านสื่อหรือวารสารต่างๆ เช่น วารสารด้าน วัฒนธรรมทั้งในและต่างจังหวัด
- 4) เป็นวิทยากรบรรยายในสถานศึกษาและหน่วยงานต่างๆ
- 5) ถ่ายทอดความรู้ผ่านวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณี งานบุญ

8.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมของแหล่งภูมิปัญญาไทย ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ส่วนใหญ่เป็นการจัดร่วมกับชุมชนในท้องถิ่น เช่น กิจกรรมงาน เทศกาล

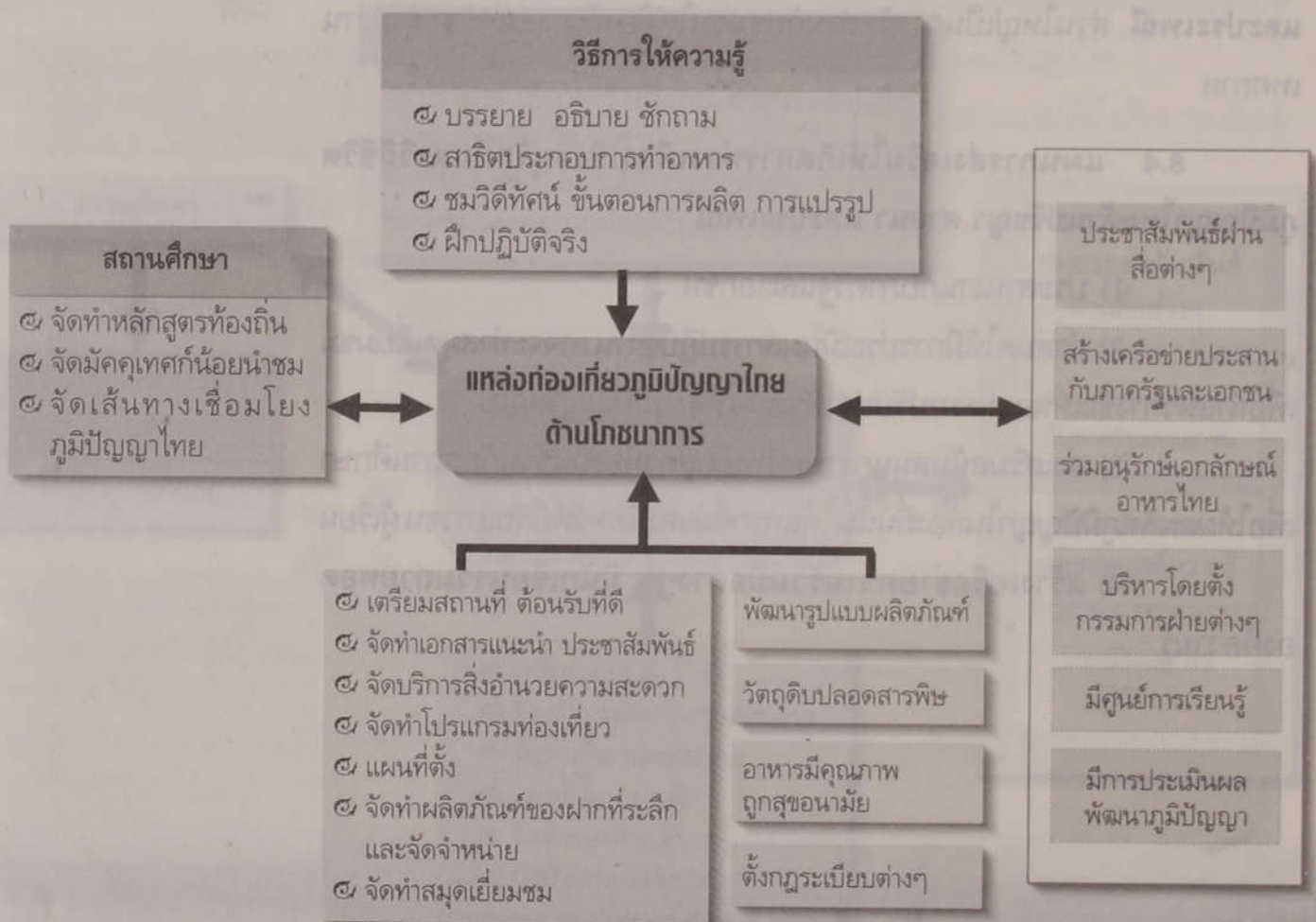
8.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทยด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี

- 1) ประสานงานกับภาครัฐและเอกชน
- 2) กำหนดให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงาน อาจจะทำสมุดเยี่ยมชม เพื่อนำแนวทางข้อเสนอแนะมาปรับปรุงพัฒนาแหล่งภูมิปัญญาต่อไป
- 3) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้ผลผลิตภูมิปัญญาในท้องถิ่นนั้นได้แทรกซึมและซึมซับกับเยาวชนผู้เรียน
- 4) สร้างเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ มีนักเขียนร่วมถ่ายทอด องค์ความรู้

9. รูปแบบการท่องเที่ยวงานเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านโภชนาการ

9.1 รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทยด้านโภชนาการให้เป็นที่น่าสนใจ

- 1) เตรียมสถานที่ให้สะอาด เรียบร้อย มีการต้อนรับที่ดี
- 2) วัตถุดิบที่ใช้ในการโภชนาการต้องปลอดสารพิษ
- 3) จัดทำอาหารหรือผลิตภัณฑ์เน้นรูปแบบ ให้มีคุณภาพ สะอาด ปลอดภัย
- 4) จัดทำเอกสารแนะนำ ขั้นตอนวิธีการประกอบอาหาร ผลิตภัณฑ์
- 5) จัดบริการอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น บริการน้ำดื่ม ห้องสุขา ที่สะอาด และเพียงพอ

แผนภาพที่ 11 รูปแบบการท่องเที่ยวงานเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านโภชนาการ

6) จัดทำโปรแกรมท่องเที่ยว หรือเส้นทางท่องเที่ยว มีแผนที่ตั้ง แสดงให้นักท่องเที่ยวเห็น

7) จัดทำผลิตภัณฑ์ของฝากที่ระลึก และจัดจำหน่าย

8) จัดทำสมุดเยี่ยมชม เพื่อนำผลมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนา ภูมิปัญญา

9.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านโภชนาการ

1) บรรยาย อธิบายให้ความรู้ เอกลักษณะของอาหารพื้นบ้าน คุณค่า คุณประโยชน์ในด้านโภชนาการ และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ซักถาม

2) สาธิตการวิธีทำอาหาร แปรรูปผลผลิต

3) ถ่ายทอดโดยมีสื่อ วัสดุทัศนอธิบายขั้นตอนการผลิต การแปรรูป วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ ที่สัมพันธ์กับแหล่งภูมิปัญญาไทย เพื่อสื่อสารให้เข้าใจง่าย ก่อนนำชมของจริง

4) ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทดลอง ประกอบอาหาร เป็นการเรียนรู้ของจริง

9.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมของแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านโภชนาการ

จัดแสดงผลิตภัณฑ์ด้านโภชนาการในโอกาสต่างๆ

9.4 แผนการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านโภชนาการ

1) ควรจัดมหกรรมภูมิปัญญา ประกวดผลผลิต เมื่อเทศกาล ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัด

2) สร้างเครือข่ายถ่ายทอดความรู้

3) การศึกษาดูงานของบุคลากรนอกสถานที่ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4) พัฒนา สร้างรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัย

5) ทำการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งรายการวิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์

6) การยกย่อง เชิดชูเกียรติภูมิปัญญาด้านโภชนาการ

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การดำเนินงานศึกษาวิจัยส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษา รวบรวมข้อมูล องค์ความรู้ เกี่ยวกับแนวคิดและการดำเนินงานของสถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ด้านโภชนาการ
2. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษามีส่วนร่วมในการสำรวจ ให้ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาแหล่งภูมิปัญญาไทยให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอในภาพรวมของการพัฒนาแหล่งภูมิปัญญาไทยให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน และใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านภูมิปัญญาไทยให้แก่ผู้เรียน การศึกษาในระบบ นอกระบบ และ ตามอัธยาศัย

ในการดำเนินงานได้เก็บรวบรวมข้อมูล 3 ลักษณะคือ 1) จัดส่งแบบสอบถามไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อให้สถานศึกษามีส่วนร่วมในการสำรวจสถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 2) ศึกษาดูงานในพื้นที่เพื่อรวบรวม สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม 3) จัดประชุมระดมความคิดใน 4 ภูมิภาค โดยเชิญผู้เกี่ยวข้องด้านการศึกษา ด้านภูมิปัญญาไทย และด้านการท่องเที่ยว เข้าร่วมประชุมภาคละ 40 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์จากข้อมูลแบบสอบถามที่สถานศึกษา ครูภูมิปัญญาไทย และแหล่งภูมิปัญญาไทยที่มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ และข้อมูลจากการศึกษาดูงานสถานศึกษา/แหล่งภูมิปัญญาไทยในพื้นที่ ข้อมูลจากการประชุมระดมความคิด 4 ภูมิภาค แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาสังเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน

5.1 สรุปรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ

1. รูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยให้เป็นที่สนใจแก่นักเรียนนักศึกษา และนักท่องเที่ยว

ในภาพรวมของการจัดแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาไทย ควรดำเนินงานดังนี้

- 1) จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นป้ายความรู้เพื่อสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจชัดเจนขึ้น จัดทำป้ายบอกทาง ป้ายเตือน แผ่นพับหรือเอกสารแนะนำแหล่งภูมิปัญญาไทยและแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่
- 2) จัดสถานที่ต้อนรับ จัดมุมหรือศูนย์สำหรับบรรยายสรุปงานของแหล่งภูมิปัญญาไทย พร้อมทั้งจัดสถานที่ให้สะอาด ถูกสุขลักษณะ มีระบบสาธารณูปโภค น้ำดื่ม ห้องน้ำ โทรศัพท์ โต๊ะ ม้านั่ง เพื่อรองรับแก่นักท่องเที่ยว
- 3) พัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่สนใจ โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้และรวมถึงการปรับปรุงพัฒนาเน้นคุณภาพของวัตถุดิบให้เป็นที่เชื่อถือแก่นักท่องเที่ยว
- 4) จัดทำของที่ระลึกไว้เพื่อจำหน่าย หรือเพื่อแจกเป็นของที่ระลึก

2. รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของแหล่งภูมิปัญญาไทยทั้ง 9 ด้าน ในภาพรวมแล้ว มีการดำเนินการสรุปได้ดังนี้

- 1) ถ่ายทอดความรู้โดยเจ้าของหรือตัวภูมิปัญญาไทยเป็นผู้บรรยาย อธิบายบอกเล่าเรื่องราวความรู้สาระและคุณค่าของภูมิปัญญาที่ได้ดำเนินการ
- 2) มีการสาธิตขั้นตอนและวิธีการผลิต พร้อมทั้งนำชมสภาพจริง ของจริง ระหว่างบรรยายและสาธิต จะเปิดโอกาสให้นักเรียน นักท่องเที่ยว หรือผู้มาชมได้ซักถาม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งได้ร่วมทดลองปฏิบัติด้วย
- 3) ถ่ายทอดความรู้โดยผ่านสื่อพื้นบ้าน การเขียนบทความ การจัดแสดงดนตรีพื้นบ้าน ดนตรีไทย

3. รูปแบบการจัดกิจกรรมของแหล่งภูมิปัญญาไทยทั้ง 9 ด้าน

แหล่งภูมิปัญญาไทยมีการจัดกิจกรรมที่มุ่งให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมและเกิดการเรียนรู้ในเรื่อง การอนุรักษ์ ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน ต่างๆ

4. แผนการส่งเสริมให้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น อบต. อบจ. ททท. ควรให้การสนับสนุนในรูปของการให้ความรู้ ทางวิชาการ หรือสนับสนุนด้านการเงินเพื่อพัฒนาและปรับปรุงแหล่งภูมิปัญญาไทยให้มีการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ดังนี้

- 1) จัดอบรมพัฒนาบุคลากรท้องถิ่น มีการอบรมผู้นำชุมชน ให้มีความรู้ เช่น อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ครู มัคคุเทศก์ชุมชน รวมทั้งจัดเวทีประชุมร่วมกับชาวบ้านเพื่อวางแผนระเบียบการปฏิบัติตน
- 2) ส่งเสริมให้แหล่งภูมิปัญญาไทยมีการสร้างเครือข่ายในระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอและ จังหวัด ได้แก่ พัฒนาการอำเภอ เกษตรอำเภอในพื้นที่ อุตุสภกรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอ สถานศึกษา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในภูมิภาคนั้นๆ ผู้นำชุมชน องค์กรท้องถิ่น เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ เป็นต้น
- 3) ประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายวิธี เพื่อให้คนทั่วไปได้รู้จักคุณค่าของผลิตภัณฑ์ที่แหล่งภูมิปัญญา ไทยดำเนินการ และร่วมส่งเสริมแหล่งภูมิปัญญาไทยให้มีการท่องเที่ยว

5.2 ข้อเสนอแนะ

1. การส่งเสริมให้แหล่งภูมิปัญญาไทยมีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านนั้น สถานศึกษาถือเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อถ่ายทอดให้ความรู้ ให้แก่นักเรียนทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ได้รับรู้สาระและคุณค่าของภูมิปัญญาไทย โดยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น สอดแทรกเนื้อหาในการเรียนการสอนได้ทั้ง 8 กลุ่มสาระวิชาให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละระดับ และบูรณาการวิชาที่ เรียนกับวิถีชีวิตประจำวัน มอบหมายกิจกรรมให้นักเรียนสำรวจแหล่งภูมิปัญญาไทย จัดฝึกอบรมนักเรียน เป็นมัคคุเทศก์น้อย จัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิปัญญาไทยที่อยู่ในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง เป็นต้น
2. สถานศึกษาที่ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ส่วนใหญ่ขาด การสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งชุมชนยังไม่เข้าใจเรื่องการจัดการเท่าที่ควร หน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานต้นสังกัดควรให้ความสำคัญและสนับสนุนงบประมาณส่วนหนึ่งเพื่อเป็นค่าใช้จ่าย ในการดำเนินงาน เช่น การจัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์ การจัดทำเอกสารแนะนำให้ความรู้ เป็นต้น

3. แหล่งภูมิปัญญาไทย ส่วนใหญ่ต้องใช้เงินทุนของตนเอง ขาดงบประมาณสนับสนุน การที่จะจัดสภาพของตัวแหล่งให้เป็นที่สนใจ หรือจัดสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดทำแผนป้ายองค์ความรู้ต่างๆ เช่น ป้ายชื่อพันธุ์ไม้ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ตลอดจนการจัดทำเอกสาร แผ่นพับ สำหรับประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้บุคคลทั่วไปได้รับรู้ภูมิปัญญาที่ทำ จึงค่อนข้างลำบาก จำเป็นต้องได้รับความรู้และความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน ผู้นำท้องถิ่น นักวิชาการสาขานั้นๆ และควรให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง อาจจะเป็นในรูปของการให้ความรู้ทางวิชาการ หรืองบประมาณ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการดำเนินงานของสถานศึกษาและแหล่งภูมิปัญญาไทยได้อีกทางหนึ่ง

4. ควรเตรียมความพร้อมให้แก่คนในชุมชนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน สร้างจิตสำนึก สร้างการมีส่วนร่วม สร้างความรู้จากภูมิปัญญาไทยจากฐานราก ให้มีโอกาสทดลองผิด ทดลองถูก หรือการทำวิจัยท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ร่วมศึกษาและร่วมทำการปฏิบัติจริง มีการนำผลที่ได้จากการดำเนินงานนั้นๆ มาหาทางเลือก แล้วนำมาสรุปทบทวนเป็นระยะๆ การดำเนินงานดังกล่าวสามารถเปลี่ยนกระบวนการคิดของคนได้ เป็นการสร้างให้คนมีกระบวนการเรียนรู้ที่แท้จริง

5. จัดอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนในท้องถิ่น ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ตลอดจนเพื่อเรียนรู้บทบาทหน้าที่ในฐานะเป็นคนในชุมชน เรียนรู้วิธีการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา ดูแลและรักษาภูมิปัญญาไทย ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศโดยรวม

5.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยในภาพรวมของแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรม พบว่ามีนักเรียน นักศึกษา หรือนักท่องเที่ยว มาท่องเที่ยวชมหรือใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้้น้อยมาก เมื่อเทียบกับภูมิปัญญาไทยด้านอื่นๆ ดังนั้น ควรมีการวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค การดำเนินงานทั้งในเรื่องของวิธีการจัดแหล่งให้เป็นที่สนใจ วิธีการถ่ายทอดความรู้ แนวทางต่างๆ ที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้แหล่งภูมิปัญญาไทยดังกล่าว เป็นที่สนใจ มีผู้มาท่องเที่ยวและใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อสืบสานวัฒนธรรมของชาติต่อไป

ภาคผนวก

ตารางที่ 1 สถานศึกษาที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย

ภาคเหนือ

ลำดับ	เขตพื้นที่การศึกษา/ จังหวัด	สถานศึกษา	โครงการที่ดำเนินการ
1.	เชียงใหม่ เขต 1	โรงเรียนวัดเจ็ดยอด 96 ม.2 ถ.เชียงใหม่-ลำปาง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000 โทร. 053-216196	โครงการการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
2.	เชียงใหม่ เขต 1	โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000 โทร. 053-939227 F. 053-939227	โครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงเกษตร
3.	เชียงใหม่ เขต 4	โรงเรียนวัดบวกรกรกเหนือ อ.สารภี จ.เชียงใหม่ 50140 โทร. 053-816570 F.053-816570	โครงการชมรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โรงเรียน วัดบวกรกรกเหนือ
4.	ตาก เขต 1	โรงเรียนรอดบำรุง ต.ตากออก อ.บ้านตาก จ.ตาก 63120 โทร. 055-591032	โครงการแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น แหล่งประเพณีวัฒนธรรมการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การพัฒนาศูนย์ OTOP ของโรงเรียน
5.	นครสวรรค์ เขต 1	โรงเรียนอนุบาลพยุหะคีรี ต.ทำน้อ้อย อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ 60130	โครงการยุวมัคคุเทศก์เพื่อการท่องเที่ยว
6.	น่าน เขต 2	โรงเรียนบ้านบ่อหลวง 186 ถ.น่าน-บ่อเกลือ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน 55220 โทร. 054-778071 F.054-778071 E-mail Puacity@yahoo.com	โครงการอาสาสมัครมัคคุเทศก์น้อย นำเที่ยว อ.บ่อเกลือ เชิงอนุรักษ์และตามวิถีภูมิปัญญาไทย

ลำดับ	เขตพื้นที่การศึกษา/ จังหวัด	สถานศึกษา	โครงการที่ดำเนินการ
7.	พะเยา เขต 2	โรงเรียนบ้านใหม่ปางคำ ถ.เชียงคำ-น่าน อ.ปง จ.พะเยา 56140 โทร. 054-489054 F.054-00110	โครงการฟื้นฟูวัฒนธรรมชนเผ่าเป็น โครงการที่ฟื้นฟูเกี่ยวกับวิถีชีวิตด้าน วัฒนธรรมการแสดงและภูมิปัญญาชนเผ่า
8.	แพร่ เขต 2	โรงเรียนบ้านห้วยไร่ (รัฐราษฎร์อนุกุล) ม.2 ต.ห้วยไร่ อ.เด่นชัย จ.แพร่ 54110 ผอ.ชัยแก้ว สวิง โทร. 06-9244085 05-0403306	โครงการร่วมกับสาธารณสุขตำบลหมู๋ 7
9.	พิษณุโลก เขต 1	โรงเรียนวัดยาง (มีมานะวิทยา) ถ.ปราบไตรจักร ต.บ้านคลอง อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000	โครงการที่ดำเนินการร่วมกับห้องสมุด ประชาชน จ.พิษณุโลก
10.	แม่ฮ่องสอน เขต 1	โรงเรียนบ้านถ้ำลอด 155 อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน 58150 โทร. 053-617212	โครงการมัคคุเทศก์น้อย เพื่อความเป็น เจ้าบ้านที่ดี
11.	แม่ฮ่องสอน เขต 1	โรงเรียนบ้านปางตอง อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน 58140	โครงการมัคคุเทศก์น้อย
12.	แม่ฮ่องสอน เขต 1	โรงเรียนร่มเกล้าปางตอง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน 58000 โทร. 053-692123	โครงการโรงเรียน ครู นักเรียน ร่วมกัน ปลูกสวนเกษตร
13.	สุโขทัย เขต 2	โรงเรียนบ้านนาต้นจั่น อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย 64130 โทร. 055-677037	โครงการภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้า
14.	ลำพูน เขต 2	โรงเรียนบ้านบวก 4 ถ.พหลโยธิน ต.ดงคำ อ.ลี้ จ.ลำพูน 51110 โทร. 053-567068 โทรสาร 053-561695 www.Thai.net/Banbouk	โครงการศึกษาท้องถิ่นและสภาพแวดล้อม และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
15.	อุทัยธานี	โรงเรียนชุมชนบ้านโคกหม้อ 50 อ.ทัพทัน จ.อุทัยธานี 61120 โทร. 056-513410	โครงการมัคคุเทศก์น้อย

ลำดับ	เขตพื้นที่การศึกษา/ จังหวัด	สถานศึกษา	โครงการที่ดำเนินการ
16.	อุทัยธานี	โรงเรียนบ้านห้วยโคก ม.2 อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี 61160 โทร. 09-9574419	โครงการมัคคุเทศก์น้อย
17.	อุทัยธานี	โรงเรียนบ้านอิมาดอิทราย อ.บ้านไร่ จ.อุทัยธานี 61140 โทร. 056-579138	โครงการมัคคุเทศก์น้อย
18.	อุทัยธานี	โรงเรียนวัดอุโปสถาราม อ.เมือง จ.อุทัยธานี 61000 โทร. 056-513037	โครงการอบรมมัคคุเทศก์น้อย โครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ภาคกลาง

ลำดับ	เขตพื้นที่การศึกษา/ จังหวัด	สถานศึกษา	โครงการที่ดำเนินการ
19.	นครนายก	โรงเรียนภัทรพิทยาคารย์ อ.องครักษ์ จ.นครนายก 26120 โทร. 037-313575	การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น
20.	นครปฐม เขต 2	โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม ถ.ปรีดาราม อ.สามพราน จ.นครปฐม 73110 โทร. 02- 4410310	โครงการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
21.	นครปฐม เขต 2	โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา ถ.วัดไร่ขิง อ.สามพราน จ.นครปฐม 73110	โครงการวัฒนธรรมสู่ละครแหล่ง โบราณคดี
22.	ประจวบฯ เขต 1	โรงเรียนบ้านทุ่งยาว อ.ทับสะแก จ.ประจวบฯ 77130	โครงการมัคคุเทศก์น้อย โครงการศิลป์เพื่อการอนุรักษ์อาชีพ
23.	ประจวบฯ เขต 1	โรงเรียนบ้านบางเบิด อ.บางสะพานน้อย จ.ประจวบฯ 77170 โทร. 032-690071	โครงการบริการสังคม

ลำดับ	เขตพื้นที่การศึกษา/ จังหวัด	สถานศึกษา	โครงการที่ดำเนินการ
24.	เพชรบุรี เขต 1	โรงเรียนบางตะบูนวิทยา อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี 76110	โครงการศูนย์อนุรักษ์และศึกษาระบบ นิเวศน์ป่าชายเลน
25.	ราชบุรี เขต 1	โรงเรียนอนุบาลบ้านคา 1 ถ.ปาทวย-โป่งกระหัง อ.บ้านคา จ.ราชบุรี 70180 โทร. 032-228654	ส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวิถีชีวิต กะเหรี่ยง
26.	สมุทรสงคราม	โรงเรียนเทพสุวรรณชาฎยวิทยา 1 ม.1 ต.ท่าคา อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม 75110	โรงเรียนดำเนินการร่วมกับบริษัท NEW FRONTIER ADVENTURE CO, LTD
27.	สมุทรสงคราม	โรงเรียนวัดเขายี่สาร อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม 75110 โทร. 034-763137	โครงการมัลติเทรคกิ้งน้อยตามรอย วัฒนธรรมชุมชนคนยี่สาร
28.	สระบุรี เขต 2	โรงเรียนวัดโป่งก้อนเส้า ถ.ทับทิม-เจ็ดคต อ.แก่งคอย จ.สระบุรี 1810 โทร. 09-8895418	1) โครงการมัลติเทรคกิ้งน้อย นักสื่อความ หมายธรรมชาติ 2) โครงการอนุรักษ์ขับป่าว่าน-เขาใหญ่
29.	สิงห์บุรี	โรงเรียนบ้านคูเมือง ต.ห้วยชัน อ.อินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี 16110	โครงการอนุรักษ์เมืองโบราณบ้านคูเมือง
30.	สิงห์บุรี	โรงเรียนสิงห์บุรี 118 อ.เมือง จ.สิงห์บุรี 16000 โทร. 036-511521 โทรสาร 036-511987	1) โครงการอบรมครูแกนนำส่งเสริมการ ท่องเที่ยว 2) โครงการอบรมสัมมนานักเรียนอาสา สมัครบริการท่องเที่ยว
31.	อ่างทอง	โรงเรียนอนุบาลวัดอ่างทอง 1 ถ.เทศบาล 4 อ.เมือง จ.อ่างทอง 14000 โทร. 035-611524	โครงการแรลลี่ครอบครัวอนุบาล

ภาคใต้

ลำดับ	เขตพื้นที่การศึกษา/ จังหวัด	สถานศึกษา	โครงการที่ดำเนินการ
32.	สุราษฎร์ธานี เขต 1	โรงเรียนบ้านคลองคราม อ.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี 84340	โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ป่าต้นน้ำและ ป่าชุมชน บ้านหน้าถ้ำ
33.	สุราษฎร์ธานี เขต 1	โรงเรียนวัดเขาพระนัม ม.1 ต.ท่าทอง อ.กาญจนดิษฐ์ จ.สุราษฎร์ธานี 84160 โทร. 077-402212	มัคคุเทศก์รักษ์สิ่งแวดล้อม
34.	ตรัง เขต 2	โรงเรียนบ้านฉางหลวง ม.5 ต.ไม้ฝาด อ.สิเกา จ.ตรัง 92150 โทร. 075-213619	การอนุรักษ์ป่าชายเลน อบรมมัคคุเทศก์น้อย
35.	ตรัง เขต 2	โรงเรียนบ้านบางค่างดาว 111 อ.สิเกา จ.ตรัง 92150 โทร. 01-7978208	โครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติระบบนิเวศ ป่าชายเลน (โรงเรียนบ้านบางค่างดาว)
36.	ยะลา เขต 1	โรงเรียนวัดหน้าถ้ำ (พุทธไสยานุสรณ์) อ.เมือง จ.ยะลา 95000 โทร. 073-253400	โครงการยุวมัคคุเทศก์ศรีวิชัย

ภาคตะวันออก

ลำดับ	เขตพื้นที่การศึกษา/ จังหวัด	สถานศึกษา	โครงการที่ดำเนินการ
37.	ระยอง เขต 1	โรงเรียนวัดชากหมาก 15 อ.บ้านฉาง จ.ระยอง 21130 โทร. 038-963201	การนวดแผนไทย
38.	ระยอง เขต 1	โรงเรียนวัดท่าเรือ ม.3 ถ.เพ-แกลง ต.แกลง อ.เมือง จ.ระยอง 21160 โทร. 038-648543	มัคคุเทศก์น้อย

ลำดับ	เขตพื้นที่การศึกษา/ จังหวัด	สถานศึกษา	โครงการที่ดำเนินการ
39.	จันทบุรี เขต 1	โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ 108 ม.5 ถ.สันติสุข อ.เมือง จ.จันทบุรี 22000	อนุรักษ์หัตถกรรมพื้นบ้าน เสื้อจันทบูร
40.	ปราจีนบุรี	โรงเรียนศรีมหาโพธิ์ 115 ถ.สุวิทวงศ์ อ.ศรีมหาโพธิ์ จ.ปราจีนบุรี 25140	จักรยานสัญจรเมืองโบราณย่าน ศรีมหาโพธิ์ ศรีมโหสถ

ภาคตะวันออกเชิงเหนือ

ลำดับ	เขตพื้นที่การศึกษา/ จังหวัด	สถานศึกษา	โครงการที่ดำเนินการ
41.	กาฬสินธุ์ เขต 3	โรงเรียนบัวขาว 20 ถ.บัวขาว-เขาวง อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ 46110 โทร. 043-851206 โทร. 044-206502	โครงการสืบสานวัฒนธรรมภูไท โคกโก่ง
42.	ชัยภูมิ เขต 1	โรงเรียนบ้านคอนสวรรค์ อ.คอนสวรรค์ จ.ชัยภูมิ 36140 โทร. 044-848714	โครงการมัคคุเทศก์น้อย
43.	ชัยภูมิ เขต 2	โรงเรียนบ้านแท่นวิทยา 291 ม.3 ถ.พรหมมาสสุวรรณราษฎร์ อ.บ้านแท่น จ.ชัยภูมิ 36190 โทร. 044-887107 โทรสาร 044-887108	โครงการท่องเที่ยวแดนอารยธรรมโบราณ สถานปราสาทภู
44.	ชัยภูมิ เขต 1	โรงเรียนสตรีชัยภูมิ 372 ก ถ.บรรณาการ อ.เมือง จ.ชัยภูมิ 36000 โทร. 044-811162	โครงการเยาวชนมัคคุเทศก์น้อย
45.	นครราชสีมา เขต 1	โรงเรียนตำบลบ้านโพธิ์ ต.บ้านโพธิ์ อ.เมือง จ.นครราชสีมา 30310	โครงการมัคคุเทศก์อาสา

ลำดับ	เขตพื้นที่การศึกษา/ จังหวัด	สถานศึกษา	โครงการที่ดำเนินการ
46.	นครราชสีมา เขต 1	โรงเรียนบ้านธารปราสาท อ.โนนสูง ต.ธารปราสาท จ.นครราชสีมา 30420 โทร. 044-367010	โครงการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแบบ Home Stay
47.	นครราชสีมา เขต 1	โรงเรียนอ่างห้วยยาง อ.เมือง จ.นครราชสีมา 30000 โทร. 04-465578	มัลติเทคท์น้อย
48.	มุกดาหาร	โรงเรียนผาเทิบวิทยา 7 อ.บ้านแก่ง จ.มุกดาหาร โทร. 042-610271 โทรสาร 042-10271	โครงการมัลติเทคท์ตัวน้อย
49.	ร้อยเอ็ด เขต 2	โรงเรียนบ้านกู่กาสิงห์ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150 โทร. 01-9541254 โทร. 043-546590	โครงการมัลติเทคท์นำเที่ยวกู่กาสิงห์ และโครงการศึกษารูปแบบการจัด ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตามศักยภาพของ ชุมชน
50.	ร้อยเอ็ด เขต 3	โรงเรียนผาน้ำทิพย์วิทยา อ.หนองพอก จ.ร้อยเอ็ด 45210 โทร. 043-611030	โครงการยุวมัลติเทคท์
51.	ศรีสะเกษ เขต 1	โรงเรียนชุมชนหนองยางหนองม่วง ต.หนองครก อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ 33000	โครงการโรงเรียนเล็กในห้องเรียนขนาดใหญ่ นำนักเรียนเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว "วิถีชีวิตคนศรีสะเกษ" แบบบูรณาการ
52.	หนองบัวลำภู เขต 2	โรงเรียนบ้านโนนงาม อ.นาแก จ.หนองบัวลำภู 39170	โครงการการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าหนองหินโงม
53.	หนองคาย เขต 1	โรงเรียนบ้านศูนย์กลาง ถ.หนองคาย 3005 อ.โพธิ์ตาก จ.หนองคาย 43130	โครงการมัลติเทคท์น้อย
54.	หนองคาย เขต 1	โรงเรียนหัวหาดวิทยา อ.เมือง จ.หนองคาย 43000 โทร. 042-460224	โครงการ 15 คำ เดือน 11

ตารางที่ 2 รายชื่อแหล่งภูมิปัญญาที่มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย

ภาคเหนือ

ลำดับ	จังหวัด	แหล่งภูมิปัญญาไทย	ภูมิปัญญาด้าน
1.	เชียงราย เขต 2	นายอภิวัฒน์ ผั่นวีระ 11 ม.4 อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย 57170 โทร. 06-191402	การปั้นตุ๊กตาดินเผา
2.	เชียงใหม่ เขต 1	นางปราณี มะลิวัลย์ 46/7 หมู่ 3 ต.หนองป่าครั่ง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000 โทร. 0-5324-9113 โทร. 0-6184-6904	นวดแผนไทยและลูกประคบ
3.	เชียงใหม่ เขต 1	นางยุวลี ธาตุอินจันทร์ 4 หมู่ 2 อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ 50220 โทร. 0-5384-0102	แปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร
4.	เชียงใหม่ เขต 1	นายจ๋านงค์ เสมพิพัฒน์ 93/1 ถ.มหิดล อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000 โทร. 053-308604	โคมไฟ ดุง บ้านสันทราย
5.	แพร่ เขต 2	นายเทวา นันตะปัน 105 ม.4 ต.บ้านกวาง อ.สูงเม่น จ.แพร่ 54130 โทร. 01-7358547	สวนเกษตรผสมผสาน ยึดหลักเกษตรอินทรีย์
6.	อุทัยธานี	นางมณี พิลิก อ.ทัพทัน จ.อุทัยธานี 61120 โทร. 0-9906-9929	กลุ่มทอผ้าแม่บ้านเกษตรกร บ้านโคกหม้อ
7.	เพชรบูรณ์ เขต 1	นายวัช ฐปมงคล 57 ถ.สามัคคีชัย อ.วิเชียรบุรี จ.เพชรบูรณ์ 67130 โทร. 056-753112	สวนปาล์ม สวนไผ่ตง สวนป่าเบญจพรรณ - พืชสมุนไพรนานาชนิด

ภาคกลางและภาคตะวันออก

ลำดับ	จังหวัด	แหล่งภูมิปัญญาไทย	ภูมิปัญญาด้าน
8.	นครนายก	นายแพ เสนอใจ 24/3 ม.1 ต.โพธิ์แทน อ.องครักษ์ จ.นครนายก 26000 โทร. 01-3728673	แกะสลัก ทำบ้านเรือนไทยด้วย ไม้สัก เป็นสินค้า OTOP ของตำบล
9.	พระนครศรีอยุธยา เขต 1	นายสมเจตน์ โมราวงษ์ 10/2 อ.ท่าเรือ จ.พระนครศรีอยุธยา 13130 โทร. 0-9330-9123	การปลูกพืชแบบเกษตรธรรมชาติ
10.	พระนครศรีอยุธยา เขต 1	นางทิพภา ผดุงวงศ์ 56/3 ถ.ป่าโหนด อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา 13000 โทร. 0-3532-1341	การทำกระดาษจากมูลช้าง การทำปุ๋ยมูลช้าง
11.	พระนครศรีอยุธยา เขต 1	ม.ล.พงษ์สวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ 222/53 หมู่บ้านพร้อมสุข ต.หัวรอ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา 13000 โทร. 0-3532-3983	ช่างทำหุ่นหัวโขนและหน้ากากไทย
12.	ลพบุรี เขต 1	นายประสิทธิ์ เทียนศรี 11 อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี 15180 โทร. 0-3648-9176	แหล่งเรียนรู้ด้านการรักษาโรค
13.	ลพบุรี เขต 2	นางรัชนี มงคลอินทรีย์ 29/1 หมู่ 9 ต.ช่องสำโรง อ.พัฒนานิคม จ.ลพบุรี โทร. 0-6131-8249	การจัดการอนุรักษ์ป่า ทรัพยากรธรรมชาติ
14.	สมุทรสงคราม	นายวิรัตน์ ปิ่นสุวรรณ 32/1 หมู่ 7 อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม 75110 โทร. 0-3475-1322	การทำเครื่องเบญจรงค์
15.	นครปฐม เขต 1	นายปิยะ กุแบ่ง 61 ม.9 อ.เมือง จ.นครปฐม 73000	การทำเครื่องหอม เช่น เทียนหอม ยาต้มส้มโอ
16.	ลพบุรี เขต 1	นายสมาน วิไลทรัพย์ 39/1 ต.ท้ายตลาด อ.เมือง จ.ลพบุรี	การทำปุ๋ยธรรมชาติ

ลำดับ	จังหวัด	แหล่งภูมิปัญญาไทย	ภูมิปัญญาด้าน
17.	สระบุรี เขต 1	นายบุญลือ เต้าแก้ว 16 อ.เมือง จ.สระบุรี 18000 โทร. 036-307223	ทำเกษตรจุลินทรีย์ชีวภาพ และ ผลไม้หมัก
18.	สระบุรี เขต 1	นางไพรินทร์ แยมเกตุ 41 ม.4 อ.เมือง จ.สระบุรี 18000 โทร. 09-6872186	ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรกลุ่มสตรี แม่บ้าน
19.	สระบุรี เขต 1	นายเกรียงศักดิ์ เกตุอ่ำ 7/3 อ.พระพุทธบาท จ.สระบุรี 18120 โทร. 036-267833	ธนาคารวัสดุรีไซเคิล
20.	สุโขทัย เขต 2	นางสุนทรี ขนาดนิต อ.ศรีสำดแล จ. สุโขทัย 64130	กลุ่มแม่บ้านทอผ้า อ.ศรีสำดแล จ. สุโขทัย 64130
21.	อ่างทอง	นายประสิทธิ์ หอมชื่น 83 หมู่ 6 ต.บ้านพราน อ.แสวงหา จ.อ่างทอง 14150 โทร. 07-9309627	การปลูกพืชผลทางการเกษตร เช่น ปลูกข้าว อ้อย สวนผลไม้
22.	อ่างทอง	นางประสิทธิ์ ทับทิมศรี ม.3 อ.ไชโย จ.อ่างทอง 14140 โทร. 035-641571	กลุ่มแม่บ้านจักสานมทานาม
23.	อ่างทอง	นายพนพล นาเงิน อ.วิเศษชัยชาญ จ.อ่างทอง 14110	พันธุ์ไม้ สวนเพื่อนที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย
24.	ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1	นายประดิษฐ์ สำราญรัมย์ 414/1 อ.เมือง จ.ประจวบคีรีขันธ์ 77000	การเพาะเห็ดนางฟ้า
25.	ปราจีนบุรี	นางรุ่งอรุณ อุดมสิน 29/2 อ.ศรีมหาโพธิ จ.ปราจีนบุรี 25140 โทร. 037-206323	ทำเกษตรกรรม (สวนผลไม้) แปรรูปผลไม้ เช่น ทุเรียน กัวย
26.	จันทบุรี เขต 1	นายพยงค์ ยิ้มโสภา 48/6 ม.5 อ.เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี 22000	พืชสมุนไพร การนวดแผนไทย
27.	ระยอง เขต 2	นายเจ็ด สรรเสริญ ถ.ทะเลน้อย อ.แกลง จ.ระยอง 21110	แพทย์พื้นบ้าน

ภาคใต้

ลำดับ	จังหวัด	แหล่งภูมิปัญญาไทย	ภูมิปัญญาด้าน
28.	นครศรีธรรมราช เขต 2	พระอธิการเมธาวิ ธรรมพโล วัดกะเบียด อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช 80150 โทร. 075-520175	สวนสมุนไพร งานช่าง อาทิ เขียนลายไทย กลึงไม้ งานหล่อ ฝึกปฏิบัติธรรม
29.	ปัตตานี เขต 2	นางมะ สะแลแม ม.2 ต.บุโหลยโย อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170 โทร. 01-7482365	ผลิตน้ำนวดข้าวยาปรุงสำเร็จ
30.	ปัตตานี เขต 2	นายมะเซ็ง มูเก็ง 188/1 อ.มายอ จ.ปัตตานี 94140	สวนสมุนไพร
31.	ปัตตานี เขต 2	น.ส.สมนึก พรหมสุข 94 อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120 โทร. 09-2988495	ทอผ้าลวดลายพื้นเมือง
32.	พัทลุง	กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านแพรกหา 91 ม.2 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง 93110 โทร. 074-643223 โทร. 09-5961744, 01-7679124	กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านแพรกหา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ลำดับ	จังหวัด	แหล่งภูมิปัญญาไทย	ภูมิปัญญาด้าน
33.	หนองคาย เขต 3	นายรุ่ง หอมสมบัติ 120 อ.ศรีวิไล จ.หนองคาย 43210 โทร. 01-5468925	พืชสมุนไพร
34.	ชัยภูมิ เขต 2	นายเสมียน โพธิ์ถิ่น 86 ม.3 อ.แก้งคร้อ จ.ชัยภูมิ 36150 โทร. 01-2985477	เกษตรกรรมปลูกส้มเขียวหวานพันธุ์ ไซกุน
35.	นครราชสีมา เขต 5	พระครูปริยัติพัฒนานุกูล ม.6 ต.บ้านเก่า อ.ด่านขุนทด จ.นครราชสีมา 30210	ศูนย์รวมในการประกอบพิธีกรรม ทางศาสนาของชุมชน จัดกิจกรรมงานบุญประเพณี 12 เดือน บุญสารทเดือน 10

ลำดับ	จังหวัด	แหล่งภูมิปัญญาไทย	ภูมิปัญญาด้าน
36.	นครราชสีมา เขต 5	นางสำเรียง เมียกขุนทด 181 ม.16 อ.ด่านขุนทด จ.นครราชสีมา 30210 โทร. 01-2650870	กลุ่มแปรรูปกล้วยและทำขนม
37.	นครราชสีมา เขต 5	หมู่บ้านโพธิ์ตาลี ม.10 ต.บัลลังก์ อ.โนนไทย จ.นครราชสีมา 30220	กองทุนหมู่บ้าน ตัวอย่างในการจัดการ กองทุนหมู่บ้านโพธิ์ตาลีได้รับยกย่อง เป็นหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จด้าน การบริหาร
38.	มุกดาหาร	นายสุรินทร์ งามข้า 61/2 อ.นิคมคำสร้อย จ.มุกดาหาร 49130 โทร. 0-4263-8302, โทร. 0-6225-7848	การทำอาหาร การสานตะกร้าพลาสติก การทำดอกไม้ประดิษฐ์ ผลิตภัณฑ์ จากไม้และเถาวัลย์
39.	มุกดาหาร	นางยุพิน คนซื้อ อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร 49110	การทอผ้า ผ้ายทอมือ เสื้อผ้าทอเย็บมือ
40.	ร้อยเอ็ด เขต 1	นางตุ้มทอง เผ่ามงคล ม.12 ต.ดงลาน อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000	การประดิษฐ์ดอกไม้จากรังไหม
41.	ร้อยเอ็ด	นางพัฒนา นามรัก 75/2 อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000	การทอผ้า ทอผ้าไหม ด้ายกี่กระตุก
42.	เลย เขต 2	นายปฐณวัฒน์ เพ็ชรจิตร อ.ภูหลวง จ.เลย 42230 โทร. 042-879333	- แหล่งเรียนรู้จากธรรมชาติพืช สมุนไพร
43.	ศรีสะเกษ เขต 4	พระครูวิเวกธรรมาจารย์ 55 หมู่ 2 ต.โนนสูง อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ 33150	ศิลปะการขุดเครื่องดินทุกชนิดมา ติดโบสถ์ ฝาผนัง ศาลา เมรุ ห้องสุขา
44.	สกลนคร เขต 1	ธนาคารหมู่บ้านน้อยจอมศรีสามัคคี 394 อ.เมือง จ.สกลนคร 47000 โทร. 0-4274-3853	กองทุนและธุรกิจชุมชน จัดระบบ ธนาคารหมู่บ้าน
45.	สุรินทร์ เขต 2	นายชาลี คำงาม 26 ม.1 อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ 32120	เกษตรกรรมโรงสีข้าวหอมมะลิ การผลิตอินทรีย์ จำหน่ายสินค้า หัตถกรรม ผ้าไหมพื้นบ้าน

ลำดับ	จังหวัด	แหล่งภูมิปัญญาไทย	ภูมิปัญญาด้าน
46.	สุรินทร์ เขต 2	นางจอม ใจสัตย์ 11 ม.11 อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ 32120	กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ แหล่งผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติ
47.	สุรินทร์ เขต 2	นายเลิศ บุญสด อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์ 32190	โรงสีข้าวชุมชนและแปรรูปนาสาธิต เกษตรอินทรีย์โรงสีข้าวกล้อง ข้าวสาร เกษตรอินทรีย์ปลอดพิษ
48.	เพชรบูรณ์	นายวัช ฐปมงคล 57 ถ.สามัคคีชัย อ.วิเชียรบุรี จ.เพชรบูรณ์ 67130 โทร. 056-753112	สวนปาล์ม สวนไผ่ตง สวนป่า เบญจพรรณ พืชสมุนไพรนานาชนิด
49.	สุรินทร์ เขต 2	นายภา ลำราญรมย์ 16/1 ม.5 อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ 32120 โทร. 07- 8751093	หัตถกรรม แกะสลัก จักสาน ไม้แกะสลักรูปช้าง จักสานจากผักตบชวา กล้วยา
50.	หนองคาย เขต 1	นางไพโรจิตร์ กะมูตะเสน 101/11 ต.คำบกกหวาน อ.เมือง จ.หนองคาย 43100 โทร. 042-407339	การนวดแผนไทย
51.	หนองบัวลำภู เขต 2	นายสมควร กอนคอน 127 หมู่1 บ้านเก่ากลอย อ.นากลาง จ.หนองบัวลำภู 39170 โทร. 0-7213-2418	การเพาะเห็ดนางฟ้า เห็ดนางรม เห็ดลม (เห็ดกระด้าง) กองทุนและ ธุรกิจชุมชน ผลิตและจำหน่ายเห็ด
52.	อุดรธานี เขต 1	นางหู้ ส่องแจ้ง 140 ต.นาแกว อ.เมือง จ.อุดรธานี 41000 โทร. 0-6235-9407	ศูนย์สาธิตวิสาหกิจชุมชนนาแกว ผลิตภัณฑ์แปรรูป
53.	อุดรธานี เขต 1	นายประยงค์ ใจเป็น 57/1 ต.เชียงยืน อ.เมือง จ.อุดรธานี 41000 โทร. 0-7222-6272	แปลงสาธิตการเกษตรปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ การจัดระบบนิเวศน์
54.	อุดรธานี เขต 1	นางหนูเขียน ศรีวงษ์รัตน์ 48 ม.8 ต.บ้านธาตุ อ.เพ็ญ จ.อุดรธานี โทร. 09-5742614	การทอผ้า ปั่นด้าย มัดหมี่ ย้อมสี

ลำดับ	จังหวัด	แหล่งภูมิปัญญาไทย	ภูมิปัญญาด้าน
55.	อุดรธานี เขต 1	นายพล คำปังก์ บ้านหนองตุ อ.เพ็ญ จ.อุดรธานี 41150	การทำเกษตรไร่นาสวนผสมที่ยึด แนวพระราชดำริ
56.	อุดรธานี เขต 1	นางสุนา ศรีบุตรโคตร 214 ม.3 ถ.อุดรธานี - กุดหมากไฟ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี 41220 โทร. 042-298421	การทอผ้า การย้อมไหม

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. นโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว. รายงานประจำปี 2547.
_____. (www.tourism.go.th/) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2547-2549.
กระทรวงศึกษาธิการ. ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและครอบครัว. (2545). “คู่มือการจัดท่องเที่ยวทัศนศึกษาเพื่อ
พัฒนาการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน.
_____. สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. (2547). โครงการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษา
นอกระบบเพื่อส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยว. รัชการพิมพ์. กรุงเทพมหานคร.
เกศสุดา ลิขิตสันติกุล. (http://cvt.vijai.org/information/article/education.htm) บทบาทสถาบันการ
ศึกษา...กับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.
โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. (www.stou.ac.th/touris.) รูปแบบการ
ท่องเที่ยวในศตวรรษที่ 21.
ทัศนีย์ ลิ้มสุวรรณ. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (www.stoui.ac.th/tourism/Series/Mar/Mar3asp)
“อาหารไทยกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว”.
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2545). รายงานสรุปแผนปฏิบัติการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (เอกสาร
อัดสำเนา).
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2545). การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติหน่วย
ที่ 1-7. กรุงเทพมหานคร (เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว
ทางธรรมชาติ หน่วยที่ 1-7).
มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม. (www.ecotour.in.th/thai) โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
ศูนย์วิจัยป่าไม้. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. คู่มือพัฒนาและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก
ในแหล่งท่องเที่ยว แบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (เอกสารอัดสำเนา).

